

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Andra kammaren.

Nr 26.

Lördagen den 5 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till avgörande företogs första lagutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckt motion med förslag till lag om polisväsendet i riket.

Ang. förslag till lag om polisväsendet i riket.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 69, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Olsson* i Gävle föreslagit, att riksdagen måtte för sin del antaga ett i motionen intaget förslag till lag om polisväsendet i riket.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville ägna frågan om omorganisation av rikets polisväsen förnyat övervägande och fortsatt utredning, därvid jämväl borde undersökas, huruvida en allmän polisförfattning för rikets städer och därmed jämförliga orter, så ock andra partiella reformer på ifrågavarande område lämpligen kunde genomföras i avvaktan på en slutlig lösning av polisreformen i dess helhet, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Hederstierna*, som inom utskottet yrkat, att förevarande motion måtte lämnas utan bifall.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Engberg**: Herr talman! Jag tror att vi kunna vara den ärade motionären tacksamma, för att han bragt denna fråga i år på riksdagens bord. Det är också med tillfredsställelse, som man konstaterar, att första lagutskottet har gått med på hans framställning, så till vida att utskottet ju förordat en skrivelse till Kungl. Maj:t, med anhållan att Kungl. Maj:t måtte ägna detta spörsmål en ingående uppmärksamhet och framkomma med ett förslag.

Varför jag begärt ordet, det är icke för att framställa någon kritik mot det slut, till vilket utskottet kommit, ej heller för att rikta anmärkning mot den motivering, som ligger bakom slutsatsen, utan för att fästa uppmärksamheten på att med detta uppskov av det hela har utskottet liksom förbundet uttalandet av önskvärdheten av att Kungl. Maj:t måtte här genomföra partiella reformer på området. Det säges nämligen uttryckligen i klämman, att »en allmän polisförfattning för rikets städer och därmed jämförliga orter, så ock andra partiella reformer på ifrågavarande område lämpligen kunna genomföras i avvaktan på en slutlig lösning av polisreformen i dess helhet».

Det är ju klart att frågans slutliga lösning måste, såsom utskottet har påpekat, innebära en organisationsomdaning med ekonomiska konsekvenser, och

Andra kammarens protokoll 1924. Nr 26.

Ang. förslag
till lag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

att den därför givetvis kan ta sin tid. Men å andra sidan är det uppenbart, med den kännedom man har om vad som praktiskt menas med »snarast möjligt» och dylikt, att man har att emotse en ganska lång period, då ingenting här kommer att utträttas. Och då ställer sig för mig frågan som så: vore det inte möjligt, att man exempelvis redan till nästkommande riksdag kunde komma in med förslag till en partiell reform, närmast tagande sikte på detta, som för polispersonalen torde vara det mest ömmande, nämligen att ge den en mera demokratisk ställning — om herrarna tillåta uttrycket — gentemot den allsmäktige chefen. För närvarande är det nämligen på det sättet att poliskammaren, det är polismästaren själv, och att i fråga om rättigheter och i fråga om självständighet står personalen fullständigt slagen till en slant och har där att böja sig utan vidare för vilket godtycke som helst.

Jag har nu den uppfattningen, att det centrala i spørsmålet, den principiella sidan av saken, det är att den kadaverdisciplinerade poliskåren är ett mer eller mindre reaktionärt element, och i samma mån polisen kan intaga en självständig hållning, i samma mån den enskilde polismannen icke är bara den döda brickan i handen på chefen, utan han har en möjlighet att i vad det gäller både antagande, anställning och avskedande ha ett ord med i laget, i samma mån är ett betydande och sunt steg taget i riktning mot en avveckling av det nuvarande kadaversystemet. Jag tror, att det är egentligen samma problem här som i vad det gäller problemet om den industriella demokratin och som bottnar i ett visst krav på medbestämmanderätt. Och det lider intet tvivel att i vissa städer har förhållandet mellan poliskåren och allmänheten blivit ett onödigt skärpt isoleringsförhållande, beroende just på detta, att en polismästare, han har där fullständigt i sin hand att bestämma allt sammans, och det finnes icke någon form för denna samverkan, som möjliggör ens den minsta skymt av självständighet från den enskilde polismannen. Å andra sidan vet man, att i andra städer är förhållandet det alldeles motsatta, där råder ett alldeles utmärkt förhållande mellan polisen och allmänheten. Om jag nämner den stad, som jag har äran representera, Malmö stad, så är det ett faktum, att där råder mellan allmänheten och stadens poliskår det allra utmärktaste förhållande, och man ser där sällan eller nästan aldrig någon anledning till friktioner dem emellan. Och jag tror det där sammanhänger i hög grad med den anda, som råder mellan chefen för polisen och polispersonalen. Men för att skaffa en garanti för att den andan må bli i allmänhet rådande så är det enligt mitt sätt att se ett trängande önskemål, att partiella reformer här snarast möjligt framföras, gående ut på en omdaning av förhållandet mellan polismästaren och hans underordnade.

Jag skulle därför vilja, herr talman, begagna tillfället till att lägga Kungl. Maj:t på hjärtat, att i det här stycket finnes det en anledning för Kungl. Maj:t att så fort som möjligt komma fram med ett reformförslag. Det skulle, såvitt jag kan se, betyda, att man finge en bättre anda både inom poliskåren och emellan poliskåren och allmänheten, i det förra avseendet icke bara ur den synpunkten, att man avlägsnade kadaverandan, utan också ur den synpunkten att den nuvarande inställsamheten och kryperisystemet inför överordnade måhända skulle komma att försvinna. Jag tror därför, att Kungl. Maj:t gjorde klokt i att taga fasta på de ord uti utskottets utlåtande som lyda: »så och andra partiella reformer» och däri inlägga närmast att man går fram med en partiell reform i den riktning, som jag här har angivit.

Jag har, herr talman, i övrigt intet annat att hemställa än om bifall till utskottets förslag.

Med herr Engberg förenade sig herr *Kloo*.

Herr *Olsson* i Gävle: Herr talman, mina herrar! Jag skall först be att få uttala min fulla tillfredsställelse över att utskottet verkligen sökt att föra den

här föreliggande frågan ur det dödvatten, vari den befunnit sig under de senaste åren. Ty hur underligt det än kan låta, måste det hälsas med verklig tillfredsställelse, att frågan nu efter 20 år föres tillbaka till samma läge, som den fick genom 1906 års riksdagsbeslut. Jag tolkar nämligen lagutskottets hela förslag och kläm såsom ett återförande av hela spørsmålet om polisförfattningen till samma läge, som det hade etter riksdagsbeslutet vid 1906 års riksdag.

Jag skall icke besvära kammarens ledamöter med att här gå in på frågan om behovet av den lagstiftning som här åsyftas; den saken är fullkomligt klarlagd i utskottets betänkande. Men då jag yrkar bifall till lagutskottets förslag — som jag livligt hoppas skall godkännas av denna kammare — vill jag därtill lägga en vädjan, att man i fortsättningen av detta ärendes handläggning icke skall glömma bort landsbygdens polismän. Denna vädjan ställdes här i kammaren redan 1906 av herr Bernhard Eriksson i samband med beslutet vid det årets riksdag, då han uttalade, att man borde söka frigöra ordningsmakten på landsbygden från det beroende av de enskilda intressen, vartill den ofta var knuten, genom att den betalades av enskilda bolag och personer. Denna erinran gäller än i dag i en hel del fall. Och min förhoppning är, att något må kunna göras för att råda bot på de värsta missförhållandena i samband med den förnyade omprövning av hela frågan som förutsattes av lagutskottet, detta så mycket mera, som ju utskottet vid sidan av en undersökning rörande antagande av en allmän polisförfattning för rikets städer och därmed jämförbara orter förutsätter, att även andra partiella reformers genomförande lämpligen kan komma att prövas.

Jag vill också uttala den förhoppningen, att ärendet verkligen snarast möjligt kommer att bringas inför riksdagen. Mellan 1906 års riksdagsbeslut och 1918 års proposition låg en tidsperiod av 12 år; mellan 1918 års riksdagsbeslut och 1924 ligger det ytterligare 6 år. Sådana tidsperioder bör det icke bli, till dess frågan änyo lägges fram. Tjugu år ha nu förflutit, sedan den första motionen i detta ärende väcktes och andra kammaren fattade sitt första beslut i denna sak. Jag skulle önska, att förslaget skulle kunna bringas inför nästa års riksdag; då blir det ju ändå 21 års utredning. Det brukar ju vara en tidsperiod, som man räknar för myndighetsåldern här i landet, och kanske även polisförfattningen skulle kunna vara mogen för en lösning efter att ha uppnått den åldern.

Det skulle, herr talman, vara mycket att tillägga, jag säger särskilt mycket att tillägga efter det anförande som herr socialministern höll i första kammaren i dag. Jag skall emellertid inte, när vi ha ett i det närmaste enhälligt lagutskott, här riva upp någon längre debatt uti denna kammare. Men jag vill framhålla, att trots alla de vackra orden så går det inte att förena den enhetliga lösningen med en lösning snarast. En enhetlig lösning av denna fråga torde kräva minst en 6 à 7 miljoner i årlig kostnadsökning, och denna summa torde vare sig herr socialministern eller riksdagen vara villig att anskaffa. Jag vill också i detta sammanhang peka på att här i riksdagen har man ju under senare år icke varit främmande för den tanken att, om läget skulle förbättras, företaga en sänkning exempelvis av det procenttal, efter vilket den direkta skatten utgår. Om man tänker sig att riksdagen skulle komma att anpassa sig efter en sådan politik, så blir det ju så mycket omöjligare att under närmaste tidsperiod anskaffa de medel, som erfordras för en lösning av nu föreliggande fråga.

Jag vill därför bestämt framhålla, att enligt min mening innebär den enhetliga lösningen ett uppskov på minst en 8 à 10 år, och en sådan lösning den kan icke betraktas såsom en snar lösning. Riksdagen har för övrigt inte bundit sig vid denna sammankoppling av de judiciella och ekonomiska sidorna i denna

Ang. förslag till lag om polisväsendet i riket.
(Forts.)

Ang. förslag
till lag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

sak, och riksdagen står därför fullständigt fri i detta avseende att följa den väg, som första lagutskottet härvidlag anvisat.

Man har i dag i första kammaren särskilt ansträngt sig för att bevisa, att det skulle vara politiska synpunkter, som skulle ligga bakom kravet på en sådan lagstiftning som denna. Man har grävt fram gamla citat och pekat på vad den eller den har önskat; och jag minns, att det icke var så länge sedan en tidning skrev, att denna fråga var en politisk fråga därför att »herr Kilbom hade en önskan och herr Tengdahl i Stockholm en suck» i det föreliggande ärendet. Jag vill säga, att för mig föreligger frågan icke i detta skick; det är icke en politisk fråga, det är bara en fråga om huruvida samma demokrati, som gäller i samhällsförvaltningen överhuvud taget, även skall införas i avseende å den förvaltning, som har att göra med polisväsendet i riket.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Wagnsson, Höglund, Berg, Molin* och *Hedvall*.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Det är nog så belysande, att från det håll, där man ingenting vill i denna såväl som i en hel del andra frågor, försöker man att dölja denna sin bristande vilja under tal om att frågan är en politisk fråga. Det förefaller dock mig, som om, då man tillgriper denna argumentation, så visar man att man själv ser den från politiska synpunkter, avslöjar alltså de innersta motiven för dem, som äro motståndare till en verklig organisation ur folklig synpunkt av vårt polisväsen.

Jag måste säga, att det, då det finnes praktiskt taget ett enhälligt lagutskott, som går på förslaget av en partiell lösning av frågan, och även om man t. o. m. i första kammaren trots alla skräckmålningar, om jag får nämna det så, från både herr Hederstierna och herr socialministern, har tagit utskottets förslag, skulle tyda på att en lösning av den segslitna polisförfattningsfrågan förestår. Och det är ju klart, att utskottets förslag är bättre än ingenting, det vill jag gärna erkänna. Men detta kan icke avhålla mig från att i detta sammanhang framhålla en del synpunkter, delvis principiella, som synas mig böra följa med ett protokoll, vilket, såsom jag hoppas, kommer att genomses vid en eventuell utredning och till vilket man kommer att ta någon hänsyn.

Jag måste då säga, att polisväsendet, sådant det hittills varit organiserat och sådan dess organisation är fastslagen i våra författningar, utnyttjas som ett medel i fåtalets händer mot arbetarklassen, det är visst inte någon sådan där ordningsmakt, som står över partierna, och allra minst torde detta sista vara förhållandet i Stockholm. Jag har för min del i Stockholms stadsfullmäktige några gånger försökt få upp frågan om polisväsendet till behandling. Resultatet av dessa mina försök har emellertid visat, hur frågan ligger till. Stockholms stadsfullmäktige ha rätt att bevilja några miljoner kronor — jag tror åtta miljoner i sista budgeten — till polisväsendet, men Stockholms stadsfullmäktige ha ingen rätt att säga något om, hur herr Härleman behagar sköta poliskåren här eller hur man i övrigt behagar ordna och ställa med det hela, ha ingen rätt att säga, att den och den åtgärden är i vissa avseenden oriktig, stridande mot författningen. Vågar man komma med någon anmärkning härutinnan, bevars, då får man ögonblickligen svar, som visar att man är ute i orätta ärenden, såsom det hände mig vid ett tillfälle nu nyligen, då ordföranden slog klubban i bordet och förklarade med hänvisning till den och den paragrafen i kommunalförordningen, att herr Kilbom icke fick yttra sig i denna fråga.

Jag frågade en gång en gammal stadsfullmäktigeledamot, hur man egentligen skulle göra för att få yttra sig angående polisen. Han svarade: Om du väntar, tills revisionsberättelsen över polisverket kommer före, kan man svårigen hindra dig från att då säga några ord i ärendet. Detta tilldrog sig redan på den tiden, då stadsfullmäktige hade sina lokaler i gamla Börshuset i Stock-

holm. Jag var i Stockholms kommunalpolitik en novis, varför jag följde rådet, och då revisionsberättelsen föredrogs, begärde jag ordet. Det var särskilt några poster i sagda berättelse, ifråga om vilka jag ansåg direkt anledning till anmärkning föreligga. Det var utplacerandet av strejkvakter, mottagandet av medel av en del privata arbetsköpare för »ordningens upprätthållande» o. s. v. Men det dröjde icke länge, förrän klubban föll även vid detta tillfälle.

En tredje gång har frågan varit uppe med precis samma resultat. Alltså kan jag icke draga någon annan slutsats än den, att i stadsfullmäktige får man bevilja 8,000,000 kronor om året till polisväsendet, men är det så, att man vill framställa en fråga: hur är det egentligen med den eller den saken, som rör polisväsendets organisation, då slår ordföranden klubban i bordet och säger, att det få herrarna icke yttra sig om. Stockholms skattebetalande medborgare få alltså, hur underligt det än kan synas, lämna en mängd medel till polisväsendet, men, om detta skötes på det ena eller andra sättet, det angår populärt taget icke Stockholms medborgare. Redan detta förhållande visar, att situationen är ohållbar, och det är påtagligt, att även om man för närvarande kan stödja sig på författningar och bestämmelser i förklaringen att polisen ej får diskuteras, så kommer det icke att gå i längden, allra minst som förhållandena äro här i Stockholm.

Med herr talmannens tillåtelse skall jag emellertid här lämna en liten skildring av dessa förhållanden som belägg för nödvändigheten av att det göres något snart för åstadkommande av en verkligt folklig polisförfattning. Förhållandena äro sådana, att man verkligen kommer att, förr eller senare, hur mycket man än håller på författningarna, automatiskt nödgas bryta dessa.

Det yttrades nysst något om »godtycke», och om godtycke råder någonstans, tyckes det vara inom Stockholms poliskår, och det underliga är som sagt, att om man påtalar godtyckligheten, svaras det: »Det få herrarna icke yttra sig om.»

Det finns en poliskommitté i Stockholm, som ursprungligen tillsattes för uppgörande av förslag till omorganisation av polisen. Den kommittén har, som herr Lindhagen uttryckte sig, »gått in i berget». Det har icke blivit något nämnvärt resultat av dess arbete. Förhållandena hava, efter kommitténs tillkomst, faktiskt snarare blivit värre än förr, det vågar jag påstå med stöd av den tämligen enhälliga opinion, som i huvudstaden finnes vis å vis härvarande polismyndigheters sätt att »med stöd av gällande författningar» utöva polismakten.

Jag skall emellertid först och främst erinra om hur i Svensk Polistidning för ett par år sedan skrevs en synnerligen saklig, en verkligen saklig och ingående kritik av förhållandena här i Stockholm med viss hänsyn tagen även till förhållandena i landsorten. Det berördes i artikeln en hel del oegentligheter. Då det gällde att svara på anmärkningarna, skyndade representanter för den press, som alltid står till tjänst, när det gäller att släta över missförhållanden, till polismästaren och frågade, om de påståenden, som framförts i nyssnämnda tidning, verkligen vore sanna. Polismästaren svarade, och det var mycket olyckligt för honom: »Jag vill ha papperen på bordet! Vad anmärker man på? Det är tydligen bara en liten klick konsekvent missnöjda, som ständigt bråka!» Detta var nu en tacknämlig invit för dem, som prickats såsom »konsekvent missnöjda». De framlade och genomgingo papperen från »förräderiproessen» och påvisade med polisverkets egna dokument, att allting tydde på, att man från polismaktens sida icke haft saken så gripbar, att man i sagda process kunnat få fram en ordentlig utredning. Polisen hade faktiskt byggt upp hela processen på saker, som i det slutliga utslaget, ja redan i Rådhusrätten, tack vare en dåvarande, rättrådig och oförskräckt justitieombudsman ådagalades vara fullständigt oriktiga. Förräderiproessen smulades fullständigt sönder. Herrarna veta, vad det blev kvar av historierna om Sovjetrepubliken i norra

Ang. förslag till lag om polisväsendet i riket.
(Forts.)

Ang. förslag
till lag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

Sverige, om strategiska planer på Sveriges erövring, om de militära handböckerna, vilka innehöllo planer på en dylik erövring etc. Vad blev kvar? Jo, en diger lunta protokoll, en akt, vars innehåll var sådant, att man nära nog skulle kunna använda uttrycket provokation för att beteckna förfarandet från polisens sida.

Jag skall referera ett annat fall från anklagelserna, det celebra fallet Stjärne. Denne Stjärne var alltid bland sina kamrater ytterligt impopulär. Kamraterna framhöllo alla, att den mannen icke var en heder för kåren, att han förstörde polisens anseende, att det var omöjligt att polisen kunde få någon respekt hos allmänheten, om sådana element som Stjärne skulle finnas där etc. Det hjälpte icke. Han befordrades både ifråga om yrkesställning och på den politiska banan. Han var en högt betrodd man i Allmänna Valmansförbundet i Stockholm, tills bubblan brast. Då försökte man givetvis släta över det hela, så gott man kunde.

Jag skall fortsätta med att enligt det svar polismästaren fick i Svensk Polistidning redogöra för hur man i allmänhet sköter utnämningarna vid Stockholms polis. Polisförfattningarna säga, att konstapel skall gå sina vissa år, genomgå vissa skolor o. s. v., innan han får bära kårens tjänstetecken. Redan under tiden 1914—1917 antog man en viss herre, jag kan ju kalla honom P., och gjorde honom till en mycket betrodd tjänsteman i poliskåren men icke bara i poliskåren utan även i generalstabens och senare visst utrikesdepartementets passavdelning. Han avkopplades efter någon tid, var sedan anställd i någon privat detektivfirma här i staden, men hux flux vid den nya »förräderiprocesen» 1921 inkallade man honom på nytt, och den mannen var väl en av dem, som skapade historien om att de åtalade umgåtts med planer på skapandet av Nordsvenska sovjetrepubliken. Om denna sak heter det i Svensk Polistidning: »En herre, rik på äventyr och som då och då lär ha varit medlem av de revolutionära klubbarna. Har sagda person utrustats med kårens tjänsttecken? Eller har han haft med utredningen att göra och varit närvarande vid de synnerligen viktiga förhör med in- och utlänningar, som hållits? Här skulle vi, och förmodligen även allmänheten, vilja se papper på bordet.»

Herrarna minnas kanske historien om några officerare i Karlskrona, som varit ute på en båtfärd med en av flottans båtar, om jag icke missminner mig, upp till Ronneby. Det blev en verkligen nätt och ordentlig skandal. Man skickade ned herr P. för att undersöka det hela. Efter 14 dagar eller 3 veckor förklarade en del i skandalen invecklade, att denne högt betrodde man använde rena och klara provokationsmetoder.

Ett annat fall. Det var en herre här i Stockholms polis, som hette Lindblad, allmänt avskydd av sina kamrater. Man sade flera gånger från dessas sida: Det kommer att bli skandal med den mannen. Ingen trodde det. Tvärt om! Överståthållarämbetet — jag kan, inom parentes sagt, förstå, att herr Hederstierna ber alla goda makter bevara oss för en ny organisation av polisväsendet — utfärdade den 20 april 1921 ett papper, som meddelade att herr Lindblad skulle utnännas till tjänstörande överkonstapel tillsvidare. Svensk Polistidning skriver härom: »En sådan utnämning innebär, att den utnämnde under förordnandet får ett stort förtroende och ansvar. Han får befälet över distriktets personal bortåt ett 50-tal poliskonstaplar, inspektionskonstaplar, biträdande överkonstaplar. Mottager rapport från dessa, gör utredningar och svarar för ordningen inom distriktet och å polisstationen. Man måste alltså förutsätta, att den utnämnde har de egenskaper, som svara emot befattningen. Den utnämnde hade visserligen gått i polisskola, men inte mäktat avlägga slutexamen. — Det borde enligt författningarna ha varit ett hinder för hans utnämning. — Det fanns däremot inom distriktet icke blott sådana, som avlagt slutexamen, utan sådana, som gjort det med höga betyg.» Nu säga vederbörande:

»betygen fästa vi oss icke vid». Så långt Svensk Polistidning. Herr Hårleman förklarar: »Vi ha våra vissa och speciella principer för befordringar!» Det skulle vara roligt att få reda på vad det är för principer. Hoppas de icke kommit i tillämpning vis å vis titulus Lindblad, ty det skulle sannerligen vara dråpligt. — Svensk Polistidning tillägger: »Men vad är det för princip, som vederbörande hålla på och icke vilja omtala? Skiicklighet och förtjänst? Vem var denne Lindblad? Jo, enligt samstämmiga vittnesbörd från distriktskonstaplarna, en rätt så *tvivelaktig karaktär*. Kamraterna togo alljämt avstånd från honom, men hos det högre befälet stod han i gunst. Hans liv och leverne var en formlig visa inom församlingen. Han kunde heller icke vinna medlemskap i Stockholms Poliskonstapelsförening. Så kom kraschen och skandalen. Han blev dömd för stöld och avskedad. Det konstaterades, att han *redan vid sista utnämningen till tjänstgörande överkonstapel hunnit med stöld och inbrott, t. o. m. i tjänsten.*» — Ja, mina herrar, detta är ingen saga, det försäkrar jag, fallet refererades allmänt i pressen redan för några månader sedan, med rätt så genanta kommentarer f. ö. Det skulle vara rätt intressant att få höra vad de herrar, som gå emot förslaget om polisförfatning, anse, att vi skola sätta i stället för att förhindra dylika historier.

Av dem, som genomgått polisskolan, befordras som bekant ett visst antal till kriminalkonstaplar. Svensk polistidning innehåller rörande en del dylika utnämningar följande: »Den 8 april 1921 befordrades ett antal polismän till t. f. kriminalkonstaplar. Därvid förbigicks med styva betyg utexaminerade elever, och, *i strid med befordringsreglementet* befordrades oexaminerade, men, *'sympatiska'* konstaplar. Målet överklagades redan den 7 maj 1921 och aktstyckena återfinnas i Svensk Polistidning nr 11 och 12 sagda år. Det är emellertid svårt att utläsa, vilka 'principer', vederbörande här lagt på saken. Bland de utan polisskolebetyg befordrade fanns åtminstone en med *åtskilliga dygns suspension* plus ett — under sin synnerligen korta polistid förskaffat och å *sjukhus behandlat — fall av alkoholmissbruk*. De överhoppade, med betyg utrustade, voro samt och synnerligen skötsamma och dugliga polismän.» Det synes mig vara befogat att här uppställa dessa frågor: När en man legat på sjukhus för alkoholmissbruk, när han flera gånger bestraffats, visste icke de personer, som befordrade honom till kriminalkonstapel, detta eller, om de visste det, enligt vilken princip har denne man befordrats till dylik konstapel med förbigående av ur alla synpunkter oförvitliga och dugande personer?

Det kräves vissa förutsättningar för att komma in i poliskåren. Under kristiden under den största personalbristen, uttog man emellertid, bland andra, en del personer till poliser, och man satte på dem uniform, trots att de representerade rätt så tvivelaktiga element, och faktum är, att dessa individer hunno med att i stor utsträckning förstöra ordningspolisens anseende i Stockholm och bidra till skapandet av den mening, som hyses om denna polis i breda folklager. Bland andra intogs vid ordningspolisen en man, som på allt sätt omhuldades och favoriserades. Han var en lyckans gullgosse, men en vacker dag försvann han. Han reste hastigt och lustigt över till Finland och hjälpte till att »rädda det finska fosterlandet» åt den finska överklassen. En vacker dag uppenbarade han sig vid polisen i Stockholm på nytt, inställde sig ånyo i tjänsten och *fick inträda i samma distrikt*, där han förut tjänstgjort, och i *samma löneförmåner*, han förut innehåft. Någon tid därefter kommenderades samme polisman till *genomgående av befälskurs* med förbigående av äldre, plikttrogna polismän. Nu kan man verkligen fråga ur polisens egen synpunkt: Vore det icke riktigt, att de polismän, som icke gripas av äventyrlusta utan hålla sig kvar i kåren och sköta sitt arbete ordentligt, ginge före en dylik individ?

På detta sätt skulle jag kunna hålla på en god stund till, ty, som herrarna se, har jag i min hand en hel del material till belysande av denna fråga, men jag

Ang. förslag
till lag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

Ang. förslag
till lag om
poliaväsendet
i riket.
(Forts.)

skall icke trötta kammaren längre. Jag skall bara påpeka ännu en sak. Vem är det, som dragit fram allt detta? Jo, det är en polisman S. Han skrev på sin tid i Svensk polistidning och kritiserade förhållandena vid polisen. Man hade tydligen länge sökt ett tillfälle att komma »till tals» med honom. En vacker dag inträffade en händelse nere i Stadsgården, som gav detta tillfälle. Det var ett slagsmål ombord på en båt därnere. Och S. borde nu, enligt polisbefälets uppfattning, hava ingripit. Han ingrep också, men icke på det sätt polisbefälet önskat. Det stod i hans instruktion, att han icke hade rätt att häkta någon för ett brott, förrän *skriftlig* anmälan om brottet förelåg. S. följde punktligt sin instruktion. Resultatet av det hela blev, att han åtalades, *trots att han följt instruktionen*, och dömdes för oförstånd i tjänsten jämlikt 25 kap. 17 § strafflagen att böta 50 kronor.

Men herrarna skola inte tro, att man här i Stockholm förfar på sådant sätt, bara när det gäller menige man i polisens tjänst även om det oftast förekommer med dem. Det är även högre upp, som gunstlingssystemet är bestämt avgörande. Det finnes en ledamot av allmänna valmansförbundet, en av deras mest nitiska tjänare på Kungsholmen, som en tid var en av högerns förnämsta inpiskare å därvarande kyrkostämmor, som heter Sandström. Denne person, var anställd i polisens tjänst någon tid, men blev förbigången, då det gällde en utnämning, och så överklagade han denna utnämning hos Kungl. Maj:t. Om jag ej misstager mig, skedde överklagandet under den sittande regeringens tid. Herr Sandström säger dock i sin besvärsskrivelse, att han ej har någon förhoppning om, att detta överklagande skulle komma att medföra resultat. Bland annat talar han emellertid om följande händelse. I augusti 1922, då han skulle utföra ett åtal mot en av herr Hallgren för våldtäkt häktad man, kom han till den uppfattningen, att våldtäktsbrott icke förelåg. — Jag hemställer att de, som äro intresserade, höra på detta fall, ty det är verkligen upprörande. — Som emellertid poliskammaren överlämnat målet till domstols prövning, nedlade han icke åtalet, utan meddelade domstolen, att han på grund av poliskammarens beslut, ansåg sig skyldig att yrka ansvar för våldtäktsbrott, men ansåg han sig dock icke kunna inkalla den anklagades mor som vittne. Resultatet av detta hans uppträdande blev emellertid, att man försökte påstå att han begått tjänstefel. Nu försäkrade emellertid Hallgren rådhusrätten, enligt vad herr Sandström meddelar, att när den ordinarie åklagaren skulle komma att återinträda i tjänst, skulle denne komma att instämma modern till vederbörande anklagade för att på det sättet försöka få honom fälld. Emellertid, fortsätter herr Sandström, vågade icke ens den ordinarie åklagaren — herr Hallgrens handgångne man — inkalla flera vittnen, och den tilltalade blev frikänd, oaktat herr Hallgren önskade få honom dömd.

Herr Sandström förklarar dock som sagt, att han icke hyser förhoppning om, att regeringen skall bifalla hans besvär. Han vill dock en gång för alla få fastslaget, huruvida det personliga godtycket uteslutande skall vara avgörande vid förordnanden och befordringar inom polisen i Stockholm. Han tillägger, att »ett bifall till besvären skulle uppväcka den tanken, att jämväl en polistjänsteman, som icke tillhör den härskande kamarillan, skulle kunna erhålla rättvisa, en farlig uppfattning alltså, som man hittills lyckats att fullständigt undertrycka». Han meddelar också i sin klagoakt, att när han tillträdde förordnandet i tjänsten, fick han av den ordinarie innehavaren några direktiv eller meddelanden om hur han skulle sköta sin tjänst. Han fick bland annat den upplysningen att »en polisassessors viktigaste uppgift vore den att själv icke göra något, men väl taga äran av andras arbeten». — Jag måste tillstå, att jag helst skulle se, att de, som inte äro intresserade, hellre avlägsna sig än sitta här i kammaren och »råma», ty det sista är endast ett bevis på, att man har dåligt samvete i denna fråga. —

I varje fall: sådant är tillståndet inom polisen, och hur är då rättssäkerheten i Stockholm? — Jag begriper, att för kallflinet har saken intet intresse, men även om jag blir ensam i denna kammare, skall jag framhålla dessa synpunkter, därför att det är ett stort och brett intresse att oegentligheterna bli påtalade.

Här föreligger en statistik, utarbetad av polisverket självt, angående hur det ställt sig med rättssäkerheten i Stockholm under år 1922. Av statistiken framgår, att av 6,330 brott, som under det året begåtts, upptäcktes 3,547, d. v. s. 56.03 %. — Ni som hava avlägsnat eder eller ni som »råma» för att ge ert misshag tillkänna, tycka ni inte att det är ett glänsande betyg för hur långt det polisväsende har kommit i — jag skall inte ifylla ordet — som man härvidlag genom sitt uppträdande tager i försvar? — Än sämre äro dock siffrorna, ty om man tager bort en hel del fall, där polisen icke kunnat undgå att upptäcka den skyldige, där statistiken naturligtvis ställer sig synnerligen gynnsam för polisverket, och lämnar kvar de fall, i vilka man verkligen måst bedriva spaning, de fall i vilka man verkligen kan se vad organisationen duger till, där det alltså inte gäller att mest sätta upp skrivna handlingar, utan där det gäller att *skaffa bevis*, visar det sig, att siffrorna verkligen bliva allt annat än glänsande. Av hela antalet stöldbrott, som uppgår till 3,727 hava 1,402 eller 37.62 % upptäckts. Det förefaller mig verkligen, som om ensamt den siffran skulle vara alldeles tillräcklig för att visa, hur det är ställt med Stockholms stads polisväsende, och hur nödvändigt det i alla fall är, att förändringar, om sådana också icke ske på andra håll, dock snarast måste vidtagas i Stockholm. Jag vågar också göra gällande, att jag i detta uttalande företräder den bredast tänkbara allmänhet i huvudstaden.

Om, såsom här har sagts, det i Malmö råder förhållanden, som enbart äro tillfredsställande, råder alltså i Stockholm ett motsatt förhållande inom polisväsendet. Det är också nog så belysande att, så vitt man av pressen kan döma, bland poliskåren själv råder en allmän opinion för en förbättrad organisation, och alla försök, som man har gjort att splittra denna poliskår genom att från densamma avskilja dem, som äro användbara efter systemets synpunkter, ha misslyckats, konstaplarna stå, tror jag, tämligen allmänt alltjämt på den uppfattningen, som företrädes i Svensk Polistidning, och ur vilken jag här har givit några stickprov.

Det möte, som härom kvällen hölls i läkarsällskapets lokal, antog f. ö. en resolution, som jag, då ingen annan gör det, anser värd att komma in i kammarens protokoll, som ett uttryck för vad polismännen tänka om denna fråga, och framför allt om det läge frågan kommit i genom utskottets uttalande. Det heter där: ett 80-tal av Sveriges polismän, ombud för svenska polisförbundets 2,600 medlemmar, samlade till möte i Stockholm för diskussion av polisförordningsfrågan, få såsom sin uppfattning framhålla, att det uttalande, som första lagutskottet till riksdagen avgivit, icke innehåller det nödvändiga för en första partiell reform av polisväsendet i riket. En grupp polismän, som är i lika stort behov av en polisförordning, som polismännen i städerna och därmed jämförliga samhällen, nämligen landskommunerna, har såsom framgår av utskottets hemställan icke medtagits. En polisförordning måste absolut innefatta polismän och fjärdingsmän på landsbygden. Mötet framhåller därför såsom sin bestämda uppfattning, att uttrycket i lagutskottets hemställan »så ock andra partiella reformer på ifrågavarande område» måtte anses innebära att omorganisationen skall innefatta även landsbygdens polisväsen. Vidare framhåller mötet som sin bestämda mening, att frågan bör framläggas för nästkommande års riksdag.

Jag förstär de utgångspunkter, som varit vägledande för utskottet, då det kommit till det resultat, som det gjort. Jag förstär det framför allt ur ekonomisk synpunkt. Det förefaller mig emellertid, som om man borde i en kommande utredning kunna föranstalta om en undersökning, om icke möjligheter

Ang. förslag till lag om polisväsendet i riket.

(Forts.)

Ang. förslag
till lag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

förefinnas till ett ordnande av förhållandena på sätt polismännen själva angivit och samtidigt ändå kunna undgå så höga kostnader för statsverkets vidkommande — om de nu äro så oöverkomliga, som man har sagt — nämligen 6 å 7 miljoner kronor.

Jag vill till detta, herr talman, tillägga, att det finnes ingen möjlighet att, såsom polisväsendet nu i Stockholm är organiserat och fungerar, få något förtroende till detsamma från allmänhetens sida. Det finnes ingen möjlighet att få bort den uppfattningen, som råder hos folkets breda lager, i varje fall hos arbetarklassen, att det nuvarande polisväsendet icke är till för att tillgodose *hela* samhällets intressen utan intressena för ett fåtal inom samhället. Vilja vederbörande visa, att de icke ha den uppfattningen om det nuvarande polisväsendets uppgift, borde de kunna gå den väg, som leder till en *fullständig demokratisering* av detsamma delvis då i den meningen att det allmännas organ — jag syftar här främst på stadsfullmäktige — få full rätt att säga sin mening om, hur polisväsendet skötes, och även rätt att genom speciella delegerade, som i motionen föreslås, på närmare håll se till hur det hela handhaves, en rätt som även bör medgivas polismännen själva, vilka måste bliva i tillfälle få ett ord med i laget, då det gäller att bestämma för hela kåren vitala frågor.

Jag måste, herr talman, understryka nödvändigheten av att dessa principer genomföras. Och även om man på många håll tycker, att det är obehagligt, kan jag icke finna annat, än att det från något håll bör sägas ut, och jag finner det vara en ära, att det säges från kommunistiskt håll. Vi kräva att polisväsendet organiseras inte såsom en vakt för ett fåtal inom samhället utan i och för den allmänna ordningens, *rättens* och *rättssäkerhetens* upprätthållande, som det väl böra vara, och icke, som sagt, som medel i ett fåtals händer. Polisväsendet skall icke fungera så att om händelsevis någon konstapel skulle våga lägga händerna på skuldrorna på någon person, som tillhör cirklarna eller måhända tillhör en klass, som man icke får titta på — det har inträffat i Stockholm för inte så länge sedan — denna konstapel inkallas för befälet och får snubbor eller hotas med avsked, då han i stället borde haft det erkännandet att han som främsta ledmarke endast haft *ordningens upprätthållande opartiskt*.

Jag har, herr talman, velat framhålla dessa synpunkter, även om de komma att väcka någon gensaga. Jag tror, att folkets breda lager förstå dessa synpunkter, och jag vet att de ansluta sig till dem.

Herr Bengtsson i Norup: Herr taman! Då jag antar, att denna kammare i likhet med första kammaren nu kommer att besluta en skrivelse med begäran om utredning i föreliggande fråga, så vill jag skicka med några ord i protokollet till vederbörande.

Jag har på grund av utskottets kläm anledning att göra en liten erinran, då utskottet nämligen uteslutande ställt sig på den ståndpunkten, att det förordar att i avvaktan på en slutlig lösning av frågan i hela dess vidd gå till partiella reformer och bl. a. ifrågasätter en allmän polisförfattning för rikets *städer* och därmed *jämförliga orter*.

Jag har deltagit i den utredning eller rättare sagt i den granskning, som skett av landshövding Linnérs uppgjorda förslag och har reservationsvis uttalat mig på vissa punkter vilket närmare framgår av betänkandet. Det må då här sägas, att jag är litet rädd för, att om riksdagen nu går att besluta i enlighet med utskottets förslag, blir följden, att vi på landsbygden få vänta så långt fram i tiden på den slutliga lösningen av frågan i stort, att vi kanske icke ens få se, när den en gång blir färdig.

Fögderiförvaltningens ordnande, ger oss en föreställning om hur det ställer sig med lösningen av denna fråga. Det är snart två årtionden sedan, förslaget om fögderiförvaltningens ordnande antogs av riksdagen. Nu har man ju väntat sig,

att i den slutliga utredningen skulle tagas med det återstående, d. v. s. både frågan om polisen i städerna och på landsbygden, och tas upp frågan om landsfiskalernas och fjärdingsmännens ställning o. s. v.

Jag torde få säga, att det är väl inte många landsortsrepresentanter i denna kammare eller andra som vistats på landsbygden som icke förstå, att det är hög tid, att vi få en ändring på den gamla kända fjärdingsmannainstitutionen. Denna är ju inte mycket att tala om, då man ser det ur polissynpunkt. Vi leva ju för övrigt fredligt i allmänhet ute på landsbygden och äro inte i så stort behov av polis, men vi behöva få dessa gamla fjärdingsmän ersatta, av vilka en del kunna anses vara arbetsdugliga men andra nästan rena understödstagare. Kommunerna få ju dem också för billigast möjliga penning. När dessa män komma ut på skatteindrivning, har man ingen respekt för dem. Här behöves sannerligen göras någonting, så att man kan få personer, som kunna bära upp denna fjärdingsmannasyssla på ett sätt, som vår tid kräver.

Det är också nödvändigt, att våra landsfiskaler få både sina tjänstgöringsförhållanden och sina löneförmåner ändrade efter tidsläget. Det är ju så, att våra landsfiskaler ofta mera äro så att säga sina egna män. De hålla auktioner och förrätta konkursutredningar och ägna sig för övrigt åt enskild tjänst i stället för att ägna sig åt det allmänna. På detta område tror jag, att det behövs en utredning och en slutlig tillfredsställande lösning, lika väl som man behöver det på andra håll.

Jag vill också be att få skicka med i protokollet, att man, då denna fråga skall lösas, betänker sig mer än en gång, så att man inte i likhet med det Linnérska förslaget lägger allt för stora kostnader på staten, då det gäller att tillgodose de större städernas polisväsende. För min del anser jag att de större städerna, såsom Stockholm med sina billigare skatter, icke böra åtnjuta statsbidrag till hjälp för polisväsendets ordnande, såsom det Linnérska förslaget innebär. På den punkten har jag också reserverat mig. Det är inte ytterst en statsangelägenhet, att man i de större städerna har ett väl ordnat polisväsende med patrullering utan fastmer en kommunal angelägenhet, särskilt då det gäller kostnadsfrågan. För övrigt är det ju givet, att polismännen själva böra ha ett ord med, då det gäller att tillgodose de anspråk härutinnan, som de uppställa för sig.

Herr talman, jag skall inte upptaga tiden längre, utan jag skall be att få skicka dessa anmärkningar med i protokollet till den kommande utredningen, som, jag är viss därom, kammaren kommer att besluta.

Herr Hage: Herr talman! Då denna fråga behandlades 1918 här i kammaren, var jag jämte herr Fast och herr Johansson i Trollhättan uppe i debatten och framhöll några synpunkter, som jag vill upprepa här i dag. Vi reagerade nämligen vid det tillfället mot den passus i förslaget, som enligt vår mening beskar kommunernas självbestämmanderätt i alltför hög grad. Denna passus föreligger nu här i motionens lagförslag, § 2, där det säges: »Finner Kungl. Maj:ts befallningshavande, att kommun underlåter att anställa polispersonal till erforderligt antal eller att förse polispersonalen med skälig avlöning eller att eljest vidmakthålla polisväsendet, äger Kungl. Maj:ts befallningshavande att hos fullmäktige, allmänna rådstugan eller kommunalstämman göra den framställning, som anses av behovet påkallad.

Leder framställningen icke till åtgärd, som Kungl. Maj:ts befallningshavande finner tillfredsställande, äger Kungl. Maj:ts befallningshavande anmäla förhållandet hos Kungl. Maj:t.»

Mot detta gjorde vi för vår del, som sagt, gällande att det fanns i den bestämmelsen en tendens, som ganska tydligt siktade på en utökning av polisväsendet utöver den ram, som man i allmänhet i kommunerna ville vara med om.

Ang. förslag till lag om polisväsendet i riket.

(Forts.)

Ang. förslag
till lag om
polisväsendet
i riket.
(Forts.)

När jag nu finner, att förslaget från motionärens sida vid detta tillfälle föreligger ungefärligen i samma skick, och när utskottet inte på något sätt har reagerat mot detta, måste jag gå upp i debatten och säga ifrån, att jag för min del känner mig synnerligen tveksam inför att åstadkomma en lag, när den en gång eventuellt kommer fram, som på detta sätt beskär kommunernas självständighet, och denna uppfattning vidhåller jag, även om lagen förbindes med stadgande om att det skall finnas en s. k. polismyndighet och även om statsbidrag i någon mån skulle komma till för avlönande av polisen. Ty jag vet mycket väl, att från de håll, som representera staten, exempelvis från magistraterna, är det faktiskt så, att det finns en tendens på många håll att kräva en utökning av antalet poliser. Det har i en del samhällen existerat kontroverser mellan dem, som bestämma i kommunalt avseende, och magistraterna, och jag är övertygad om att, ifall det kommer till en lagstiftning, som på ett starkt sätt understryker, att Konungens befallningshavande och Kungl. Maj:t ha en så vittgående rättighet i detta avseende, som faktiskt skulle bli en följd genom en lagstiftning som denna, så skulle detta vara till nackdel för hela polisväsendets utveckling här i landet. Jag tror inte, att det vore lyckligt, om sådana förhållanden skulle inträffa, som att t. ex. en statsmyndighet i vissa fall rent av kan emot de kommunala avgörandena besluta i denna fråga. En sådan utveckling skulle många gånger leda till, att polisväsendet blev impopulärt. Jag betonar inte denna sida av saken så mycket, när det gäller beslut om exempelvis avlöningsförhållandena. Jag tror för övrigt därvidlag, att våra kommuner i allmänhet nog komma att se till, att poliskåren får tillfredsställande avlöningar och dylikt. Men om någon gång eventuellt ett motsatt fall skulle inträffa, så vill jag säga, att jag reagerar inte så mycket emot, om det uppifrån finnes en rätt att inskrida på detta område, om verkligen en kommun är snål och inte vill göra rätt för sig.

Men däremot vill jag inte alls vara med om — det säger jag alltjämt, som jag sade 1918 — en lagstiftning, som på ett sådant sätt, som här ifrågasättes, skulle rent av kunna tvinga på kommunerna mera polis, än kommunerna vilja ha och anse vara lämpligt. Jag tillmäter, när det blir fråga om att avgöra den här saken, deras omdöme som besluta — stadsfullmäktige eller vad det nu blir för bestämmande organ — större giltighet, än vad jag tillmäter och kan tillmäta de omdömen, som eventuellt kunna komma fram från annat håll.

En annan sak är att denna sida av frågan naturligtvis inte blir upptagen till bedömande, antar jag, förrän i den senare delen av utredningen. Utskottet har nämligen, som bekant, tänkt sig, att man först skulle taga upp en annan del av problemet, och därefter övergå till att utreda och bedöma det jag här talar om. Men jag är också övertygad om, att denna del troligen inte kommer inför riksdagen i någon form intill den tiden, då den slutligen skall avgöras.

Från den utgångspunkten, herr talman, skall jag be att få säga och alltså få till protokollet antecknat, att jag hoppas, att när Kungl. Maj:t tar upp denna fråga till behandling, Kungl. Maj:t på den här punkten åstadkommer en lagtext, som mera betonar kommunernas rätt att bestämma på ifrågavarande område än den lagtext, som här föreligger.

Herr Lithander: Herr talman! Med hänvisning till den motivering, som framförts i reservationen av herr Hederstierna, ber jag att få yrka bifall till densamma.

Jag skulle också vilja säga ett par ord till den ärade ledamoten på Gävlebänken, motionär i frågan. När han talade om att ett bifall till reservationen skulle innebära ett uppskov på åtta, tio år, tror jag, han var litet ovänlig mot det i kväll frånvarande Kungl. Maj:t, ty vilken regering som än sitter, icke torde det taga den tiden för att i detta fall få fram en önskvärd reform.

Herr Engberg nämnde några ord om kadaverlydnad. Jag får verkligen säga,

att på mig verkar det nästan som en förolämpning mot vår aktade poliskår att använda det ordet. Jag anser, att det nog torde behöva sin justering.

Beträffande herr Kilboms yttrande ställer jag mig verkligen litet tveksam inför det ordningsväsende, som herr Kilbon eventuellt skulle vilja skänka det svenska samhället efter sina utgångspunkter.

Ang. förslag till lag om polisväsendet i riket.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hermelin: Herr talman! Jag vill endast med några korta ord säga att jag vill giva min fulla anslutning till det uttalande, som här gjorts av herr Bengtsson i Norup. Då frågan om fögderiförvaltningen på sin tid förelåg i riksdagen, uttalade jag i första kammaren ungefär samma synpunkter som herr Bengtsson i Norup här. Jag uttalade även att kronofogdeindragningarna borde ha skett i sammanhang med ordnandet av polisväsendet på landsbygden. Den dåvarande civilministern lovade att frågan snart skulle komma upp på riksdagens bord. Ännu har den inte kommit, men jag hoppas, att den ändock snart må komma till avgörande!

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Jag är uppkallad av herr Lithander. Jag vill icke därmed säga, att det ej under den diskussion, som före hans yttrande ägt rum, förekommit åtskilligt, mot vilket jag skulle vilja inlägga en bestämd personlig gensaga. Men jag har inte ansett att det är nödvändigt, eller att det kan fordras, att jag skulle opponera mig emot vad som säges under en dylik allmän diskussion, då det är uppenbart att var och en i kammaren kan ha en berättigad önskan, att vid den remiss till Kungl. Maj:t, som här är ifrågasatt, bifoga sina speciella önskemål. Vad varje särskild talare har yttrat må stå för hans räkning. Men herr Lithander har i anslutning till den reservation, som herr Hederstierna väckt, yrkat avslag på utskottets hemställan, och ehuruval jag tror, att herr Lithander liksom jag är fullt övertygad om, att det inte finns stora utsikter för att hans yrkande skall bifallas av kammaren, anser jag mig emellertid för ordningens skulle böra yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag vill till detta foga, att i viss mån äro utskottet och reservanten och herr Lithander ense, nämligen däri, att det vore önskvärt, att denna viktiga fråga blir behandlad i ett sammanhang, och att sålunda riksdagens eventuella skrivelse kunde leda till ett förslag om omorganisation av polisväsendet för hela riket. Jag vill säga herr Lithander, att jag för min del är fullkomligt ense med honom och med reservanten i första kammaren i detta avseende. Men sedan kan man inte undgå spörsmålet: är det sannolikt eller är det möjligt att under de närmaste åren åstadkomma en sådan i och för sig önskvärd fullständig omorganisation av hela rikets polisväsende? Jag tror, att herr Lithander skall ge mig rätt däri, att någonting sådant finns det icke stor utsikt för. Man kommer så till den tredje frågan: om så är fallet, skall man då låta hela frågan vila tills vidare? Här uppstå meningskiljaktigheterna mellan oss. Herr Lithander, liksom herr Hederstierna, lita på socialministrernas övervägande, vilket som bekant utmynnat i att det är bäst att låta frågan i dess helhet vila. Den diskussion, som här förekommit i afton, synes mig dock ha givit bevis för att detta inte är riktigt. Det är i så många avseenden, som här behövas reformer snart, att man inte är försvarad med att låta frågan helt och hållet vila.

Detta är icke bara en åsiktsfråga, utan också en fråga om att böja sig för fakta, och det finns redan fakta av tillräckligt imponerande mängd och vikt för att kunna övertyga om, att de förhållanden som här äro rådande påkalla ett snart ingripande, och en utredning, som så snart som möjligt bör

Ang. förslag
till lag om
polisväsendet
i riket.

(Forts.)

leda till framläggande av förslag i de delar, där sådant efter närmare utredning kan visa sig görligt.

Jag yrkar sålunda, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 2.

Föredrogs vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att försälja tomter och områden från de under styrelsens förvaltning ställda fastigheter m. m.;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av en lägenhet från kronoegendomen Ekeberg i Skaraborgs län; och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtande till Malå kommun av visst område av den vid avvitringen inom Malå socken till kyrkstad avsatta mark.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 72, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar.

Punkterna 1—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang.
försäljning av
krono-
egendomen $\frac{3}{8}$
mantal Mans-
dala nr 5.

Punkten 10.

I en till riksdagen den 22 februari 1924 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 72, hade Kungl. Maj:t under punkten 10 föreslagit riksdagen medgiva, att, sedan kronoegendomen $\frac{3}{8}$ mantal Mansdala nr 5 i Vä socken av Kristianstads län blivit genom ägostyckning delad i två i statsrådsprotokollet angivna med litt. A och litt. B betecknade lotter, i huvudsaklig överensstämmelse med uppskattningsmännens förslag, dessa lotter finge försäljas

litt. A enligt gällande grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från kronoegendomar med hembuds rätt för Nils Mårtensson, och

litt. B till Kristianstads läns hushållningssällskap mot en köpeskilling av 6,270 kronor samt under villkor i övrigt,

att köpeskillingen vid tillträdet kontant erlades till länsstyrelsen i länet, samt

att köparen ensam vidkändes alla med lagfart å fånget förenade kostnader.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte vinna riksdagens bifall.

Efter föredragning av punkten anförde:

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Pettersson**: Herr talman! Som ju kammaren ser, har utskottet inte velat gå med på Kungl. Maj:ts proposition. Denna innebar ju, att det lilla hemmanet Mansdala skulle delas upp i två delar och försälas, under det att utskottet har ansett, att det borde bibehållas i kronans ägo och fortfarande utarrenderas. Nu är det visserligen sant, att uppskattningsnämnden och länsstyrelsen ställa sig på samma sida som utskottet. Men å andra sidan har ju domänstyrelsen bestämt framhållit som sin mening, att egendomen borde disponeras, på sätt som den kungl. propositionen anvisar.

Det är bekant att i frågor av denna natur vill domänstyrelsen i regel så långt som möjligt sälja sådana små fastigheter, därför att det inte bär sig att ha dem. De ge en mycket liten inkomst, men de betalas mycket bra. Om de såldes, skulle ju staten kunna använda pengarna för att köpa in skogskomplex, och på det sättet få ett bra mycket större utbyte.

Rätt ofta händer det också, att beskattningsnämnderna föreslå någonting helt annat än domänstyrelsen, inte minst därför att där göra sig rent lokala synpunkter gällande. De föreslå än så och än så och gå inte efter någon ledande princip på samma sätt som domänstyrelsen.

Då emellertid myndigheterna här voro av olika mening, lät jag genom domänstyrelsen remittera ärendet till Kristianstads läns hushållningssällskaps egna hemsnämnd, och den ställde sig just på samma linje som den kungl. propositionen. Den ansåg att egendomen borde delas. Huvudlotten borde den nuvarande arrendatorn få köpa med hembuds rätt, och den andra delen borde säljas till Kristianstads läns hushållningssällskaps egna hemsnämnd för att av den delas upp och läggas till de egna hem, som ligga i egendomens närhet. Genom en sådan anordning synes det mig, att allas intressen blivit på det allra bästa tillgodosedda. Arrendatorn hade fått köpa huvudlotten, egna hemsinnehavarna hade fått en välbehöfvlig tillökning i sina små lotter, och staten hade säkerligen gjort en god affär.

Vidare har uppskattningsnämnden tydligen varit tveksam. Den säger, att i första hand anser den ju att egendomen bör bibehållas, men, säger den, om egendomen nu skall säljas, så går den på samma linje som Kungl. Maj:t.

Jag tror, att det vore klokt av kammaren, om den ville följa Kungl. Maj:t i det här fallet. Det skulle bli ett direktiv sedan för regeringen och för domänstyrelsen att kunna fullfölja den linje, som de upptagit, nämligen att sälja dessa små egendomar för att för pengarna göra inköp av skogsmarker. Särskilt från domänstyrelsen erfar man oupphörligt, hurusom dessa små egendomar icke betala sig, utan att det vore bäst om man kunde bli av med dem. De lämna en mycket, mycket dålig ränta på pengarna.

Och utskottet har ju heller inte haft något skäl, det anger åtminstone intet skäl, för sitt avslagsyrkande. Det säger, att det inte har framlagts tillräckliga skäl för styckning och försäljning. Ja, jag vet inte vad för skäl jag skall komma fram med, men utskottet har åtminstone inte angivit ett enda skäl, varför man inte skulle göra det. De motskäl, som finnas, äro inte synnerligen starka, det finns i själva verket intet alls.

Under sådana förhållanden tror jag, att det vore klokt, om andra kammaren ville göra ett uttalande i den riktningen. Nu spelar det, kan man kanske säga, i själva verket inte så synnerligen stor roll, därför att första kammaren redan beslutat bifalla utskottsfröslaget. Det kan inte leda till något resultat, om andra kammaren går på Kungl. Maj:ts proposition. Men det är av vikt såtillvida, att andra kammaren gör det principuttalandet, att man bör så långt som möjligt sälja dylika små gårdar.

Ang.
försäljning av
krono-
egendomen ^{2/3}/₁₀
mantal Mans-
dala nr 5.
(Forts.)

Ang.
försäljning av
krono-
egendomen $\frac{3}{8}$
mantal Mans-
dala nr 5.

(Forts.)

Herr Nilsson i Tånga: Herr statsrådet nämnde, att utskottet inte närmare angivit de skäl, som varit avgörande för utskottet, då det avstyrkt den försäljning, varom här är fråga. Jag skall då be att i korthet få angiva anledningen till att utskottet inte kunde biträda Kungl. Maj:ts förslag.

Den egendom, som enligt förslaget skulle styckas, är av vad man brukar kalla ordinär storlek. Den har en areal på 23 hektar och dessutom något ängsmark. Den skulle sålunda utan anlände av lejd arbetskraft i någon större utsträckning kunna skötas av innehavaren och hans familj. Dessutom kommer den omständigheten till, att åbyggnaderna äro tillräckliga och lämpliga för egendomens skötsel. De äro dessutom av en relativt god beskaffenhet, i alla händelser av så god beskaffenhet, att några nybyggnader under de närmaste tiotalen av år inte behöva ifrågakomma. På egendomen födas tre hästar och åtta, tio kor.

Det är dessa omständigheter som varit avgörande för utskottet. Utskottet har förmenat, att om man trasar sönder denna egendom och skiljer en del därifrån, kommer brukaren praktiskt taget i en sämre ställning, även om han nu skulle råka få titeln hemmansägare. Han kommer faktiskt i en sämre ställning, och man vet inte, om han ens har möjlighet att överhuvud taget kunna köpa den lott, som skulle erbjudas honom.

Dessutom hade ju länsstyrelsen bestämt avstyrkt försäljning, och uppskattningsmännen hade, ursprungligen åtminstone, den meningen att denna egendom borde bibehållas i kronans ägo.

Här tillkom emellertid den omständigheten, att i omedelbar närhet ligga en del egna hem, vars arealer man ansett borde utökas, vartill den mindre lotten ansågs lämplig. Men utskottet har inte kunnat finna, att det kan vara något avgörande skäl för att nu riva sönder denna egendom. Det finns ju dock så ofantligt många kronans egendomar, där åbyggnaderna äro av sådan beskaffenhet, att det starkt kan ifrågasättas, om det är lämpligt att kronan behåller dem och lägger ner byggnadskostnader, som flera tiotal av år framåt komma att sluka avkastningen av egendomen. Men det är ingalunda fallet här.

Nu nämnde jordbruksministern att domänstyrelsen var mycket benägen att sälja kronans små egendomar, och jag vet att detta är alldeles riktigt. Men det går väl ändock icke an. Åtminstone har riksdagen icke förut lagt de synpunkterna på sådana frågor som denna, att det skall vara de rena affärshänsynen som skola vara avgörande. Vore det så, vore det alldeles givet, att man hade mera fördel av att sälja bort all kronans jordegendom. Dess jordar böra dock i viss utsträckning bibehållas i kronans händer för tillgodoseende av sociala och med dem jämförliga ändamål.

Vi hava, som sagt, icke kunnat finna, att några bärande skäl förebegrats för styckning av denna egendom. Med anledning därav har ju också utskottet avstyrkt Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber, herr talman, att för min del få hemställa om bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Fritorp: Herr talman! Genom det beslut, som första kammaren för en stund sedan har fattat i denna fråga, torde densamma i realiteten vara avgjord. Om andra kammaren nu skulle gå på bifall till den kungl. propositionen, torde detta icke hava annan betydelse än som en ren opinionsyttring.

Anledningen till att jag begärt ordet är, att jag är en av de uppskattningsmän som värderat den ifrågavarande egendomen. Enär den siste ärade talaren, utskottets ordförande, sagt, att utskottet i sitt utlåtande byggt på uppskattningens förslag, vill jag här i förbigående nämna, hur det går till vid sådana värderingar. Det står i den kungl. propositionen, att uppskattningsmännen hava förordat egendomens bibehållande i kronans ägo samt dess förnyade utarrendering. Det var i detta fall så, att vi av domänstyrelsen hade

ålagts att såväl arrendeuppskatta som saluvärdera denna egendom. Vid avgivande av yttrande i instrumentet hava vi därför blott ställt oss nämnda myndighet till åtlydnad och sålunda både saluvärderat och arrendeuppskattat egendomen. Jag tror ingen kan säga, att vi tagit parti för vare sig den ena eller den andra dispositionen av egendomen den närmaste tiden.

Nu är det vidare så, att vid värdering av sådan egendom som den ifrågasvarande det gives tillfälle för dem, som vilja förvärva eget hem, att inlämna ansökning härom. Kungörelse om sådan förrättning utfärdas i föreskriven ordning. Men till denna förrättning hade *icke* någon ansökning angående inköp till eget hem inkommit. Jag vågar förmena, att i fall dessa egnahemsbrukare på Mansdala, som omnämnas i propositionen, inkommit med framställning, om inköp av visst jordområde så hade denna vunnit förrättningsmännens tillstyrkan. Då emellertid någon ansökning ej inkom, kunde vid förrättningen intet mer uträttas än vad som skedde, och vi stannade vid att föreslå, att i fall försäljning skulle äga rum, egendomen skulle styckas i endast två lotter. Jag tycker gentemot utskottets ärade ordförande, att dessa lotter, som vi föreslagit, äro tämligen ordinära, för att använda hans uttryck. De omfatta vardera ungefär 30 tunnland. Den jord, som det här är fråga om, är icke någon av Sveriges bästa jord utan tvärtom av om icke mindervärdig dock ganska dålig beskaffenhet; jordmånen är dessutom delvis mycket stenbunden.

Nu har domänstyrelsen för sin del föreslagit, att egendomen skulle försälas. Jag tror att domänstyrelsen, som är den myndighet som närmast svarar för dessa domäner, då har sett frågan ur den synpunkt, som man icke kan undvika att anlägga, nämligen den ekonomiska synpunkten. Ser man frågan ur den synpunkten, är det enligt mitt förmenande alldeles givet fördelaktigt för staten, att egendomen blir såld.

Jag vill beklaga, att icke dessa egnahemsbrukare vid Mansdala inkommit med framställningar. Om så skett, då hade måhända denna fråga legat något annorlunda till än den nu gör.

Nu kan man säga, som herr statsrådet yttrade, att detta är en principfråga. Jag får för min del säga, att jag hör till dem som anse, att det ur statens synpunkt är oekonomiskt att behålla sådana små egendomar i kronans händer.

Jag skall, fast det icke har någon reell betydelse, herr talman, be att få yrka bifall till den kungl. propositionen.

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag förstår inte det resultat, vartill utskottet kommit, och det under dessa tider, då man söker på alla möjliga sätt främja egnahemsrörelsen, vilket främjande jag hoppas framdeles skall ske på ett bättre och sundare sätt än det som här tagit sig uttryck.

Här är nu fråga om att avskilja en egendom, som räcker till ett ordentligt lantbruk, varav en lott skall överlämnas till hushållningssällskapet och en läggas till en förutvarande lägenhet, varigenom denna blir något självständigare, vilket sista förfarande ju måste betraktas såsom sunt.

Om jag hörde rätt, nämnde jordbruksutskottets ordförande, att det var så präktiga åbyggnader på det ifrågasvarande stället. Ja, det kan så vara, men om nu staten genom försäljning får vida större inkomst än den nu har av egendomen, må väl vederbörande sköta om dessa byggnader hur de behaga. Staten har vunnit sitt, nämligen bättre inkomst, och vi hava främjat en sund och god egnahemsrörelse. Jag kan inte begripa, att man ej skall göra allt vad man kan i det avseendet. Även om det är ett väl bebyggt hemman, må det gärna gå, blott man främjar den goda saken, som är så ytterst viktig för vårt land.

Jag beklagar, att det icke framkommit många flera förslag om upplåtelse av

Ang.
försäljning av
krono-
egendomen ^{3/8}
mantal Mans-
dala nr 5.
(Forts.)

kronojord, som inbringar kronan nästan ingenting, men som i annan ägo skulle vara till välsignelse för landet.

Jag skall icke sluta mig till utskottets hemställan, att ingenting skall göras åt detta. Första kammaren har visserligen avslagit frågan, men om andra kammaren uttalar som sin åsikt, att denna egendom måtte upplätas, på sätt föreslagits, kan Kungl. Maj:t, vilken regering det än må vara, nästa år komma tillbaka med ärendet.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Av herr Åkerlunds anförande kunde man draga den slutsatsen, att det här är fråga om att bilda en del nya egnahem. Så är icke alls förhållandet. Genom den ifrågasatta styckningen skulle icke bildas ett enda nytt eget hem på annat sätt än att den å egendomen redan befintliga arrendatorn kan köpa den ena lotten. Här är det endast fråga om att utöka arealerna vid några närbelägna egnahem. Några nya egnahem är det inte alls fråga om att här bilda.

Det är klart, att om man anlägger de synpunkter, som herr Åkerlund gör, nämligen att man skall taga hänsyn bara till huruvida det är ekonomiskt för staten att sälja eller icke, då kan man överhuvud taget icke resonera i denna fråga. Då är det uppenbart, att det är mest ekonomiskt för staten att sälja bort allt vad jordbruksegendomar heter. Det har dock riksdagen åtminstone hittills lyckligtvis icke velat vara med om.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Det var ett mycket hårt omdöme som utskottet fick av kammarens ålderspresident. Av detsamma framgick nästan, att vi icke hade något sinne för egnahemsbildning och av den anledningen avvisat den kungl. propositionen.

Nu har ju frågan efter min uppfattning kommit i ett något förändrat läge, då, enligt vad en av uppskattningsmännen, herr Persson i Fritorp, nämnt, uppskattningsmännens tillstyrkande av att arrendet skulle fortsätta var föranlett därav, att vid uppskattningsstillfället ingen framställning hade inkommit angående köp av lägenhet för bildande av eget hem. Det är emellertid en sak som för oss utskottsledamöter var obekant. Vi stödde oss på uppskattningsmännens uttalande. Det är väl för övrigt så, att man icke blott och bart skall se på egnahemsbildningen, utan man skall väl också i någon mån taga hänsyn till, huruvida ett jordbruk kan vara lämpligt, sådant det är med utnyttjande av befintliga byggnader etc. Det kan vara fördelaktigt att ha en arrendator, som sitter på en för vanligt lämpligt boudjordbruk, med bibehållande av en hel del av för jordbruket lämpliga byggnader, som eljest skulle bliva värdelösa. Det var våra synpunkter. Vi ansågo, att egendomen var lämplig att behålla. Egendomen var, som utskottets ordförande nämnde, också av den storlek, att en bonde med familj, eventuellt med någon mindre legohjälp, skulle kunna sköta densamma. Är det nu så, att det verkligen är lämpligt och av behovet påkallat, att ett visst område avsättes och avsöndras för egnahem, så må denna avsöndring äga rum. Jag vill emellertid av egen erfarenhet säga, att egnahemsföreningar icke alltid skötas på sådant sätt, att man kan säga att icke affärssynpunkter anläggas. Även från dessa föreningars sida kan sådant förekomma, som icke är till förmån för egnahemsbildande. Jag vet nu icke, hur det förhåller sig i detta fall. Det är ju dock så, att inga personer här begärt att få köpa områden till egnahemsbygge.

Jag har bara velat nämna detta för att angiva motivet för att jag varit med om utskottets hemställan. Jag tror sålunda, att utskottet har haft skäl för sin ståndpunkt. Jag skall emellertid icke göra något yrkande. Är det så, att kammaren vill göra ett principiellt, generellt uttalande, att egnahem

skola bildas i största utsträckning, och att hänsyn härtill skall tagas, oberoende av huruvida i det enskilda fallet andra skäl kunna vara att taga med i räkningen, må det vara kammarens sak. Jag har, som sagt, blott velat tillkännagiva vad som vid utskottsbehandlingen inverkat på mig.

Ang.
försäljning av
krono-
egendomen ^{3/8}
mantal Mans-
dala nr 5.

(Forts.)

Herr **Hamilton**: Herr talman! För åtskilliga år tillbaka inköpte en förening, föreningen Eget hem i Kristianstads län, som samarbetar med hushållningssällskapets egnahemsnämnd och kan betraktas som dess organ, en egendom Mansdala och lät stycka densamma till egnahem. Vid den tiden fick egnahemsvärdet icke uppgå till mer än 6,000 kronor, och länen voro begränsade till 5,000 kronor. Detta hade till följd, att dessa kolonister, några och tjugu eller kanske närmare trettio till antalet, finga för små egendomar. Det har alltid varit hos dem en längtan att få utvidga dessa egendomar. Det hände verkligen, att ett av egnahemmen uppdelades, varigenom de andra förstörades. Nu skulle det gå för sig, att de kunde få några tunnland var, 8, 10 eller kanske 12 tunnland, varigenom vissa av kolonisternas egendomar skulle förstöras och göras mera bärkraftiga. Det ifrågavarande området gränsar nämligen till flera egendomar.

När framställningen kom från regeringen till Kristianstads läns hushållningssällskap, remitterades skrivelsen till egnahemsnämnden med förfrågan huruvida hushållningssällskapet genom nämndens förmedling kunde få inköpa hälften av detta boställe för att tillfredsställa behovet hos kolonisterna på Mansdala. Då omfattade egnahemsnämnden denna framställning med största välvilja, och den förklarade sig villig låta verkställa denna styckning. Det är sålunda att förvänta för kolonisterna på Mansdala, att hushållningssällskapet vill lämna sin medverkan till att dessa egnahem skola bliva mera bärkraftiga. Arrendatorn på stället har också, så vitt jag vet, förklarat sig villig att köpa den med åbyggnader försedda delen av egendomen så att även han skulle såmedelst bliva tillfredsställd.

Det förvånar mig, att jordbruksutskottet kommit till det resultat som det gjort. Jordbruksutskottet besökte för ett par år sedan, då det gällde att taga ställning till stuterierna Flyinge och Ottenby, i förbifarten Mansdala koloni. Några av utskottets ledamöter frågade mig då, varför, när vi styc-kade Mansdala, dessa lotter blevo så små. Förklaringen var helt naturligt den, att en lägenhet icke då fick ha högre värde än 6,000 kronor. Jag tror, att det vore av vikt för kolonisterna på Mansdala, att detta område, utgörande ungefär halva bostället, överlämnades åt hushållningssällskapet. Här är icke fråga om någon förening, som skulle kunna jobba, utan bostället skulle uppdelas på kolonisterna, på egnahemsägarna på Mansdala. Jag tror, såsom förut nämnts, också, att det skulle tillfredsställa arrendatorn, därest han bleve ägare till den andra hälften av egendomen.

Det synes mig därför, att alla skäl tala för ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Nu vet man icke, om ett sådant beslut av kammaren kan leda till något resultat, eftersom första kammaren redan tagit ställning till frågan och avslagit Kungl. Maj:ts framställning, men det är möjligt, att om jordbruksministern får understöd från denna kammare, regeringen ett annat år skulle kunna förnya framställningen till riksdagen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Paulsen**: Herr jordbruksministern sökte med all kraft göra gällande, att det skulle vara synnerligen förmånligt att sälja av kronans jordegendomar. Jag tror emellertid, att han gör sig skyldig till ett mycket stort misstag, när han påstår detta. Det kan aldrig vara till fördel att sälja kronans egendomar,

Ang.
försäljning av
krono-
egendomen $\frac{3}{8}$
manial Mans-
dala nr 5
(Forts.)

inte ens för de människor, som man tror att man därmed skulle tjäna. Man bör i stället laga så, att kronans egendomar utarrenderas under sådana villkor, att de ge ordentlig ränta, vilket vi veta, att de för närvarande icke göra. Herr Åkerlund vill gagna egnahems-saken genom att försälja kronojord. Han säger, att han talar för de människors räkning, som skola bilda egnahemsjordbruk. Men han glömmer, att det icke är så lätt för dessa egnahemsbyggare, som skulle köpa jorden, att genom lån skaffa den erforderliga köpeskillingen. Det är inte så säkert, att det finns personer, som vilja gå i borgen för deras lån. Det vore vida bättre, att staten behöll jorden och arrenderade ut den till dem. Det bör inte vara alltför svårt att skaffa de pengar, som kunna behövas för inköp av utvändigt lösöre till en sådan liten egendom. Om egendomarna utlämnades med besittningsrätt, så skulle det bli möjligt för dessa människor, för vilka herr Åkerlund så varmt talade, att inte blott skaffa sig ett eget hem utan även behålla det. Den synpunkten tycker jag att det vore lämpligare att herr jordbruksministern tillägnade sig i stället för att tala så innerligt och varmt för *försäljning* av kronans jordegendom.

Jag tycker för min del, att utskottet har behandlat denna fråga förnuftigt, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Åkerlund: Den siste ärade talaren ansåg, att det inte vore lämpligt att sälja kronoegendomar. Ja, ur kronans affärssynpunkt tycker jag dock, att det finns skäl att sälja, ty för närvarande får kronan i många fall nätt upp ett kopparöres avkastning av dem. Vad staten skall ha, är enligt min åsikt skogar, som kunna tillgodogöras i framtiden.

Vad nu den här ifrågavarande egendomen beträffar, så framhöll jordbruksutskottets ärade ordförande, att genom denna försäljning icke skulle bildas några nya egnahem. Det vill säga, ett nytt eget hem skulle det bliva genom att arrendatorn övertog den ena lotten. Emellertid nämnde ju greve Hamilton, att de nuvarande egnahemsbyggarna där nere ha fått för små lotter, såsom gunås ofta händer, och dessa skulle ju genom styckningen få mera jord och bli litet mer självständiga. Detta är ju av mycket stor vikt. Jag för min del kan, då det är fråga om sådana här saker, icke underlåta att efter min förmåga bidra till att hjälpa dessa egnahemsbyggare, så att de kunna få sina önskningar uppfyllda. Detta är enligt min mening ett mycket patriotiskt ändamål.

Som herrarna möjligen känna till, har jag vid mångfaldiga tillfällen försökt påvisa, att vi inte få ned jordpriserna eller få någon större egnahemsbildning till stånd, förrän staten med sin egen jord och med den ecklesiastiska jorden konkurrerar ned jordpriserna. Då först kan det bli rimliga priser på jorden, och då först kan egnahemsrörelsen taga fart, till välsignelse för landet.

Jag kan icke annat än ansluta mig till greve Hamiltons yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag tror, att det skulle vara en lycka, om andra kammaren bifölle detta, så att regeringen ett annat år kan komma tillbaka med frågan.

Herr Persson i Fritorp: Herr talman! Jag vill bara säga några ord i anledning av det anförande, som hölls av herr Paulsen i Arlöf.

Kanhända är han, om jag uppfattade honom rätt, principiell motståndare till försäljning av kronojord, och då kan jag ju förstå hans ståndpunkt. Men i fortsättningen av sitt anförande sade han, att han undrade, varifrån dessa egnahemsbrukare skulle taga pengar att betala jorden i fråga, och han tyckte också mena, att de skulle bygga på dessa jordbitar. Jag vill då upplysa herr

Paulsen om, att meningen är, att den nuvarande arrendatorn skulle köpa den ena delen, ungefär hälften, av egendomen, och på den delen finns det byggnader.

Det har sagts här i debatten i kväll, att dessa byggnader skulle bli för stora. Men jag tror mig kunna säga, att de ungefär lämpa sig just för den delen av egendomen. Och vad beträffar den andra delen, som skulle styckas och försäljas i mindre delar, så är det meningen, att dessa delar skulle försäljas till i närheten boende egnahemsbrukare, och att dessa ha byggnader förut torde vara onödigt behöva omnämna. Det är nämligen, såsom greve Hamilton upplyste, egnahemsbyggarna i Mansdala, som skulle få köpa litet mer jord till de små jordbruk, som de förut inneha.

Herr Paulsen är ju själv jordbrukare. Jag vet icke, hur mycket jord han har där nere i smörhålan vid Malmö. Här vid Mansdala är det ingen smörhåla, utan jorden är tämligen dålig, så att de kunna kanske behöva litet mer jord än herr Paulsen i Arlov. Vidare vill jag säga, att vi ha föreslagit ett arrende av endast 725 kronor. Med tanke på den tunga apparat, som härvidlag tillämpas, vill jag än en gång betona att jag finner det ur statens synpunkt vara synnerligen oekonomiskt att bibehålla dylika egendomar för kronans räkning.

Jag ber därför att få vidhålla mitt yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å jordbruksutskottets hemställan i punkten 10 av utskottets förevarande utlåtande nr 22, bifaller Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 83 ja, men 92 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 11.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Härefter förekom till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t om beredande av ökad möjlighet för upplåtande av ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem.

I anslutning till vad som föreslagits i två likalydande, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nämligen nr 131 i första kammaren av herr *Carl G. Ekman m. fl.* samt nr 281 i andra kammaren av herr *Hamilton m. fl.*, hemställde utskottet, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte

Ang. försäljning av krono-egendomen 3/4 mantal Mansdala nr 5. (Forts.)

Ang. ökad möjlighet för upplåtande av ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem.

Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.
(Forts.)

skyndsamt föranstalta om utredning rörande beredandet av större möjligheter för upplåtande av ecklesiastisk jord till smärre jordbruk och egna hem samt för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunde föranledas.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Hermelin* föreslagit, att ifrågakvarande motioner icke för närvarande måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Hermelin**: Herr talman! Jag har vid detta utlåtande avgivit en reservation, då jag för min del ansett, att föreliggande motioner åtminstone icke för närvarande böra föranleda någon riksdagens åtgärd. Motionerna i fråga äsyfta beredande av större möjligheter för upplåtande av ecklesiastiskjord till smärre jordbruk och egna hem -- d. v. s. motionärerna ha betraktat frågan enbart ur social synpunkt. Emellertid förhåller det sig så, att den ecklesiastiska jorden och därmed även skogen är upplåten för särskilt ändamål, huvudsakligen för att utgöra underlag för avlöning av församlingarnas prästerskap. Den kan alltså icke betraktas som jord under allmän disposition i samma mening som kronans egna jordbruksdomäner. Nu har som bekant nyligen en helt ny lönelagstiftning för prästerna införts, för vilken lagstiftning jag här inför kammaren inte torde behöva närmare redogöra, och skall den ecklesiastiska jorden räknas som en tillgång i den så kallade kyrkofonden. Då nu dessutom i dessa dagar ett av kyrkofondskommittéerade avgivet förslag till bättre förvaltning av kyrkofondens tillgångar är ute på remiss bland myndigheterna, synas mig allia skäl tala för att frågan om vidgad rätt till försäljning av kyrkojord ej nu blir föremål för något ståndpunktstagande från riksdagens sida. Jag har i reservationen framhållit, att frågan om beredande av ökad möjlighet för försäljning av ecklesiastisk jord och skog, som disponeras av församlingarna för avlöning av deras prästerskap, kan giva anledning till ett djupt ingripande i grunderna för nu gällande lönereglering för sagda prästerskap och således betinga en vidlyftig och tidsödande utredning angående ny sådan löne-reglering, vilken sistnämnda fråga väl icke, framhåller jag, bör på detta sätt nu frammanas inför riksdagen. Jag har även ansett, att anledning torde förefinnas att i överensstämmelse med kyrkofondskommitténs förslag förvänta en bättre förvaltning av de ecklesiastiska avlöningstillgångarna vare sig genom inrättande av en central kyrkofondsstyrelse eller på annat sätt, beroende av vad utredningen kommer att giva vid handen, samt att därmed frågan om ett bättre tillgodoseende av försäljningsmöjligheterna då kan tagas i övervägande. Motionärerna ha tydligen velat genom att nu bringa saken inför riksdagen gå en genväg. Men genvägar bli ofta senvägar. Och det finns ju knappast någon anledning att beträda den av dem anvisade genvägen, då i alla fall frågan snart nog kommer under omprövning. För resten är ju frågan inte ny i riksdagen. Riksdagen har tidigare gjort ett uttalande i denna fråga. Att detta uttalande ännu icke lett till någon effekt, har ju tydligen varit beroende därpå, att kyrkofondskommitténs omfattande arbeten pågått, samt på hela den stora prästlönelagstiftning, som genomförts. När nu denna sak en gång blir ordnad, så torde frågan kunna åter upptagas i den riktning, som må anses kunna bäst främja församlingarnas rätt beträffande deras avlöningstillgångar.

Då jag alltså ansett, att denna fråga om försäljning av ecklesiastisk jord bör komma från annat forum och mot bakgrunden av en annan motivering, har jag menat, att frågan icke nu bör komma till ett avgörande i riksdagen, och jag får därför, herr talman, yrka avslag å såväl utskottets hemställan som de i frågan väckta motionerna.

Herr Åkerlund: Herr talman! Det är ett gammalt ordspråk som säger, att medan gräset gror, dör kon. Vill man inte på något sätt skaffa jord till nybildning av självständiga småbruk, så lär nog hela egnahemsrörelsen komma att stanna i stöpet.

Jag väckte genom en motion för många år sedan denna fråga till liv, och det var därför, att då voro uthusen på dessa ecklesiastika boställen i allmänhet i mycket dåligt och bristfälligt skick. Jag tyckte därför, att det fanns ingen jord i landet, som kunde tänkas vara så lämplig för styckning som just denna jord. Men ledaren för det frisinnade partiet slog ihjäl motionen. Det gläder mig emellertid, att hans efterföljare ha upptagit frågan till behandling igen, och jag önskar, att det måtte bli det bästa möjliga därav.

Baron Hermelin talade om att prästernas löneförhållanden måste regleras om, ifall den ecklesiastika jorden skulle utlämnas till Sveriges allmoge. Ja, det kan ju så vara. Men det anser jag vara av ganska ringa vikt i jämförelse med att man ställer det så, att befolkningen kan lockas att stanna kvar på landsbygden. Det finns tusen, ja hundratusen, som skulle vilja stanna där, bara de kunde till rimligt pris komma över jord att bosätta sig på. Jag vill sannerligen inte på något sätt prästerna till livs. De må och skola ha det, som har blivit dem tillförsäkrat. Jag vet visserligen, att många av dem hålla mycket styvt på de prestationer, som arrendatorerna av prästgårdarna skola utföra åt vederbörande kyrkoherdar och komministrar. Men om det är av stor vikt för landet, få de väl i det fallet inrätta sig på samma sätt som övriga tjänstemän på landsbygden. Det kan väl inte vara mer än rätt, och det tror jag, att de kunna göra.

När jag för länge sedan väckte denna fråga till liv, var det mycket tal om, vem som var ägare till dessa ecklesiastika boställen, om det var kommunen eller staten eller vem det var. Den frågan har nu varit under utredning i många år. För att man då inte skulle kunna säga någonting i det avseendet, föreslog jag, att försäljningsmedlen skulle fonderas och att man, när det blivit uttrönt, vem som rådde om dem, finge klara den saken.

Då nu frågan lyckligtvis ånyo kommit på tal, hoppas jag, att åtminstone riksdagens andra kammare måtte göra klart för sig, av vilken oerhörd vikt det är för befolkningens kvarstannande på landsbygden, att jord kan göras tillgänglig till rimliga priser. De ecklesiastika boställena skulle ju lämna en massa pengar till kyrkofonden, men jag undrar, hur många av dessa boställen, åtminstone av dem, som blivit bebyggda under senare tid, som lämna ett enda öre i behållning. Jag tror, att det knappast är något. Jag känner till en hel del kyrkoherdeboställen, som blivit nybebyggda, och som för 20 år blivit utarrenderade, och där arrendebeloppet ej räcker till amortering och räntor å kostnaderna för nybyggnaderna. Sålunda skulle det för kyrkans räkning — om man håller på, att kyrkan råar om dessa egendomar — vara av stor fördel, om de såldes. Och jag vill icke tro, att prästerskapet i vårt land, om det är övertygat om, att saken gagnar vårt fosterland, håller på, att denna jord skall bibehållas såsom kyrkans egendom, ty prästerna predika ju själva, »mitt rike är icke av denna världen».

Nu vill herr Hermelin uppskjuta frågan. Jag känner till dessa utredningar. Jag fruktar, att det skulle komma att gå som i Frankrike — när man där sålde kyrkodomänerna, skulle de inbringa 1,700 miljoner francs. Det blev ej en miljon. Det kan gå så här också. Visserligen behöves en utredning.

Ja väl, herr talman, då jag icke kan annat än hålla mig vid, att frågan är av yttersta vikt, och därjämte önskar, att ecklesiastika boställens jordar och även statens i vida större utsträckning skola göras tillgängliga för den stora allmänheten samt lämna staten någon behållning, ber jag att få yrka bifall till motionen.

*Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.*

(Forts.)

Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.

(Forts.)

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Det var med en viss nyfikenhet jag motsåg vad den ärade reservanten, herr Hermelin, skulle anföra utöver den motivering, som förekommer i hans reservation, och som synts mig skäligen långsökt och för övrigt till sitt innehåll alldeles ohållbar. Och jag undrade, om reservanten icke skulle ha något bättre sakskäl att bygga avslagsyrkandet på, men jag blev tyvärr besviken. Reservanten säger här, att det bifall till utskottets hemställan, det vill säga om en utredning i fråga om beredande av ökad möjlighet för försäljning av ecklesiastisk jord och skog, som disponeras av församlingarna för avlönande av deras prästerskap, kan giva »anledning till ett djupt ingripande i grunderna för nu gällande lönereglering för sagda prästerskap och således betinga en vidlyftig och tidsödande utredning angående ny sådan lönereglering». Jag kan uppriktigt säga, att jag ej förstår detta resonemang, för så vitt reservanten har läst utskottets utlåtande, ty där har alldeles tydligt givits uttryck åt den uppfattningen, att man icke skall minska dessa tillgångars realvärde. Och har jag förstått saken rätt, är meningen, att om en större eller mindre del av dessa jordar komma att försälgas eller upplåtas på annat sätt, skola försäljningsbeloppen resp. avkastningen gå till dem, som kunna anses som ägare, d. v. s. församlingarna och kyrkofonden. Något annat har utskottet aldrig ifrågasatt; och att under sådana förhållanden ett bifall till utskottets förslag skulle leda till kravet på förnyad lönereglering för prästerskapet, kan jag ej fatta.

Vidare säger reservanten, att man kan ha anledning att förmoda, att, om det blir en bättre förvaltning av de ecklesiastiska avlöningstillgångarna, det vill säga, om det blir, såsom kyrkofondskommittén föreslagit, en central förvaltning, en kyrkofondsstyrelse eller dylikt, frågan om försäljningarna möjligen kan komma i gynnsammare läge. Detta resonemang kan jag ej heller förstå. Det är i alla händelser högst problematiskt, om försäljningarna då möjligen skulle komma i bättre och gynnsammare läge, än vad de för närvarande äro.

Frågan om upplåtande av de ecklesiastiska jordarna för egna hem och smärre jordbruk kan sägas ha varit aktuell, sedan lagen av 1910 angående prästerskapets löner och den ecklesiastiska boställsordningen m. m. tillkommit. Ända sedan dess har denna fråga om vidgade möjligheter för användning av den ecklesiastiska jorden till egna hem och smärre jordbruk varit aktuell. Vad som i första hand torde ha aktualiserat frågan om upplåtande av dessa jordar för ifrågasvarande ändamål, har varit dessa jordars gynnsamma belägenhet såväl i kommunikationsavseende som i fråga om avsättningsmöjligheter. Dessutom får man taga i beaktande den omständigheten, att dessa jordars beskaffenhet från jordbrukssynpunkt sett i allmänhet äro tillfredsställande. De äro i allmänhet av ganska god beskaffenhet, dessa jordar. På sista tiden har frågan fått ökad aktualitet, på grund av att dessa jordar äro underkastade fullständig vanhävd. Detta är fallet på många håll, inte minst på grund av de ofta korta arrendeperioderna. Vidare är det den omständigheten, att byggnadsförhållandena på prästerliga jordar äro synnerligen otillfredsställande. Det erfordras i stor utsträckning nybyggnader å dessa egendomar, och kostnaderna härför komma sannolikt att sluka avkastningen från egendomarna under flera tiotal av år framåt.

Det är ju i främsta rummet dessa förhållanden, som aktualiserat frågan om en annan disposition av de ecklesiastiska jordarna. Riksdagen har vid olika tillfällen givit uttryck åt den uppfattningen, att en annan disposition borde åvägbringas, men frågan är tyvärr fortfarande olöst. Att man ej kunnat komma längre, än man gjort, torde väl i ganska väsentlig mån bero på frågans mycket komplicerade natur. Kyrkofondskommittén hade ett yttrande till 1920 års riksdag, och det yttrandet ger en bild av, huru komplicerad och huru svårlöst verkli-

gen denna fråga är. Jag kan ej underlåta att citera några rader av vad kommittén yttrade. Dessa rader ge en bild av, vilka svårigheter som äro förknippade med en lösning av frågan. Det heter bland annat: »Flerahanda problem framställa sig till begrundande vid en sådan undersökning. Ett par exempel torde belysa detta. I avseende å skogen måste sålunda utredas, huruvida för de olika lotter, vari man tänkt sig boställsjorden kunna styckas, skall från boställets skog avskiljas skog för husbehov, ett förfarande, som ofta torde leda till att den återstående skogen blir otillräcklig för tillgodoseende av prästens rätt till bränsle och församlingens rätt till virke till prästgård och kyrkobyggnad, och som i alla händelser torde minska såväl pastoratets intäkter för prästens avlöning som möjligheten för kyrkofonden att fullgöra sina förbindelser. Vidare torde behöva undersökas, på vilket sätt prästen skall kunna erhålla tillgång till vissa livsförnödenheter och tjänstbarheter, t. ex. genom avskiljande, där så kan ske, åt honom av en småbrukslott. Även uppkommer den viktiga och svåra frågan, huru de medel, som inflyta genom sådan massförsäljning, skola kunna placeras på ett för församlingarna betryggande sätt och med iakttagande av, att tillgångarnas realvärde bibehålles för framtiden.»

Redan detta lilla citat ger en ganska koncentrerad bild av, hur svårlöst frågan i verkligheten är, och man har däri att söka en av orsakerna till, att dess lösning har förhalats. Därtill kommer dessutom dessa jordars olika natur. En del äro donationsjordar, en del tillhöra församlingarna eller få anses för deras egendom. På andra håll äro de möjligen av kronojords natur o. s. v. Frågan är sålunda ganska invecklad.

Utskottet har pekat på en del detaljer, som behöva utredas, och jag skall fästa kammarens uppmärksamhet på, vad som säges på sidan 8, nedersta stycket, där det heter: »På sätt kyrkofondskommittén framhållit i sitt förut omförmälda utlåtande över motionerna vid 1920 års riksdag och såsom jämväl i motiveringen till sistnämnda års riksdags skrivelse antytts, måste en utredning i ämnet avse, förutom formerna för och omfattningen av ifrågavarande åtgärder jämväl spörsmålet, vilken inverkan desamma komme att hava å de mångskiftande intressen av ekonomisk och annan art, som äro knutna vid denna jord, samt på vad sätt dessa må kunna tillgodoses och erhålla fullt vederlag. I sammanhang härmed uppställer sig frågan, huru genom försäljning inflytande medel böra placeras. Denna placering måste givetvis ske på ett för avkastningen fullt betryggande sätt och med iakttagande av, att tillgångarnas realvärde bibehålles för framtiden.» Vidare heter det, att det bör uppmärksammas de hänsyn, som måste tagas till församlingarnas eventuella äganderättsanspråk beträffande ifrågavarande boställen, samt därtill att avhändande icke bör äga rum till förfång för ett rationellt utnyttjande av värdefulla skogsmarker, som finnas å många av dessa egendomar.

Ja, som sagt, frågan är ju ganska svårlöst, men det bör ej vara anledning till att kasta yxan i sjön. Svårigheterna äro ju här som på andra håll till för att övervinnas. Det är ett så allmänt och socialt intresse, att dessa jordar komma att disponeras på ett bättre och mera samhällsnyttigt sätt än hittills, att man har grundade anspråk på, att statsmakterna skola taga itu med denna fråga och bringa den till en tillfredsställande lösning så snart som möjligt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Rehn**: Herr talman! Jag tillhör ej det utskott, som behandlat detta ärende, men däremot var jag med bland de s. k. arrendesakkunniga, som för ett år sedan avlämnade sitt betänkande angående det ecklesiastiska arrendeväsendet, och därför skall jag be att få säga några ord, då nu deras ställning till frågan blivit berörd såväl i motionen som i utskottets utlåtande.

*Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.
(Forts.)*

Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.
(Forts.)

Som herrarna veta, beslöt 1920 års riksdag en skrivelse till Kungl. Maj:t av ungefär samma innehåll, som utskottet nu föreslagit. Denna skrivelse remitterades till dessa arrendesakkunniga hösten 1920 »för avgivande av utlåtande», som det hette i den kungl. remissen. Från början stod man nog litet tveksam, om det var meningen, att dessa arrendesakkunniga skulle verkställa den allsidiga utredning och avgiva det förslag till ändrade bestämmelser, som riksdagen begärt, eller om ärendet remitterats för att tagas i beaktande vid revision av arrendeförordningen, som var den huvuduppgift för vilken de sakkunniga hade tillkallats. Något direktiv härom fingo de sakkunniga icke från Kungl. Maj:t. Snart kom man dock på det klara med, att det ej förelåg något hinder för att upptaga frågan i hela dess vidd. Det ansågs emellertid, att det arbete, som då pågick med revision av arrendeförfattningarna, borde fullföljas så skyndsamt som möjligt, och att detsamma ej borde fördröjas genom att upptaga detta mycket invecklade ärende samtidigt till behandling. Jag skall dock inte dölja, att vi själva hade liksom på känn, att sammansättningen av denna sakkunnigdelegation kanske icke var den allra lämpligaste för detta utredningsuppdrag, då en del av dess ledamöter måhända hade sina principiella betänkligheter mot kyrkojordens upplåtande på sätt, som åsyftades i riksdagens skrivelse. För min del hyste jag inga sådana betänkligheter och hade gärna sett, om ärendet hade blivit upptagit till realbehandling. Jag förde frågan därom på tal åtminstone ett par gånger vid våra sammanträden och även samtalsvis med vissa ledamöter, särskilt med domänintendenten Linders, som då tillhörde de sakkunniga. Något beslut härom blev emellertid ej fattat.

På hösten 1922 kom ju den stora kommittéföregörelsen, som vi känna till, och arrendesakkunniga fingo föreläggande att inom några månader — jag tror, att det var innan februari månads utgång — ha slutfört sitt arbete. Då var ej att tänka på att taga itu med detta, som jag anser, mycket invecklade och vidlyftiga utredningsarbete. Jag samtalade med Linders, som då tillhörde regeringen, och han lät förstå, att frågan nog skulle bli på lämpligt sätt utredd. Jag tror nog, att han liksom jag hade intresse för frågens lösning. Men han hade ju då ej så många månader kvar av sin statsrådstid, och därför vill jag visst inte lägga honom till last, att intet vidare blev åtgjort i saken. Det var dessa omständigheter som gjorde, att de sakkunniga kommo att intaga den passiva ställning till spörsmålet, som blev fallet.

Då utskottet säger på ett ställe, att de sakkunniga intagit en negativ hållning till tanken på vidsträcktare möjligheter att stycka och försälja ecklesiastisk jord, kan jag för min del icke gå med på detta, som väl närmast skulle innebära, att de sakkunniga ställt sig avvisande till denna tanke; men så är ej förhållandet. De ha i det avseendet icke intagit någon ståndpunkt alls och kunde ej heller göra detta, då frågan icke blev upptagen till diskussion.

I själva sakfrågan vill jag säga, att jag har sedan länge betraktat det som ett missförhållande, att dessa boställen skola handhas på sätt, som sker i många fall. Alldeles i närheten, där jag är bosatt, finnes en sådan där egendom. Den är belägen på cirka 1 1/2 mil från tjänstinnehavarens bostad och har därför alltid varit utarrenderad, åtminstone så länge jag minnes tillbaka i tiden. Strax efter det de nya prästlönelagarna antagits, uppgjordes förslag till ägostyckning av detta boställe, och det befanns lämpligt att delas upp i fem särskilda brukningsdelar. Församlingen gjorde hos Kungl. Maj:t framställning om att få försälja bostället, men den blev avslagen, liksom jag tror, att sådana framställningar även om de varit aldrig än så beaktansvärda ur både ekonomisk och social synpunkt, hittills konsekvent blivit avslagna.

Jag har därför med mycket stort intresse tagit del av utskottets utlåtande och vill för min del på det livligaste ansluta mig till det förslag, som utskottet här framlagt, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman! Då jag begärde ordet, var det för att peka på hur utskottet i sitt utlåtande sökt följa de direktiv, som riksdagen gav år 1910, nämligen att man skulle i denna svårlösta fråga gå fram med stor varsamhet. Utskottet har starkt betonat och dess ärade ordförande har också gjort det i sitt nyss hållna anförande, hur många vid denna fråga knutna omständigheter måste tagas i beaktande. Jag måste säga, att det är icke utan en viss tillfredsställelse jag läst detta utskottsutlåtande med tanke på dessa principiella utgångspunkter, som jag delar. Jag kan emellertid icke underlåta även jag att lämna ett bidrag till denna fråga genom att yttra mig något om hur det närvarande läget uppkommit med anledning av vad i dag förekommit.

Det är, mina herrar, en kardinalpunkt, som är en smula antydd i utskottets utlåtande, men som icke fått den plats den i verkligheten bör ha. Nu ifrågasatt jordegendomar äro sedan gammalt — i de flesta fall sedan 12- eller 1300-talet — kyrkoboställen. De äro i regel av samma ålder som de kyrkor, som församlingarna äga, och således mycket gamla. Jag skall icke närmare ingå på deras uppkomst, men de äro anslagna för att vara det materiella underlaget för den andliga vården, för det andliga församlingsarbetet. Jag vill säga min gamle vän, vår ärade ålderspresident i kammaren, att man skall icke avfärda dessa frågor med att »riket icke är av denna världen», ty hur det är, måste dock de andliga arbetarna ha sin bärgning i världen. Vi hava ingen rätt att ställa det så, att det materiella underlaget, som behövs för allt andligt arbete i världen, på något sätt skadas. Det är en felsyn, vars konsekvenser jag förmodar den ärade talaren icke vill taga.

Lägges denna stora huvudsynpunkt på detta, kommer en punkt i utskottets utlåtande — med dess lilla restriktion — att ställas i motsatsställning till de övriga. Det är den mellersta punkten på sidan 8, där det heter: »Beträffande nu ifrågasatta upplåtelse torde i huvudsak kunna läggas till grund liknande principer med dem, som i motsvarande avseenden gälla eller komma att gälla beträffande kronans domäner.» Den förste ärade talaren har redan fäst uppmärksamheten vid att denna jämförelse icke håller streck. Läser man sedan fortsättningen, som utskottets ärade ordförande gjorde från talarstolen, finner man, att dessa synpunkter komma i strid med varandra. Det är så många skiftande intressen, som äro knutna till denna jord, att den icke kan betraktas såsom kronodomän. Dessa skola lämna staten så stor inkomst som möjligt. Jag vågar säga, mina herrar, att det icke är de ecklesiastiska boställenas uppgift i första hand. De äro till för att utgöra det materiella underlaget för församlingsvården. Det kan hända — det har påpekats av arrendelagstiftningskommittén, och den siste ärade talaren har haft tillfälle att se detta — att det finnes sådana boställen, de äro icke få, som äro behöfliga, där de ligga för tillfredsställelse av vederbörande tjänsteinnehavares behov, för skjutsar, som behövas för hans arbete i församlingen och jämväl till hans privata behov och trevnad. Det har gjorts jämförelser med andra tjänstemän, läkare, landsfiskaler eller andra. De äro dock i regel icke bundna vid någon bestämd plats, utan de ha möjlighet att inom visst område förflytta sig. Prästerna äro bundna vid bostaden, därtill måste tagas hänsyn.

Sedan skall jag be att få taga upp till bemötande några synpunkter, som framställt. Det sades av utskottets ärade ordförande och har sedan av andra talare berörts, att en av de orsaker, som ha aktualiserat denna fråga, är, att dessa boställen äro, som någon sade, »i fullständig vanhävd». Jag vet mycket väl, att detta inträffat på många håll. Det är icke tu tal därom. Det har varit bekymmersamma omständigheter, som vållat detta, jag tror ock, att det är förmånligt med försäljning på åtskilliga ställen. Jag skall be att få lämna en redogörelse för hur jag ser orsakerna till uppkomsten av dessa förhållanden. Det ligger först i riksdagens beslut av 1910. Det innebar en hel omläggning från ett system till ett annat. Det var nytt och prövat. Det var icke lätt att kunna se konsekven-

Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
snärrer jord-
bruk och egna
hem.
(Forts.)

Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.
(Forts.)

serna. Jag vill icke komma med några anklagelser mot riksdagen eller de myndigheter som haft hand därom. Inga direktiv lämnades. Ett annat av de stora misstagen 1910 var, att ingen ställdes såsom målsman för den ecklesiastiska jorden. Prästerna voro förut innehavare, nu ställdes de utanför. — Församlingarna blevo enligt 1910 års lag innehavare, men ställdes i realiteten utanför, så att deras intresse blev fördärvat. Det var ett misstag, som påpekades ganska tidigt. Så kommer därtill, att de, som skulle hava tillsynen, nämligen domkapitlet, blevo icke organiserade och utrustade med tillräckliga krafter för tillgodoseende av dessa uppgifter. Så vill jag påpeka, att vi skola icke förglömma verkningarna av dyrtiden med dess abnorma förhållanden. Denna dyrtid har ställt till spektakel överallt, därför att den kastat över ända alla beräkningar.

Jag sade, att det var bristande direktiv. Sedan ha sådana kommit, men de voro olyckliga. Jag har med tillfredsställelse läst i betänkandet och hört det av utskottets ordförande citeras, att denna omständighet har stor del i skulden. Dessa direktiv hava lämnats i bestämmelser, som givits den 17 januari 1919, den 28 maj 1920 och den 20 maj 1922, varigenom arrendetiden förkortats från de bestämda 20 åren till först 7, sedan 5 och sist 2 år. Det faller av sig självt, att en människa tar hellre något eget än lägger ned sina pengar i något så ovisst som detta, och så suger man under dessa korta arrenden ut jorden. Jag vill därmed icke säga något ont om arrendatorerna. Så kommo bestämmelserna om byggnadsskyldighet 1910. Man hade icke klarhet i att man berde ställa synerätten och uppskattningsnämnden i samband. Så blev det en synerätt bestående av häradshövdingen och hans biträden, som synade på — som det heter — de hus, som syntes vara behövliga, utan någon kontakt med den blivande arrendeuppskattningen i uppskattningsnämnden. Följden blev, såsom kyrkofondskommittén visat, att man synade på hus, som man icke kunde betala på, icke 10-tal av år utan flera hundra år. Det var orimligt, och jag vill säga, att det var en ganska stor lycka mitt i olyckan med de korta arrendetiderna, ty man får därigenom på en del håll, där verkliga missförhållanden rått, möjlighet att ordna detta. Så kommer därtill, att man icke haft en tanke på att hjälpa arrendatorerna med byggnadslån, icke ens så som man hjälpt egnahemsbyggare, utan de skulle genast själva betala nybyggnadskostnaderna, som skulle gäldas med arrendet. Det var ett missgrepp från riksdagens sida, och jag vill uttala mig milt om detta. Så kommer därtill, att det var så brådskande i början, att länsstyrelsernas kungörelser kommo så sent ut, att man icke hann med uppskattningen förrän kort före arrendetiden. Då fick man få spekulanter, och man fick icke alltid så kvalificerat folk. Jag har nu nämnt vad som ligger bakom denna historia.

Ser man på enstaka förhållanden, finns nog vanhävd på vissa ställen. Men ser jag på det hela, frågar jag, om man vågar säga detta vara regel.

När denna nya lagstiftning kom till, beräknade man, att den skulle giva 2,385.766 kronor i arrenden, som således kyrkofonden skulle ha. Nu har genom åtskilliga omständigheter denna summa — och jag gör redan nu den anmärkningen, att skogen då icke räknats med — stigit till 3 miljoner kronor. Kan man då säga, att det är vanhävd, när beräkningarna överskridits på ett så oväntat sätt, som kyrkofondskommittén påpekat?

Vår ärade ålderspresident har starkt betonat — han är en älskare av starka uttryck, det vet jag sedan många år, och den kärleken har icke svalnat med åren — att vad som nu skulle ske vore nödvändigt för att locka befolkningen att stanna på landsbygden! Men, mina herrar, sitter det då inga brukare på dessa boställen? Är det att skapa nytt av intet? Nej, mina herrar, det sitter arrendatorer på de flesta av de 3.200 boställena. Boställena äro *i allmänhet* utarrenderade på 20 år och giva utkomst åt arrendatorerna, och de äro väl bebyggda. De hava dragit kostnader för bebyggande, som högst väsentligt minskat inkomsterna, men när tiden för dess gäldande löper ut, kommer det så mycket större inkomster

från dessa boställen till kyrkofonden. Då frågar jag: kan man våga taga detta på denna långa sikt? Ja, säger jag, det kan man göra, ty kyrkofonden kan bära det.

Hur sitta arrendatorerna på prästboställena? De sitta med skyddad besittningsrätt. Det är icke uttrycket, men jag tar det från kyrkofondskommitténs betänkande. De sitta med optionsrätt, och den skall gå från far till son. De sitta med säkerhet. Prästen är ambulerande, arrendatorn förbliver. Icke bara änka och barn, utan också borgenärer och konkursbo ha rätt till option.

Ser jag på boställenas storlek, undrar jag, om vi icke gjort den erfarenheten — kanske är jag ensam om tanken, men jag tror det icke — att det varit ett betänkligt misstag, att när vi skulle skapa egna hem för jordbrukare, vi ha tagit till dem så små, att de icke kunna föda sina brukare, och vi ha ledsamma erfarenheter i det hänseendet. Den, som vill se dessa boställens storlek, hänvisar jag till kyrkofondskommitténs betänkande, där man ser, hur de fördela sig med några få stora domäner och några, som ligga under medelgoda hemman, och däremellan en god provkarta på de goda hemman av allehanda storlek enligt respektive orters förhållanden.

Torparna ha föreslagits få inlösningsrätt. Jag tror icke, att torparna i allmänhet vilja ha inlösningsrätt. Jag har granskat åtskilliga kontrakt. Torparen får bostad, men underhållet ligger på arrendatorn. I regel får han vedbrand. Han skattar icke för gården, utan betalar avgäld till arrendatorn. Jag har sett kontrakt angående 5—6 tunnland, där avgälden bestämts till 125 kronor. Då frågar jag: är det förmånligt att inlösa detta och låta det bli eget hem med full äganderätt?

Jag har velat ställa kyrkan mitt i byn och lägga fram, hur saken ligger i verkligheten. Jag skall icke gå in på och tala om mycket annat, som kunde vara att säga, utan endast till sist be att få göra utskottet en mycket värdsam fråga. Jag har studerat denna sak rätt noga, ty det är ett område, som jag i många år sysslat med. Jag har undrat: vad vill man med denna utredning? Jag har vitsordat utskottets förträffliga och klara fullföljande i många stycken av 1910 års riksdags direktiv i denna fråga. Nu har frågan blivit utredd genom domkapitelsutredningen av den 18 oktober 1918. Så ha vi kronolägenhetskommissionens betänkande III, som talar om beredande av vidgad möjlighet för torpare och lägenhetsinnehavare på ekklesiastika boställen att förvärva av dem brukade områden. Vidare ha vi arrendelagstiftningskommitténs betänkande och kyrkofondskommitténs betänkande, som har berörts här flera gånger. Vi ha sålunda fyra betänkananden med utredningar, som ligga hos Kungl. Maj:t, och där Kungl. Maj:t ännu icke fått in de sista remisshandlingarna. Jag har haft tillfälle att se några av de nu inkommande, och jag kan säga, att de taga i regel upp hela detta spörsmål. Men sedan föreligger skrivelse till Kungl. Maj:t från riksdagen. Det har påpekats, att det finnes en skrivelse av 1920, som också av utskottets ärade ordförande framdragits. Det föreligger också en annan skrivelse, som, om mitt minne icke sviker mig, varken varit citerad i utskottets utlåtande eller under debatten i dag. Andra lagutskottet föreslog nämligen den 31 maj 1923 utredning »under vilka betingelser i vidare mån än nu är medgivet möjlighet må beredas till upplåtande av tomtmark från ekklesiastika löneboställen», i syfte att »avsöndring av mark från löneboställe till tomt måtte i görligaste mån underlättas, så snart den plats, där bostället är beläget, kan anses lämpad för uppkomsten av ett samhälle såsom medelpunkt för kommunens ekonomiska liv».

Riksdagen har alltså redan begärt alla dessa utredningar, av vilka en, enligt vad ledamoten av arrendekommittén medgav, så gott som ordagrant begär det-samma, som nu skall begäras. Vad vill man då? Vad vill man säga Kungl. Maj:t med denna nya begäran? Vill man ge Kungl. Maj:t några ytterligare direk-

*Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ekklasiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.
(Forts.)*

Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.
(Forts.)

tiv, och vilka äro i så fall dessa direktiv? Är det meningen, att man skall släppa den varsamhet, som riksdagen önskade år 1910? Det kan det icke vara, ty utskottet har ju alldeles bestämt sagt ifrån, att så icke är meningen. Vad är det då för nytt, som man här vill lämna Kungl. Maj:t?

Det är ju en gammal sedvänja, som jag fått känna på både vid denna och föregående riksdag, att så snart en fråga ligger under utredning, säger utskottet, att motionärens framställning icke bör föranleda till någon åtgärd, därför att Kungl. Maj:t har saken under utredning. Nu vill jag ju säga, att jag icke tagit den saken så hårt, ehuru jag nog tycker, att det emellanåt kan vara bra att påminna Kungl. Maj:t om saker och ting. Men vad skall man påminna om, ifall Kungl. Maj:t icke låtit saken ligga utan fortfarande har den under beredning.

Jag frågar mig vidare, vad denna utredning skall ge vid handen. Kan den egentligen komma att leda längre än till vad som redan finns, fastän under för- enklade former, och om vars riktighet jag är fullkomligt övertygad, nämligen att där boställe med hänsyn till boställsinnehavarens tjänsteverksamhet är olämpligt, eller där det icke utan synnerlig olägenhet eller mot skälig avgift kan ut- arrenderas, må boställe kunna försäljas, och likaledes må det kunna styckas till tomter.

Vad nytt är det man vill? Jag kan icke riktigt få något grepp på vad den frågan gäller, ty jag kan icke tänka mig, att herr Åkerlunds motivering för saken skulle vara utskottets. Den står ju i alldeles bestämd motsättning härtill. För honom gäller det tydligen ett styckande av det hela, vartill jag icke kan finna några skäl föreligga. Jag kan finna skäl till styckning eller försäljning under de förhållanden, som jag nyss anför, men icke annars.

Vidare har herr Åkerlund sagt — jag kan icke underlåta att komma tillbaka till detta — att man i Frankrike företagit en mycket betänklig utredning. Jag vet icke, hur denna utredning gick till, men jag får lita till hans ord. Den romerska kyrkan hade vid skilsmässan år 1905 egendom för 700 miljoner kronor. Om jag fattade honom rätt, gick utredningen till 699 miljoner, så att det endast fanns en miljon kvar. Jag tror nu icke, att det kommer att gå så även här i landet. Det gäller icke sådana summor eller sådana anspråk, och vi ha icke sådana utredningsmän. Men dyrt blir det!

Den utredning, som nu behövs, kan dock icke vara annat än den utredning, som Kungl. Maj:t alltid verkställer på grundval av det samlade material, som föreligger, för så vitt icke den påbörjade men avstannade stora utredningen angående boställenas natur skall återupptagas, vilket jag livligt tillstyrker såsom nödvändig grundval, om en mera allmän försäljning skall ske. Detta synes dock icke vara meningen. Jag kan sålunda icke få något riktigt grepp på vad denna nya anhållan egentligen skall betyda, och vid sådant förhållande vill jag åtminstone i frågans nuvarande skick, herr andre vice talman, be att få yrka bifall till reservationen.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Sjöblom**: Herr talman! Det kan icke förnekas, att den fråga, som kammaren nu behandlar, ur många synpunkter har en mycket stor betydelse. Den har en stor betydelse som samhällsfråga, därför att det ju gäller kyrkans jord, de ecklesiastiska boställena, och herr Pehrssons anförande nyss torde vara det första vittnesbördet om att de, som nu betrakta sig som ägare till denna jord, komma icke utan strid att släppa efter, då det gäller att använda den till något annat ändamål än för kyrkan. Detta är kanske mycket förstäeligt även för en annan, som icke intar ställning såsom präst i samhället, ty det torde

icke vara så lätt att ange, hur man skall placera de för prästgårdarna influtna medlen, så att dessa medel för framtiden komma att behålla sitt realvärde. Det har talats om att placera dem i skogskomplex, men även dessa ha säkerligen ett ofantligt mera skiftande värde än prästgårdarna som sådana. Den striden är jag övertygad om kommer, och riksdagen torde därför få taga ett och annat nappatag med kyrkomötet, innan frågan kommer att kunna ordnas.

Denna fråga är även betydelsefull därför, att om riksdagen nu skriver till Kungl. Maj:t, har riksdagen för sin del ansett, att en utredning om användande av de ecklesiastiska boställena till småbruk och egna hem bör komma till stånd. Det är dock, om jag icke minns alldeles orätt, omkring 600.000 tunnland av Sveriges åkerjord, som man skriver om att man önskar få utlämnade till småbruk och egna hem. Denna skrivelse innebär sålunda, vad jag kan se, en oerhörd stimulantia på den underström av känslan av omedveten lycka, höll jag på att säga, som här kommer att hägra för en stor del av Sveriges folk. Man kommer därigenom kanske att hysa förhoppningar, som i framtiden kunna komma att visa sig vara fullkomliga chimärer.

Emellertid har jag i utskottet ställt mig mycket tveksam inför hela detta spörsmål, detta icke på grund av den strid med prästerskapet, som jag motser, och icke heller på den grund, att jag icke vill vara med om att skapa jordbruk, men det har nu här i landet blivit så, att benämningen småbruk och egna hem kommit att beteckna något visst begränsat, och jag för min del måste bekänna, att jag anser, att det skulle vara en olycka för Sverige, om denna rörelse skulle ytterligare utvecklas. Här har riksdagen år efter år stått och talat om egna hem och småbruk. Jag behöver icke upprepa, ty jag har sagt det tidigare här i kammaren, att en familj, som blir placerad på ett småbruk om 10 à 12 högst 15 tunnland, tror, att den skall vinna lyckan, när den köper denna jord, men den vinner ingen lycka. Det vet varenda jordbrukare i denna kammare, och varför skola vi då år efter år stå och lamentera om saken, när vi äro så övertygade om att det icke kan ske. Nutiden strävar efter att tillgodogöra sig tekniska hjälpmedel i den utsträckning, det är möjligt. Vi ha härigenom på alla andra yrkesområden kunnat komma fram till en lagstadgad begränsad arbetstid av åtta timmar. Nu veta vi alla, att i en familj, som sättes på ett småbruk, måste både man och hustru vara oerhört duktiga. De måste vara så duktiga, att de kunna arbeta 12 à 14 timmar om dygnet året runt, vinter och sommar. Göra de icke det, bär det sig icke. Det förvånar mig, att man på det sättet vill föra in tusental efter tusental av svenska män och kvinnor i en levnadsställning, som ingen människa vill ha. De veta icke själva vad de få, förrän de kommit i det. Det vore en annan sak om man här vore beredd att skapa självständiga bondehem, där hustrun kunde ha råd att hålla jungfru. I dessa små bondstugor skall hustrun däremot själv mjölka och sköta korna, sköta sina barn och föda barn utan att ens ha råd att hålla hjälp vid sådana tillfällen.

Nu är det nog så, att Sverige är ett land, som innefattar mycket stora olikheter. Jag förmodar, att förhållandena i Skåne äro litet annorlunda än i övriga delar, ty annars är jag övertygad om att greve Hamilton och många andra, som jag värderar synnerligen högt, icke skulle vara sådana entusiaster för detta, som de nu äro. I de trakter i Mellansverige, som jag känner, äro förhållandena annorlunda. Jag tror icke, att jag är orätt underrättad, om jag säger, att i Stockholms och kringliggande län komma under den närmaste tiden en mängd jordbrukslägenheter att gå på exekutiv auktion, och det skall bli av stort intresse att gå i länsstyrelsens korridorer, där anslagen därom sitta, för att se, hur saken ställer sig. Jag tror, att detta redan har börjat, och denna början förskräcker mig, när jag tänker på hur det skall sluta. Det kan ju icke vara möjligt för en familj i Mälardalarna att kunna leva på ett småbruk i den bemärkelse, som det nu har fått i den allmänna uppfattningen.

*Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
småre jord-
bruk och egna
hem.*

(Ports.)

*Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.*

(Forts.)

Om motionärerna däremot yrkade på att få de ecklesiastiska boställena uppdelade på samma sätt, som jag föreställer mig, att det skedde vid jorddelningen under Gustav Vasas tid, nämligen så att man erhöle en verklig besuttenhet, på vilken familjen själv kunde försörja sig nöjaktigt och dessutom ha möjlighet att lämna viss avgäld i form av skatt till staten, skulle jag förstå det och entusiasmeras av det. Nu kan jag det icke, därför att jag vet, och var och en här i kammaren, som är jordbrukare i Mellansverige, vet också, att det icke kan bli till lycka för framtiden, utan att det blir till olycka. Det blir en olycka, därför att den familj, som får ett sådant jordbruk, kommer att slita ut sig, och med den svenska envisheten kommer den att hålla sig kvar. Men när far och mor slitit ut sig, är det min bestämda uppfattning, att de barn, som ha vuxit upp och sett fars och mors liv i hemmet, komma icke att fortsätta i fars och mors fotspår, utan det blir bara en ny invasion till industrier och städerna, därför att man lagt småbruksrörelsen på ett sådant sätt.

Man får väl ändå icke, då det gäller jordfrågan, som enligt mänskligt förstånd är grundvalen för samhällets ekonomi, lägga så lättsinniga och kortsynta synpunkter på densamma, att man icke använder sitt sunda förnuft, då dessa frågor behandlas i riksdagen. Det är därför, herr talman, som jag vill ha sagt ifrån min mening, och jag hoppas, att även om en utredning kommer till stånd, vilket jag icke motsätter mig, den dock skall bli sådan, att vi ha förhoppning om att icke få ett fattigt trasproletariat som stomme för Sveriges samfundsliv. Vi böra försöka få självständiga och fria jordbruk, på vilka innehavarna kunna försörja sig utan att stå i en alldeles speciell undantagsställning i fråga om förmåner, som utvecklingen i olika avseenden kan skapa.

Jag är för min del alldeles övertygad om att de ecklesiastiska boställena ekonomiskt sett utgöra en börda för staten i motsats till vad som skulle kunna vara förhållandet. Som ålderspresidenten här har framhållit, tror jag, att många av dessa prästboställen, som byggts under de senaste åren, aldrig kunna komma att ge full ränta på de nya husen, än mindre ge någon avkastning på jorden. En hel del av dessa prästgårdar ligga mitt i hjärtat av kommunerna. Det är de stora sammanhängande åkerskiftena i en socken, som tillhöra prästgården. Byarna och småbondehemmen ligga runt omkring i skogskanterna. Nu vill man ha prästgårdarna styckade till småbruk och egna hem. Jag skulle önska, att jag kunde framkalla en bild av framtiden, då vi fått dessa skiften styckade till 9 à 10 tunnland stora hemman, där man byggt en liten stuga och en liten ladugård. Jag skulle vilja framkalla den bilden för kammaren, hur det kommer att se ut om 20 à 30 år, när färgen har börjat falla av stugorna och uthusen börja stå litet hur som helst, och ägarna icke ens ha råd att skaffa litet ny rödfärg åt sina stugor. Det kommer att bli en svenska landskapsbilden, om man skall fortsätta på den väg, som herrarna önska, och det vill jag icke vara med om. Det må så vara med de allra lämpligaste delarna, vilka geografiskt ligga så till, att de lämpa sig för styckning, men de stora skiftena böra styckas på annat sätt. Helst skulle jag önska, att man icke låte sig hänföras av denna chimär, att det alltid skall bli en lycka för folk att få gå och arbeta 12 à 15 timmar om dygnet, utan att man försökte tänka sig in uti framtiden på sådant sätt, att man beredde möjlighet att driva jordbruket ekonomiskt precis som all annan verksamhet i världen. Man bör icke lägga det så, att folk bara skall gå och arbeta och arbeta och arbeta, ty det finns icke något annat än detta arbete, som kan lämna den ersättning, som kyrkofonden nu icke får ut av prästgårdarna. Detta arbete utföres enligt min uppfattning ofantligt mycket lättare, om man låter gårdarna vara odelade eller uppdelades efter andra linjer. Gärna skall jag gå med på en försäljning, men nog kommer jag i det längsta att strida emot att prästboställenas jord skall delas upp till »egna hem». Driften på ett småbruk måste bli oerhört mycket dyrare än på ett storbruk. Det

böra väl ändå lantmännen förstå, att om jag har en traktor att sätta för plog och harv, är det något helt annat än om jag har en liten mager häst, varmed jag skall bruka 10 à 12 tunnland. Det kan icke bli något förstklassigt bruk på det sättet. Skördarna kunna aldrig bli desamma per ytenhet, man må sedan tala vad man vill om jordgubbar och trädgårdsodling och allt det där, ty det är bara prat och ingenting annat.

Jag har velat säga ifrån denna min uppfattning, herr talman. Det är en principsak för mig. Jag skall emellertid icke hålla något långt tal i afton. Det kan komma ett annat tillfälle, då det lämpar sig bättre. Jag har som sagt icke velat motsätta mig en utredning i denna sak, men jag skulle önska, att de, som få hand om denna utredning, ville beakta några av de synpunkter, som jag på detta kortfattade sätt i dag har velat framhålla.

Med herr Sjöblom förenade sig herr *Lundquist*.

Herr Osberg: Herr andre vice talman, mina damer och herrar! Det är ju alltid så, att när man skall diskutera en fråga, uppstå olika uppfattningar om vad som är den rätta eller icke rätta vägen, och då brukar det vara på det sättet, att var och en får framhålla sin syn på saken, och så får frågan slutligen avgöras genom majoritetens beslut. Jag skulle därför vilja ge en liten belysning av hur jag sett det föreliggande spørsmålet beträffande den provins, som jag har äran representera. Det kan ju hända, att man på andra håll har följt andra principer och andra uppfattningar. Vid genomförandet av den prästerliga löneregleringen i Bohuslän ha emellertid prästerna tillmätts en viss del av prästgårdsjorden till tomt och till trädgårdstäppa. Det lär nu vara ganska enastående principer som tillämpats i Bohuslän. Jag vet, att de i vissa fall uppgå till 7 à 8 tunnland, ehuru man ursprungligen hade tänkt sig tomter på cirka $\frac{1}{2}$ tunnland eller på sin höjd ett tunnland. På det sätt, som man förfarit i Bohuslän, ha prästgårdsjordarna i stort sett blivit omöjliga att med någon fördel brukas såsom enheter, därför att prästgårdsbyggnaderna vanligtvis varit belägna i mitten av egendomen och prästerna ha nu där fått sina områden. Skall det nu bli en vanlig bondgård vid sidan härom, bliver brukningsmöjligheterna i den allra största utsträckning försämrade.

Då löneregleringen genomfördes, var det väl ändå meningen, att avkastningen av dessa egendomar skulle gå in till den kyrkliga fonden, och detta anser jag fullt rätt. Hade det nu varit så, att varje socken fått behålla och förvalta sin prästgård, skulle jag icke haft något emot den tankegång, som kyrkoherde Pehrsson här har framfört. När emellertid avkastningen nu går in till den centrala förvaltningen för att därifrån utbetalas som lön åt prästerna, tycker jag, att man bör gå in för den största möjliga förenkling. Jag vädjar därför till herrarna, om det icke vore lämpligt att sträva till att jorden lades i händerna på verkliga jordbrukare, och att dessa i största möjliga mån gjordes självägande. Se på hur liten avkastning staten egentligen erhåller av sina domäner. Hur skulle det bli, om all vår jord skulle skötas på samma sätt? Det skulle säkerligen gå åt stora delar av Stockholms stad för lokaler till domänstyrelsen.

Nu kan det vara en viss reson i att i likhet med herr Pehrsson säga, att det bör finnas ett materiellt underlag att bära upp det hela. Den saken ha vi så många gånger här resonerat om. Jag ringaktar ingalunda det materiella, men hans skäl äro dock enligt min åsikt icke tillräckliga för att föranleda ett bifall till reservationen, vilken han, enligt vad jag vill minnas, yrkade bifall till.

Herr Pehrsson sade vidare, att det skulle bli svårt för en prästman att skaffa sig skjuts för sina resor. Jag minns, hur man för några år sedan i Göteborgs och Bohus läns landsting resonerade om att giva anslag åt skjutsstationer för att

*Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.
(Forts.)*

*Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.*

(Forts.)

kunna hålla dessa i gång. Jag tillät mig den gången att säga, att i de flesta länder finns det icke några gästgivargårdar eller något liknande, och jag påpekade, att med den utveckling, som vi komme att gå till mötes på motorfordonens område, komme naturligtvis dessa spörsmål snart att lösa sig själva. Detta har besannats. Vi hava nu tillsammans 5 à 6 skjutsstationer kvar i Göteborgs och Bohus län. Det går för sig att på annat sätt skaffa skjutsar utan att hava detta föråldrade system.

Herr Sjöblom har sagt, att man icke borde dela upp dessa ecklesiastiska boställsjordar utan hålla dem samman i enheter. För min del vill jag säga, att om de vore av beskaffenhet att kunna brukas såsom enheter, skulle jag icke hava något emot detta, men efter den uppdelning, som ägt rum, lämpa de sig icke för större jordbruk. De kunna ju uppdelas i större eller mindre bitar, men det skall jag icke yttra mig om, ty det är ju icke meningen att de behöva skäras alla efter ett mått; men jag menar, att det vore bättre, att man därav sålde så mycket som möjligt. Är det så, att vederbörande med kyrkojorden sedan förvärvar skogs-komplex eller något liknande, som vore lätt att sköta, så må det ske; men att hava alla dessa egendomar strödda ute i bygderna tror jag icke är något med en klok hushållning förenligt. Jag kan trösta herr Sjöblom med, att det är många människor som icke vilja hava storbruk, utan som äro belåtna med ett litet jordbruk, kanske ett sådant med en häst och ett par tre kor, ja till och med mindre. Som sagt, uppfattningarna härutinnan äro mångfaldiga; men jag kan icke förstå, att när nu många vilja nöja sig med små jordbruk, man har någon anledning att söka hindra dem att lägga sig till härmed och därigenom hämma den utveckling, som härav kunde bliva följden. Man bör naturligtvis icke som sagt skära alla efter ett mått, något som heller icke går för sig.

Slutsumman av min tankegång är, att det bästa vore att i den mån det låte sig göra försälja dessa ecklesiastiska boställsjordar till egna hem samt låta försäljningssumman ingå till den kyrkliga fonden. Förvaltningen skulle härigenom bliva mycket förenklad.

Man måste säga, att den avkastning, som prästboställena efter löneregleringen hava tillfört kyrkofonden, är mycket liten. Det kan naturligtvis icke vara lämpligt att fortsätta på samma sätt. Prästerna få väl göra som vanliga människor och söka sätta sig i förbindelse med någon, som kan åtaga sig att tillhandahålla skjutsar och vad de eljest kunna behöva. Jag tror, att vi böra antaga vad jordbruksutskottet föreslagit, ty jag tror att utskottet kommit till ett gott resultat.

Herr Pehrsson i Göteborg säger visserligen, att det bleve kaka på kaka med utredningar. Detta är kanhända i viss mån riktigt, men å andra sidan kan det icke skada, att man får litet fart på det hela. Jag kan icke se annat än att kam-maren gjorde rätt i att följa jordbruksutskottets hänvisningar i detta fall, medan jag däremot icke kan gilla herr Hermelins reservation. Jag skall därför, herr andre vice talman, be att få yrka bifall till jordbruksutskottets utlåtande.

Herr Hamilton: Herr talman! Det torde vara av den allra största betydelse att i våra dagar, då vårt folks ungdom söker sin bärgning uti andra länder, vi se till, att den kan erhålla denna bärgning inom sitt eget fosterland. Jag tror, att det bästa sättet att hålla den kvar är att låta de unga få bilda egna hem och egna familjer. Vill man beförtra egnahemsrörelsen, torde det vara riktigast att lägga dessa egna hem på sådana områden, att deras bebyggare kunna där känna trevnad på samma gång som de därstädes kunna få sin utkomst. För detta ändamål är säkerligen ingen jord lämpligare än de ecklesiastiska boställenas jord, ty dessa boställen ligga centralt i landet, nämligen i kyrkobyarna. Säkerligen skulle sådana egna hem bliva synnerligen begärliga.

Nu har herr Sjöblom utmålat de blivande egna hemmens och egnahems-

tagarnas framtid i synnerligen mörk dager, men vem säger, att dessa egna hem icke skulle kunna vara sådana, att de kunde bereda utkomst åt de familjer, som där sloge sig ned? Jag hade kunnat förstå hans betänkligheter, därest man velat föra egnahemstagarna till Norrlands ödebygder, men när man vill bosätta dem i de bebyggda delarna av vårt land, nämligen som jag nyss nämnde i kyrkobyarna, då borde han väl icke hysa några betänkligheter för deras framtid. Jag är också övertygad om, att när boställena blivit uppdelade, skola de kunna få ett helt annat utseende än nu. Alla, som haft ordet, hava påstått, att de äro vanhävdade; men denna vanvård skulle då snart komma att försvinna. Även vore det en fördel för de torpare och de husmän, som för närvarande ha sina egna bostäder på boställena, att få tillösa sig någon jord, ty därigenom skulle de lättare kunna finna sin bärning.

Alla skäl tala således för en uppdelning av de ecklesiastiska boställena till egna hem.

Om jag så går till det andra intresset, nämligen deras intresse, som skola taga inkomsten av boställena, då är det tydligt, att denna inkomst bleve vida större, därest man placerade köpeskillingen för jordarna på lämpligt sätt, t. ex. i så säkra värdehandlingar som statens obligationer eller hypoteksbankernas obligationer. Därigenom komme säkerligen inkomsterna i följd av boställenas försäljning att vida överstiga de nuvarande arrendena. En stor del av boställena äro, som man påstår och som var och en för övrigt känner till, illa bebyggda. Skall man nedlägga byggnadskostnader på dem, är det alldeles tydligt, att, om arrendena skola vara skäliga, det knappast kan bliva något annat än underskott, sedan byggnaderna blivit förräntade. Det synes mig därför, att även för dem, som skola njuta inkomsterna av boställena, bör det vara ett intresse, att få dessa boställen förvandlade i kontanta penningar. Man kan visserligen påstå, att då komme man att gå förlustig den jordvärdestegring, som möjligen kunde ifrågakomma, men om man för kyrkofondens räkning avsatte någon del av de större årliga inkomster, som man ju skulle få genom en ordentlig placering av de kontanta beloppen, så skulle man säkerligen vinna mera än vad jordvärdestegringen betydde.

Enligt min mening tala alltså alla skäl för en uppdelning av boställena. Det skulle vara av oändligt stor betydelse för vårt folk, om det bereddets utrymme för ett ökat antal familjer och hem inom landet. Dels äro dessa jordar de lämpligaste för egnahemsbildningen och dels skulle de, som nu åtnjuta avkastningen av boställsarrendena, säkerligen komma att få vida större inkomster än de nu få, blott fonderna bleve ordentligt förvaltade.

Slutligen är det av nationalekonomisk betydelse, att de jordar, som nu tillhöra de ecklesiastiska boställena, komma under ordentlig hävd, och icke som nu, såsom från alla håll erkännes, ligga till stor del vanhävdade. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hermelin: Herr andre vice talman! Utskottets ärade ordförande har kritiserat mitt inledningsanförande och på samma gång yttrat, att min reservation till sitt innehåll vore något långsökt. Jag kan icke godtaga uttrycket i fråga, men jag kan säga, att min reservation är tagen på lång sikt. Jag tycker att det framgick både av min reservation och mitt inledningsanförande, att jag icke ansåg, att man lagt det rätta greppet på frågan. Utgångspunkten borde icke ha varit de sociala synpunkterna utan vad som gagnar kyrkan och prästerskapet. I min reservation har jag pekat på att de föreslagna åtgärderna eventuellt kunde bliva djupt ingripande beträffande prästerskapets löne-reglering. När man nu hör huru motionärerna, särskilt huvudmotionären, vilja sälja *all* den ecklesiastiska jorden, kan man förstå, att ett sådant uttryck är riktigt. Hade det blott varit fråga om små torp eller en del mindre jordområden

*Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.
(Forts.)*

*Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.*

(Forts.)

hade kanhända mitt uttalande varit något överdrivet. Likaså har jag pekat på att vi ha att emotse en bättre förvaltning av den ecklesiastiska jorden. Om en sådan kommer till stånd, kan ett bättre tillgodoseende av försäljningsmöjligheterna också tagas under övervägande, och detta övervägande kommer, det är jag alldeles övertygad om, att tagas redan på grund av hittills gjorda utredningar och framställningar i den föreliggande frågan.

När jag höll mitt första anförande, lade jag det rent formellt. Jag visste nämligen, att frågan kanske skulle komma upp på annat håll, och jag ville bespara kammaren ett längre inlägg. Jag fick rätt. Jag tror icke heller, att jag hade behövt belysa frågan mera än vad jag gjorde. För mig är huvudsaken, att när vi nu hava det underlag, som ligger till grund för prästerskapets avlöning, vi också taga i betraktande detta underlags framtida värde och de inkomster, som kunna komma därifrån. Att nu såsom skäl för utskottets förslag anföras, att vissa prästgårdsjordar ligga i vanhävd och böra säljas för att komma under en bättre förvaltning, samt taga detta som intäkt för en försäljning, anser jag oriktigt. Skall en köpare kunna bebygga denna jord och taga inkomsten i framtiden, då bör även en välordnad kyrkoförvaltning hava möjlighet att uppnå samma mål. Jag tror ej heller, att det bleve något nytt folk, som man genom en försäljning skulle draga till denna jord, utan de blivande köparna bleve säkerligen de nuvarande arrendatorerna, som torde få optionsrätt på grund av den försäljning, som kan komma till stånd i framtiden.

För min del har jag velat se en organisk utveckling av frågan och icke ett opåkallat ingripande däruti, något som jag påstår att det föreliggande förslaget innebär.

Herr Nilsson i Tånga: Herr andre vice talman! Herr Pehrsson i Göteborg hade åtskilliga invändningar att göra mot utskottets förslag. Många av dessa invändningar voro emellertid av sådan beskaffenhet, att jag måste säga: jag tvivlar på att herr Pehrsson uppmärksamt genomläst betänkandet. Herr Pehrsson frågar, vad det är som skall utredas, då allt redan förut är utrett. Nej, det är just det som icke är förhållandet. Herr Pehrsson har sagt, att vissa detaljer, som sammanhånga med de ecklesiastiska boställena, äro utredda, men det är icke den saken det gäller. I skrivelse av den 27 maj 1915 i anledning av väckta motioner i ämnet ifrågasattes det nämligen, att en utredning skulle göras om under vilka villkor åt torpare och lägenhetsinnehavare på de ecklesiastiska boställena kunde beredas möjlighet att förvärva av dem innehavda jordområden, således en alldeles fristående fråga, som endast gällde dem, som voro innehavare av de ecklesiastiska jordarna, torpare och lägenhetsinnehavare. Nämnda skrivelse remitterades till kronolägenhetskommissionen, som i ärendet avgav ett utlåtande, vilket dock icke föranledde några åtgärder. Sedan kom frågan upp genom motion vid 1920 års riksdag, och då beslöt riksdagen att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet. Denna skrivelse remitterades därefter till de s. k. arrendesakkunniga. Dessa hade som bekant under utredning ingalunda någon sådan fråga som den föreliggande utan endast frågor, som rörde den rena förvaltningen av de ecklesiastiska jordarna. Skrivelsen remitterades till arrendesakkunniga, och för det yttrande, som senare avgavs av dessa, har ju en föregående ärad talare, som själv var ledamot av denna kommitté, närmare redogjort.

Så långt har frågan kommit, och så vitt jag känner till, har det icke anställts någon som helst utredning beträffande det centrala i det nu föreliggande spörsmålet, vilket ju avser vidgad möjlighet för upplåtande av de ecklesiastiska boställena till småbruk, till egna hem. Nu citerar herr Pehrsson i sitt anförande den sista satsen i andra stycket på sidan 8 av utskottets utlåtande, vilken sats lyder: »Beträffande nu ifrågasatta upplåtelse torde i huvudsök kunna läggas till grund liknande principer med dem, som i motsvarande avseenden gälla eller

komma att gälla beträffande kronans domäner.» Detta uttalande anser herr Pehrsson stå i strid med vad som står längre ned, där det talas om vad som skall utredas. Herr Pehrsson har tydligen missförstått den punkt som jag nyss uppläste. Denna syftar uteslutande på själva formen för upplåtelse, d. v. s. ägande, besittningsrätt eller eventuellt andra upplåtelseformer, som i framtiden kunna komma att tillämpas vid upplåtelse av kronans jordar. Samma upplåtelseformer anser man nu böra tillämpas även här, men detta spörsmål om formen för upplåtelseerna har ju intet samband med vad som längre ned säges i den nu föreliggande frågan.

Vidare begärde herr Pehrsson en förklaring, varför prästgårdarna i så stor utsträckning äro utsatta för vanskötsel och vanhävd. Jag skall giva honom rätt i att det är åtskilliga förmildrande omständigheter som gjort, att förhållandena utvecklats på det sättet, men själva kardinalfelet har legat uti att man icke haft någon lämplig jordbruksförvaltande myndighet. Domkapitlen och Konungens befallningshavande i länen, vilka myndigheter för närvarande hava att taga den närmaste befattningen med hithörande ärenden, i all ära, men inte äro de kvalificerade att tjänstgöra som domänintendenter.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr andre vice talman! Jag skall först be att få tacka utskottets ärade ordförande för den kommentar han givit till det uttryck på sidan 8 i utlåtandet, mot vilket jag har gjort anmärkning. Efter den förklaringen, att det gällde endast och allenast frågan om upplåtelseformerna, känner jag mig ha fått ett mycket tillfredsställande svar på min fråga i denna sak. Jag finner alltså, att den utredning, som från utskottets sida begärts, står, som jag förut påpekat, i *mycket nära samband med 1920 års riksdagsdirektiv*. Emellertid vill jag gentemot den ärade talaren säga, att jag också ställt det spörsmålet, huruvida här för Kungl. Maj:t föreligger något nytt direktiv, skilt från det i skrivelsen av år 1920, i den skrivelse man nu ifrågasätter. På denna min fråga förväntar och efterlyser jag fortfarande svar. Här är det sålunda ett direkt uppreparande av samma begäran. Kan det nu anses vara nödvändigt att man kommer igen med den?

Jag frågade efter nya direktiv. Här har naturligtvis var och en i debatten haft tillfälle att framställa sina önskingar, och jag måste med en viss oro se uttalandena av ett par ärade talare, för vilka det gällde att inte bara följa utskottet, utan det rent ut gällde en styckning av den ecklesiastiska jorden i allmänhet. Det är denna synpunkt som jag måste på det bestämdaste opponera mig emot, och detta med hänvisning till vad som nyss yttrades om den ecklesiastiska jordens egentliga uppgift, som vi inte kunna komma undan. Jag vill också säga, att ingen av dem, som ha att bevaka svenska kyrkans intressen, kan naturligtvis underlåta att taga just denna synpunkt framför allt i övervägande. Här gäller det inte de präster som nu sitta där, det gäller i stort sett mycket litet prästerna, utan det gäller kyrkoförvaltningen. Jag tror inte det skall finnas någon ansvarig kyrkomyndighet, som skulle djärvas att gå med på en så vidsträckt förändring av det nuvarande läget.

Vidare talade en ärad talare på skånebänken om, att dessa boställen voro de allra lämpligaste att stycka och försälja. Jag undrar det. Det finnes naturligtvis många som äro lämpliga, och det har jag redan klart och bestämt erkänt. Men jag undrar huruvida det inte finns jord, som man kan komma i tillfälle att få använda, som ligger lika lämpligt till. Jag tänker på de stora domäner, som i dessa tider styckas och andra stora domäner, som också säkerligen skulle ge möjlighet till många enskilda hem. Jag tänker på det erbjudande, som är gjort från skogsbolagen, att de skulle ställa ett ganska avsevärt jordområde till förfogande, och jag tänker på alla de egendommar som gå under klubban. Jag tror

*Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.*

(Forts.)

Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.
(Forts.)

inte, att det är en sådan förfärlig brist på jord, att man behöver gripa in på det sätt som är föreslaget. Därför vill jag uttala min allra bestämdaste gensaga emot att denna utredning skulle frångå själva principen, som riksdagen 1910 fastslog och som utskottet här i dag följt.

Sedan ville jag också till herr Osberg rikta ett litet svar. Herr Osberg talade om — jag vet inte om han verkligen menade det eller om det var ett ord som föll sig så bara — att man skulle sträva efter att sätta jorden i händerna på *verkliga* jordbrukare. Men, mina herrar, nog äro väl prästgårdsarrendatorerna verkliga jordbrukare, såvitt jag vet! Det går inte att beskylla dem för att vara av någon mindrevärdig art, därför att de nu sitta med tryggad besittningsrätt, någonting som varit ett mycket kärt önskemål för dessa brukare i långa tider. Herr Osberg sade också ett ord om att man skulle ersätta prästgårdsskjutsarna med motorfordon. En och annan kan naturligtvis lära sig köra en bil, men tänk på alla de gamla. Vi ha redan prästbrist, och jag tror att med den förändringen prästbristen skulle bli alltför stor. Ty det är farliga redskap att sätta i händerna på sådana som inte kunna sköta dem. Och hur skulle de kunna hålla sig med chaufför?

Så till sist vill jag göra ett litet spørsmål: Hur ha herrarna, som yrka på detta förslag, tänkt, att det skulle ställas med nuvarande arrendatorer? Frågan är ju beträffande ett mycket stort flertal, de allra flesta, redan avgjord, då de nämligen fått sina jordbruk på 20-åriga arrenden, och väl att märka *med optionsrätt*. Hur skall det gå med dem? Skola de kastas ut? Skola de inte få begagna denna sin optionsrätt, då de dock med tanke just på denna lagt ned åtskilligt på sina arrenden.

Dessutom frågar jag om ännu en sak: Det finns en massa nybyggda byggnader på dessa löneboställen. Hur skall man då kunna få det ekonomiska utbytet större, när det på ett eller annat sätt kommer en nytillträdande dit, och hur skall det kunna bli bättre avkastning därför att det kommer nya män, då dessa byggnader delvis redan genom arrendena äro till stor del betalda? Det hela ser för mig ganska egendomligt ut.

Så frågar jag ytterligare: Hur skall man göra med byggnaderna på de stora arrendegårdarna, när man styckar ut dem i smärre områden? Byggnaderna bli för stora för ett litet bruk. Det är farligt att det är alltför stort bebyggt, både för underhållet och för kostnaderna. Hela saken står för mig som en ganska underlig tanke, som föga torde ha genomarbetats av motionärerna.

Herr andre vice talman, efter de nya direktiv, som från särskilt ett par håll i dag ha framkommit, och som jag betonar inte äro utskottets, synes det mig dock vara ännu riskablare att inlåta sig på en utredning, där man skulle kunna komma fram till en full försäljning av här berörda jordar. Sådant direktiv skulle visserligen vara emot utskottet. Men man vet aldrig vad som sker i denna världen!

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Jag skall inte uppehålla kamraren i många minuter. Det är naturligt, att så fort man kommer in på och diskuterar frågan om den ecklesiastiska jorden, så går man fram nästan parallellt, men man träffar aldrig varandra. Men det är just det man tror, man gör sig så litet reda för de olika grundåskådningarna beträffande denna jord. Den ena grundåskådningen håller fast vid, att av det som är ecklesiastisk jord får ingenting rubbas, utan att det är rena naturhändelser som inte kunna motas med människohand. Och den andra anser, att dylik jord bör i jordbrukshänseende likställas med annan publik jord. Jag har själv varit motionär för sex år sedan om ett slags ecklesiastisk jord, nämligen de s. k. kyrkojordarna, och jag förstod då på det sätt varpå jag bemöttes, att jag rört vid en sak, som

stod så långt över en profan bonde, även om han nu skulle kunna bruka de där jordlapparna, att jag begått nära nog ett helgerån. Jag skall försäkra den ärade talaren på Göteborgsbanken, att jag är precis lika angelägen som han att kyrkan skall få behålla den egendom, som den verkligen har. Men jag kan inte se något rimligt skäl i varför inte denna egendom, precis som statens, omsättes i sådana egendomsföremål som just de kyrkliga myndigheterna kunna sköta bättre än de kunna sköta jord. Och sedan vi efter 1909 och 1910 kommit in på det där glidet, kan man ju knappast se om dessa löneboställen redan äro indragna till kyrkofonden eller om de räknas till församlingarna. Jag tror redan det är en ohållbar ståndpunkt, som inte kan hållas i längden. Nu diskuterar man om, huruledes man skall göra med de här jordarna. Den ärade talaren på Göteborgsbanken sade, att när förhållandena voro sådana, att det fanns dåliga äbyggnader, de fall då vanhävd förelåg höll han inte så starkt på, skulle det få kunna vidtagas åtgärder. Jag antar att det inte kan bli något annat än att realisera jorden. Emellertid talade han om, att inkomsterna till kyrkofonden från dessa jordar voro så stora, att de buro sig ändå. Ja, de äro för närvarande inte så små, men eftersom man blir nödsakad att bygga, och eftersom man nog inte så lätt får församlingarna med på att bygga på dessa löneboställen, tvivlar jag på att det går riktigt lyckligt med dessa inkomster. Men jag är visst inte för något tabula rasa, så att man skulle sälja allt. Om man från ekonomisk synpunkt kan behålla det, så mycket gärna. Jag är inte motståndare till det. Men där ekonomin är lika dålig som förhållandena överbud taget, så att man kan se att det dröjer en mansålder innan det blir någon egentlig inkomst för kyrkofonden eller församlingen, vad är det då för mening i att behålla dem blott för att det är ecklesiastisk jord. Jag tror att man på detta område, som på andra, får det ena göra och det andra inte låta. Vi skola helt enkelt behandla alla dessa jordar som praktiskt folk. Vi skola inte binda oss vid den uppfattningen, att det, så fort man föreslår det allra minsta, är riktigt när det heter, att detta är någonting som är kyrkans, det skall man inte rycka undan den. Liksom om de män, som vilja reformera den kyrkliga jordfrågan, skulle vilja rycka undan någonting från kyrkan. Det vilja vi i allmänhet visst inte, åtminstone inte jag.

Så har det talats om huruledes man skulle gå till väga. Den ene talaren sade, att han inte ville vara med om att stycka, och den andre fann sitt ideal, denna gång som så ofta annars, i att man skall stycka allt vad man kan. Sanningen ligger väl någonstans mitt emellan, det blandade beståndet är nog det bästa. Det är främst en andrahandsfråga huruledes jorden skall användas på bästa sätt.

Så har man sagt att vi inte haft utredningar. Jo, vi ha haft utredningar, men så synnerligen passiva. Under de fyra år jag hade äran tillhöra jordkommissionen sökte vi oupphörligt sträva oss fram till några avgöranden beträffande just publik jord och enskild. Men vi gingo ut ifrån, att man skulle väl aldrig i all rimlighetens namn kunna gå hårdare fram med enskild jord än med publik jord, och det står jag för. Jag inser inte det rimliga i, utan tvärtom, att publik jord inte skall användas, vare sig det är statens, kyrkans, akademiens eller andra dylika inrättningsars. När jag då intar den ståndpunkten så skulle jag vilja säga, att blir inte en eventuell utredning, som jordbruksutskottet föreslår, bättre och grundligare och intensivare driven än de utredningar som hittilldags ha skett om den kyrkliga jorden, då är det sannerligen inte mycket att hurra för. Då jag nu kommer att ge min röst åt utskottets förslag, gör jag det under den förhoppningen, att denna gång bör det kunna bli en verklig utredning, som går till botten med detta spörsmål. Herr vice talman, jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.*

(Forts.)

Ang. ökad
möjlighet för
upplåtande av
ecklesiastisk
jord till
smärre jord-
bruk och egna
hem.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Omröstningen utföll med 118 ja mot 23 nej, och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Vid härpå skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av väckta motioner om ändring av 59 § i lagen den 23 oktober 1891 angående vägghållningsbesvärets utgörande på landet, biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 6.

I fråga om
rösträtten vid
vägstämman.

Vidare förelåg till avgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av väckt motion angående viss ändring i bestämmelserna rörande rösträtt vid vägstämman.

I två likalydande motioner, nr 185 i första kammaren av herr *Ingebrikt Bergman m. fl.* och nr 301 i andra kammaren av herr *Olofsson i Digernäs m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändring av nu gällande väglag, att ingen skulle äga att vid vägstämman utöva rösträtt för mera än en tiondedel av vid vägstämman representerade vägfyrkar.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida icke en begränsning borde ske i fråga om rösträtten å vägstämman, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Reservation hade anmälts av herrar *Sederholm* och *Hermelin*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hermelin**: Herr andre vice talman! Föreliggande punkt berör en ändring av väglagen, liksom även den föregående punkten. Nu har Kungl. Maj:t genom proposition i år påkallat vissa ändringar av väglagen, för att man skall komma närmare målet, goda vägar. Detta var ju med anledning av att väglagen i fjol föll. Man skulle nästan kunna tycka, att såväl föregående punkt som den här avsedda kunnat vila till dess att vi få den nya väglagen. Jag är övertygad om, att bägge dessa saker som framförts, komma, om jag får säga, som lök på laxen. Det torde inte finnas ringaste anledning att skriva till Kungl. Maj:t i dessa frågor. Vad nu särskilt det här ärendet rör, begränsning av röst-

rätten på vägstämma, så föreligger frågan redan på grund av riksdagens tidigare skrivelse till Kungl. Maj:ts prövning. Att den inte upptagits utan skjutits åt sidan är med anledning därav, att i det Kungl. Maj:ts förslag, som framlades för två år sedan, behövdes inte denna rösträtt, utan åtgärderna för vägunderhållet voro på annat sätt ordnade. Jag är övertygad om att när nu en gång väglagen kommer fram, kanske inte precis *samtidigt* så dock i *sammanhang* med kommunalskatteförslaget, kommer den frågan att tagas under behandling, försåvitt någon rösträtt på vägstämma enligt den blivande väglagen skall utövas. Jag finner därför för min del, att det skrivelseförslag, som utskottet förordar, är opåkallat. Jag tror, att kommer angelägenheten till Kungl. Maj:t, så kommer den att läggas på bordet i avvaktan på den nya väglagen. Jag skall emellertid, för att ej upptaga tiden, här icke göra något yrkande. Jag har bara velat göra denna min erinran.

*I fråga om
rösträtten vid
vägstämman.
(Forts.)*

Herr Nilsson i Tånga: När den föregående talaren icke gjorde något yrkande, kunde det vara onödigt att trötta kammaren med vidare diskussion i denna fråga. Jag vill emellertid säga ett par ord.

Den fråga, det här gäller, är mycket gammal, och riksdagen har vid skilda tillfällen intagit en principiell ståndpunkt till densamma. Att detta icke föranlett några positiva åtgärder, beror som bekant på det förhållandet, att man väntat ett mer omfattande förslag till omläggning av väghållningsväsendet på landet. Det är detta, som gjort, att frågan skjutits undan. Nu har emellertid riksdagen haft ett omfattande väglagsförslag under prövning i skilda år och avvisat detsamma. Det torde vara sannolikt, att förslaget, åtminstone i den form som det haft, icke återkommer. Det är mycket större sannolikhet för att vi komma att gå fram på de partiella reformernas väg på detta område. Det är mycket sannolikt, att dessa partiella reformer slutligen skola föra till de linjer och de grunder, på vilka det omfattande väglagsförslaget var byggt, men det kan komma att dröja åtskilligt till dess. Det kan dock icke bestridas, och jag tror, att det kan intygas av flera ledamöter här i kammaren från olika trakter, att det på sina håll förekommer ett mycket otrevligt majoritetsförtryck på vägstämmorna, där en eller två kommuner, som ha en dominerande ställning på stämman, ständigt diktera besluten.

Nu ha meningarna varit något delade om, hur man skall verkställa begränsningen av rösträtten å vägstämma, och för min del skulle jag finna den bästa lösningen ligga däri, att man lät det s. k. representativa systemet verka fullt ut, så att när de enskilda röstägarna låta representera sig vid vägstämman genom valda ombud, de enskilda röstägarna icke ha rösträtt vid vägstämman. Det strider ju mot själva principen i det representativa systemet att enskilda röstägare från kommuner, som valt ombud, kunna närvara och rösta. Låt vara att deras röster frånräknas, men det är dock principiellt oriktigt. Vill man gå fram på den linjen, är det en mycket enkel sak att begränsa rösträtten till en femtedel eller en tiondel eller vilken siffra man kan finna lämplig.

Jag tror emellertid icke, att man alldeles kan komma ifrån denna fråga, utan det är nog nödvändigt, att man gör något. Det är den uppfattning, som utskottet haft, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sköld: Herr talman! Jag hade icke tänkt begära ordet, därför att jag i väsentliga delar har samma synpunkter, som framförts av herr Hermelin. Men då herr Hermelin icke gjorde något yrkande och jag för min del vill yrka avslag på utskottets hemställan, ber jag att med några ord få motivera detta mitt yrkande.

Det här är en sak av mycket begränsat värde och av mycken liten omfattning.

I fråga om
rösträtten vid
vägstämman.
(Forts.)

Det har funnits folk här i kammaren, som jag talat med och som haft den uppfattningen, att detta skulle gälla frågan om rösträtten vid vägstämmor över huvud taget, d. v. s. den grund efter vilken rösträtten skall utövas. Man har sagt, och detta med full rätt att nu är det så, att i en kommun kan ett bolag sitta och bestämma samt välja vägstämmombud och att vissa höga inkomsttagare kunna göra likadant. Det är ett missförhållande, som, såvitt jag kan förstå, strider mot det demokratiska genombrott, som skett här i Sverige från 1918, men den saken beröres icke här. Det är icke fråga om den primära rösträtten på vägstämman utan om hur stor andel av rösterna varje enskild kommun skall ha. Fastän motionen nu är skriven på ett sådant sätt, att vad som föreslås icke gärna i praktiken kan genomföras, är det dock egentligen fråga om hur stor del av rösterna vid vägstämman, som varje kommun skall få lov att ha.

Då frågar man sig: finns det någon anledning att hos Kungl. Maj:t begära en sådan utredning? Om man ser i utskottets betänkande, finner man, att motiveringen och klämman är skriven på sådant sätt, att det tyder på att utskottet menar, att Kungl. Maj:t skulle låta verkställa en utredning och komma fram med ett förslag till ändring i nu gällande väglag. Jag kan icke dela den mening, som utskottets ärade ordförande framfört, att vi komma att gå fram på de partiella reformernas väg, utan vi måste nog inom ganska få år taga upp frågan om en ny väglag. Då man säger, att resultatet av denna utredning blir ett litet lappverk på den gamla väglagen, finner jag den vara alldeles onödig, och om det gäller en ny väglag blir saken i grund och botten lika onödig, ty om väglagen kommer att byggas på den grund, på vilken det förra förslaget som framlades för riksdagen var byggt, då behöva vi icke den här saken. Skulle man bygga på den grund, som nu gäller, och denna sak då vara motiverad, ja, då har riksdagen för många år sedan och vid upprepade tillfällen lagt fram den uppfattning, som nu här lagts fram, och det torde icke råda någon meningsskiljaktighet om vad man vill. Då är det klart, att denna fråga kommer i ett helt annat läge, och då kan Kungl. Maj:t icke komma ifrån att göra en utredning.

Nu är det i alla fall på det sättet, att för några år sedan rådde ett raseri i riksdagen att besluta utredningar. Man beslöt utredningar om alla möjliga oväsentliga saker. Det har blivit en reaktion emot detta utredningsraseri, en mycket nyttig reaktion. Men jag tycker faktiskt, att det i år vid skilda tillfällen visat sig en tendens att åter slå in på denna väg och på nytt framställa krav på utredningar i alla möjliga småsaker. Den nu föreslagna utredningen måste jag också beteckna som en sådan onödig utredning, och därför ber jag, herr andre vice talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Persson* i Fritorp.

Herr *Olsson* i Broberg: Herr vice talman! Allra minst hade jag väntat, att den siste ärade talaren skulle sätta sig emot en utredning, som har till syftemål att söka komma till ett resultat i fråga om röstning på vägstämman så att icke något majoritetsförtryck där skall behöva råda.

Det finns flera exempel på att inom vägdistrikt, som bestå av flera kommuner, en kommun absolut behärskar hela vägstämman och de andra kommunerna ingenting ha att säga till om, utan det beror på den stora kommunens goda vilja, om det tages någon hänsyn till de olika intressen, som de mindre kommunerna kunna ha, och till de anspråk, som från deras sida kunna göra sig gällande i fråga om vägförbättringar och vägomläggningar, som i allmänhet äro de stora frågor, som förekomma på vägstämmorna och där ofta nog strid uppstår mellan de olika orterna inom distriktet. Om då en kommun ständigt behärskar majoriteten, förstår man vilken utsikt det finnes för de mindre kommunerna att få sina intressen tillgodosedda. Som det nu är ställt inom mitt eget distrikt, har jag precis ingen

anledning att taga upp detta spörsmål, ty där är det tre kommuner, som äro ungefär lika stora. Men innan Lysekil blev stad och sålunda var köping, hörde den till detta distrikt, och då behärskade denna köping helt och hållet vägstämman, och de tre mindre kommunerna, som väl egentligen hade det största intresset av vägunderhållet, voro beroende av Lysekils goda minne. Så är det på flera håll. I norra Bohuslän finns det fem kommuner, som bilda ett väghållningsdistrikt, där en kommun behärskar majoriteten, men detta kan ju icke vara rättvist.

Nu säger man ju, att den väg, som man med utgångspunkt från motionerna pekat på, nämligen att begränsa rösträtten för kommunerna till vissa procent, icke kan vara den rätta vägen, men jag antar, att, om en utredning här kommer till stånd, Kungl. Maj:t väl kan taga under övervägande, hur denna sak bäst skall ordnas.

Att vi skulle ha ett nytt genomgripande väglagsförslag att vänta inom den närmaste tiden, det tror jag icke mycket på. Vi ha nu kommit in på sådana linjer i fråga om vägväsendets utveckling, att jag för min del är övertygad om att någon väglagsreform få vi nog icke, så länge jag lever. Ty i den mån vi ha ställt det så, att väggkassorna kunna taga vägunderhållet i de olika distrikten, en utveckling som pågår och varpå det arbetas med stor iver från Kungl. Maj:ts befallningshavande och andra intresserade, så är detta det primära för att uppnå det resultat, vartill man vill komma genom en ny väglagsreform. Jag tror därför, att jag fullt och helt kan instämma med den talare som här sade att vi nog icke få en väglagsreform så snart. Detta är som sagt icke någon stor fråga, men nog tycker jag, att i den mån man kan åstadkomma en sådan rättelse här, att icke vissa kommuner, som lida under dessa förhållanden, skola vara satta alldeles ur spelet, bör man också söka åstadkomma rättelse, även om man icke kan skapa fullt idealiska förhållanden, men det kunna vi icke på något område i livet. Det vore dock väl, om vi i alla fall kunde åstadkomma att de uppenbara missförhållanden, som råda på vissa håll, i någon mån bli avlägsnade, och detta har varit utgångspunkten för mig, då jag gått med på det förslag, som här nu föreligger från utskottets sida.

Herr vice talman, jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson i Tånga: Herr vice talman! Jag har begärt ordet med anledning av den något konstifika invändning, som gjordes från herr Skölds sida och varav det framgick, att herr Sköld skulle ha vädrat några slags reaktionära tendenser i det utlåtande, som utskottet här framlagt. Jag begriper icke alls, vad herr Sköld kan finna för något reaktionärt i detta. Jag misstänker, att herr Sköld åtminstone icke på något grundligt sätt satt sig in i frågan.

Hur ligger nu denna fråga? Jo, helt enkelt på det sättet, att riksdagen vid flera tillfällen intagit en principiell ståndpunkt och avgivit en principiell förklaring, att det bör ske en begränsning av rösträtten vid vägstämmorna för att råda bot på de missförhållanden, som den nuvarande anordningen medför. Men man har gått fram på olika linjer. Man har ansett, att en sådan lösning kan ske på olika sätt. Det framgår av det utlåtande, som avgavs 1909, att man då ansåg att det skulle ske en begränsning genom reduktion av de enskilda vägunderhållningsskyldigas fyrktal. Det heter vidare i skrivelsen: »Att härutöver reducera kommunens fyrktal, när kommunen såsom ett slags representant för sina medlemmar jämlikt 52 § genom det utsedda kommunombudet utövar den dessa tillkommande rösträtt, synes riksdagen icke med skäl kunna ifrågasättas.» 1913 förelåg ärendet åter, men då föranledde det icke någon riksdagsskrivelse, på grund av att man väntade ett omfattande förslag till omläggning av vägväsendet. Men jordbruksutskottet hade ärendet under behandling och gjorde då ett principuttalande till förmån för en rösträttsbegränsning. Det gick dock på andra linjer än 1909. Motionärerna åter-

*I fråga om
rösträtten vid
vägstämman.
(Forts.)*

*I fråga om
rösträtten vid
vägstämman.*
(Forts.)

igen gå in på en helt ny linje. Under sådana förhållanden kan det icke vara lämpligt, att utskottet intar någon positiv ståndpunkt och säger, att efter den och den linjen skall frågan lösas. Ty varför skulle man då överhuvud lägga frågan under utredning? Men principiellt har det icke rätt någon skiljaktig mening om att en begränsning av rösträtten bör äga rum.

Nu tyckes herr Sköld ha den uppfattningen, att vi i en handvändning skulle komma dit, som det föreslogs i fjol och även året därförut, d. v. s. en omläggning av vägväsendet på sådant sätt, att rösträtten faller bort. Men det torde komma att dröja många, många år, innan vi nå dit, och det kan icke vara lämpligt att låta det missförhållande, som nu råder, kvarstå.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lindmark: Herr andre vice talman! Jag föranleddes begära ordet, när herr Nilsson i Tånga kom att göra det uttalandet, att endast kommunombud borde hava rösträtt vid vägstämor. Enligt hans mening skulle sålunda kommunens enskilda väghållningsskyldiga icke äga att själva utöva rösträtt och icke heller att tala på vägstämor.

Jag har en mot hans åsikt avvikande uppfattning. Jag håller tvärtom före, att det just är idealet i den nuvarande anordningen, att även de, som icke äro kommunombud, äga göra sina röster hörda vid vägstämmorna och även att därvid utöva rösträtt. Men det kan icke betyda så mycket, när ett kommunombud kan begagna sig av hela kommunens sammanlagda röstetal. Det kan mycket väl tänkas, att i en kommun, där ombudet har en viss uppfattning — det gäller kanske en väg, som ligger mera i utkanterna — lokalintresset kommer att helt och hållet bortskymmas. Då är det synnerligen önskvärt och riktigt, att de, som höra hemma i den by, som beröres av vägen och som därför hava sitt speciella lokalintresse, åtminstone bliva satta i tillfälle att uttala sin mening och framhålla sina egna synpunkter. Och då det gäller att fatta beslut, få de ju också rösta, ehuru, som nyss nämnts, deras röster icke betyda så mycket. Ifall intresset är starkt, kan ju emellertid insamlas en fullmakt ifrån hela byn eller en viss trakt, och så får också denna fullmakt anses giltig och dess röstetal avräknas från kommunombudets röstetal. Jag anser sålunda, att den nuvarande anordningen i detta stycke är mycket lämplig. Nu kan det ju hända, att om man verkställer en reduktion av röstetalet, blir det en viss svårighet med en sådan kombination, som jag här rekommenderat. Men det är givetvis svårt att nu uttala sig om detta, vadan jag håller före, att en utredning bör komma till stånd. Man bör pröva, vad som är riktigt och lämpligt i detta fall.

Vore det nu så, att man endast ett eller två år härefter skulle få en ny väglag genomförd, då förelåg givetvis ingen anledning att begära en utredning i detta avseende. Men i likhet med den föregående talaren håller jag för troligt, att det kommer att dröja flera år, innan vi få väglagfrågan löst. Under sådana förhållanden bör man gå fram på de partiella reformernas väg. Den har man ju redan slagit in på genom att en del motioner väckts vid innevarande riksdag, som också vunnit bifall av riksdagen. Kommande riksdagar torde komma att uppvisa en del andra motioner, som avse partiella reformer. Erfarenheterna från min egen hemtrakt, särskilt för några år sedan, ha givit vid handen, att det icke är bra, som det för närvarande är. En enda stor kommun har kunnat behärska en vägstämman och därför mycket ensidigt behandla en hel del vitala vägspörsmål. Det är väl sannolikt, att förhållandena i landets olika delar äro mycket olika. En del väghållningsdistrikt bestå ju endast av en kommun, och på dessa ställen bortfaller naturligtvis hela denna svårighet. Av riksdagsmän och andra, som jag varit i tillfälle att tala med, har emeller-

tid framhållits, att på många olika håll verkligt stora svårigheter visat sig vara för handen genom att en stor kommun så kunnat helt behärska en vägstämma.

På grund av dessa omständigheter och då det icke kan förnekas, att en viss olägenhet föreligger genom den nuvarande anordningen, och då vi därjämte sannolikt ha att länge få vänta på en helt ny vägslag, ber jag också, herr andre vice talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sköld: Herr andre vice talman! Jag ber att få ge en mycket kort replik till herr Nilsson i Tånga. Jag skulle vilja säga, att jag kan icke fortsätta diskussionen med honom på de grunder, som han ifrågasätter. Det är väl ändå icke någon mening, herr Nilsson i Tånga, med att slunga fram invektiv och insinuera, att jag icke skulle känna till frågan. Jag är vidare litet förvånad över att herr Nilsson påstår, att jag skulle beskyllt utskottet för reaktionära tendenser. Icke nämnde jag ordet reaktionär i mitt lilla anförande. Jag måste alltså låtsas, som om herr Nilssons anförande aldrig blivit hållet.

Så skall jag be att få rikta en par små repliker till herr Olsson i Broberg. Herr Olsson i Broberg säger, att det kommer aldrig en ny vägslag, vi måste därför gå fram på de partiella reformernas väg. Jag hänvisar till jordbruksutskottets betänkande nr 24, som riksdagen nyss bifallit, och där riksdagen begär, att frågan om vägskattebördornas fördelning skall avgöras i sammanhang med kommunalskattefrågan. Är det någon människa, som tror, att riksdagen kan gå in på en ingående prövning av vägskattens fördelning med mindre än att vi också samtidigt äro tvungna reglera vägfrågan? Det är för mig självklart. Jag måste i det avseendet påstå, att jordbruksutskottet icke riktigt tycks veta, vad det gör.

Min nästa replik gäller frågan om majoritetsförtrycket. Nu säger herr Olsson i Broberg, att en kommun kan med sitt höga vägröstetal rösta omkull hela väghållningsdistriktet. Ja, visst kan den det. Men varför? Jo, därför att huvudparten av väghållningsdistriktets vägbörda bäres av just den kommunen. Och håller man på de nuvarande rösträttsbestämmelserna för vägstämmorna, d. v. s. att den, som betalar vägunderhållet, skall utöva rösträtten, då är det givetvis också riktigt, att den kommunen bestämmer. Jag anser det oriktigt. Men därför menar jag, att man skall icke, som utskottet gör, fastslå, att röstgrunden är den riktiga. Det är en begränsning av denna, som är huvudsaken. Vill man komma ifrån majoritetsförtrycket, måste man komma till en annan ordning, där man låter kommunerna bliva representerade på vägstämmorna efter invånarantalet eller någon annan grund, som icke sammanhänger med utgörandet av vägbördan. Jag menar, att det är ingen konsekvens i att å ena sidan hålla på att den, som bär bördan, skall utöva rösträtten, och samtidigt gå på en inskränkning av denna princip.

Jag tror, att jag har all anledning att vidhålla mitt yrkande.

Herr Olofsson i Digernäs: Herr talman! Som jag är motionär i denna fråga, skall jag be att få taga kammarens tid i anspråk några korta minuter.

Man ser denna sak ganska olika. Skåningarna tyckas hava en annan uppfattning än norrlänningarna i allmänhet, åtminstone en annan än den, som jag har. Jag skall be att få giva ett exempel på hur det ställer sig inom det väghållningsdistrikt jag tillhör. Vi ha ett väghållningsdistrikt, som består av två kommuner. Den ena kommunen är liten till arealen men större till folkmängden och ännu större i vad det gäller vägfyrcsantalet. Den lilla kommunen utser ett ombud till vägstämman, och den större kommunen har ingenting där att göra, ty ombudet för den mindre kommunen är så övermäktigt, att det lönar sig icke för den större kommunen att ens försöka få någon vilja fram i fråga om vägväsendet inom distriktet. Och den orättvisan har man länge lidit av, och man har

*I fråga om
rösträtten vid
vägstämman.
(Forts.)*

I fråga om
rösträtten vid
vägstämman.
(Forts.)

väntat och väntat att få en ny väglag och att det förslag, som i denna riktning varit framme, skulle innebära, att hela länet bleve ett väghållningsdistrikt i stället för som nu en, två, tre eller fyra kommuner. Men när nu det stora reformförslaget föll, så är det rimligt, att man åtminstone får rätta till förhållandena i det här avseendet, ty man vet sannerligen icke, när vi skola få en väglag till stånd. Det förslag därtill, som vi haft uppe, föll så grundligt för två år sedan och återigen i fjol, att det väl är små förhoppningar om att få upp det igen med dess förslag till väghållningsdistriktens omfattning, vilket på samma gång skulle gjort det överflödigt med denna reform i fråga om rösträtten på vägstämmor.

Jag tror, det är nödvändigt, att vi få denna rättelse till stånd. Och jag tycker, att det är en så billig begäran av rättvisa gentemot en hel del kommuner, som stå totalt rädlösa inför en annan kommun med större röstetal. Jag förstår icke riktigt de synpunkter, som herrar skåningar här hava framhållit. Det torde icke vara på samma sätt i Skåne som i Norrland, att väghållningsdistriktet kan bestå av två olika kommuner med den ena kommunens röststyrka mycket starkare än den andra. Men i Norrland är det i allmänhet nog så, att det är en röststark kommun, som bestämmer allt inom sitt väghållningsdistrikt på grund av de nuvarande bestämmelserna. Finge man emellertid rösträtten begränsad, så finge också den andra kommunen någonting att säga till om.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Olsson** i Broberg: Herr talman! Jag vill göra den erinran till herr Sköld, att den utredning, som vi begärt för vägs-katten, torde nog kunna ske i samband med kommunalskattefrågans lösning eller eventuellt oberoende av denna fråga utan att den behöver vara sammankopplad med väglagens reformering i övrigt. Och för övrigt kan det väl icke förnekas, att vi äro inne på de partiella reformernas väg, sedan Kungl. Maj:t har framlagt en proposition om vissa, ganska väsentliga förändringar i väglagen i syfte att anpassa denna efter de utvecklingslinjer, på vilka vi äro inne i fråga om vägväsendets ordnande. Jag tror alltså, att jag har mycket goda skäl för det påståendet, att vi just äro inne på sådana linjer, att vi knappast kunna ha att motse väglagens reformering i stort sett under en lång följd av år.

För övrigt har ju icke herr Sköld precis bidragit till frågan om väghållningens ordnande tidigare. Såvitt jag kan erinra mig, var herr Sköld med om att fälla det förslag, som förelåg 1922, vilket i varje fall var en väglagsreform, som vi icke få anmärka på i fråga om grundlighet och enhetlighet m. m., och som det enligt min mening varit lyckligt, om vi fått igenom. Men herr Sköld vet, vad det berodde på att den föll. Sedan har frågan kommit in på andra linjer. Det kommer också att dröja, innan vi få en ny väglag, det är min övertygelse. Men jag har aldrig sagt, att vi *aldrig* skulle få en väglag; att det torde dröja länge, det tror jag dock, att jag skall få rätt uti.

Herr **Nilsson** i Tånga: Herr Sköld bestred, att han beskyllt utskottet för reaktionära tendenser. Jag tror icke, att han använde uttrycket »reaktionära tendenser», men om jag icke hörde fel, begagnade han uttrycket »vrida utvecklingen tillbaka», och det betecknar man ju i allmänhet som reaktionära tendenser.

Jag skall i alla händelser kvittera artigheten av herr Sköld med att säga, att jag tror, det är herr Sköld, som vill vrida utvecklingen tillbaka. Herr Sköld säger, att de större kommunerna bära huvudparten av bördorna, och därför böra de också dominera, eller huru uttrycket nu föll. Det är ungefär samma resonemang, som man försvarade den femtusengradiga rösträttsskalan med: »Eftersom

dessa personer hava så stor skattebörd, böra de ha en däremot svarande rösträtt.»

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Akerlund**: Herr talman! Jag har icke hört någon skånsk väghållare motsätta sig detta förslag ännu, så att jag tror icke, att de ha så mycket att klaga på. Jag förstår för min del icke, varför man skall motsätta sig en så rättvis och billig begäran, som detta är. Jag är säker på att det kan dröja ganska länge, innan vi få någon ny väglag. Och herrarna veta icke, om icke det, som är mycket värre, kan komma att trumfas igenom. Jag skulle beklaga, om kammaren skulle följa herr Skölds avslagsyrkande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Persson** i Fritorp: Herr andre vice talman! Endast ett par korta ord! Herr Olofsson sade, att det måste råda skilda förhållanden i Norrland och Skåne, och det kan jag förstå det gör. I det vägdistrikt jag tillhör är det sjuutton kommuner i distriktet. Nu sade herr Olofsson, att i hans vägdistrikt var det endast två kommuner, en större och en mindre, och det var den lilla kommunen som hade all makt och myndighet vid vägstämmorna — om jag hörde rätt. Det är klart, att det är ett alltför litet område, som utgör distriktet i herr Olofssons hemort. Nu vill herr Olofsson att det skall bli ändring i detta avseende, men hur går det sedan? Det måste väl i alla fall även efter en reform vara någon sorts rösträtt, och då kanske det blir den stora kommunen, som blir den bestämmande å stämmorna, och då blir det samma orättvisa som nu råder. I sådana distrikt är det enligt mitt förmenande omöjligt att förhindra maktförtryck av den starkaste socknen. Men det är vidare *icke* så, att det är vägdistriktet ensam som hava allt avgörande i sina beslut. Det är även myndigheterna, som i en mängd fall hava avgörandet i sin hand beträffande de av vägstämman fattade besluten.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja godkänd. Herr Sköld begärde emellertid votering, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Voteringen utvisade 80 ja mot 28 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av herr Molins m. fl. motion, nr 89, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående nedsättning av frakten vid transport av svensk frukt m. m.

Ang.
nedsättning av
frakten vid
transport av
svensk frukt
m. m.

Ang.
nedsättning av
frakten vid
transport av
svensk frukt
m. m.
(Forts.)

I en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 89, hade herr *Molin m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om nedsättning av frakten till samma kostnad som före 1914 för transport av svensk frukt till trakter norr om Krylbo under tiden 15 augusti—31 december samt därvid uttala, att möjlighet borde beredas att under sagda tid få svensk frukt transporterad med snabbgående tåg till sådan billigare taxa.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Björnberg, Karlström* i Lummelunda, *Hansén* och *Johansson* i Krogstorp, vilka tillkännagivit, att de föreslagit, att andra kammaren för sin del måtte besluta om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om sänkning av fraktkostnaden med 30 % å gällande tariffer för svenska äpplen och päron till trakter norr om Krylbo under tiden 15 augusti—31 december.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Molin*: Herr andre vice talman! Eftersom jag är motionär i denna fråga kan jag icke uraktlåta att taga till orda under denna punkt, så att vi få en liten fruktdebatt som litet efterrätt till dagens mera fylliga anrättningar.

Då jag vid början av denna riksdag tillsammans med ett trettiotal av denna kammarens ledamöter från olika partier väckte en motion om fraktlindring på frukt vid transport till Norrland och Dalarna, hade jag en bestämd känsla av, att statsmakterna måste göra något för att försöka hjälpa den fruktkonsumerande allmänheten uppe i norden, så att de kunna köpa denna vara, som är både hälso- och närande, till billigare pris än nu är fallet, och på samma gång hjälpa fruktproducenterna i mellersta och södra Sverige. Vi äro överens om, att *här måste Norrland och Dalarna betraktas som en naturlig avsättningsort för frukt*, men som det nu är lägga de höga fraktsatserna bestämda hinder i vägen därför. Det visar sig till och med att i många fall kan man knappast frakta frukt dit upp, även om man får den till skänks. Fruktodlingen har ju gamla anor i Sverige, och det anslås ju ganska stora summor för den saken, men det visar sig, att när fruktodlarna skola försöka få avsättning för sin frukt går det icke, utan de få rata bort den.

Det är mest egnaägare och småbrukare, arrendatorer och även tjänstemän i stor utsträckning, som under senare år ägnat sig åt fruktodlingen icke bara med tanke på det egna hushållet utan även för att av överskottet få en liten inkomst av sin trädgård. Man kan tycka som så, att det spelar icke någon roll, men jag anser, att för en person med små inkomster, som tjänar ett eller ett par hundra kronor på frukt, är det ju ganska stor inkomst. Det är ganska många faktorer som inverka, att vår frukt icke går så bra att sälja. Det är importen först och främst, som jag dock i och för sig anser det icke är något illa med, ty frukten bör användas i så stor utsträckning som möjligt. Men kan man göra något för att i alla fall få den svenska varan såld först och främst i Sverige, är det väl riktigt. Vi äro alla överens om att gynna svensk produktion, och jag vill säga: *gynna svensk frukt och köp svensk vara*. Fraktsatserna tyckas härvidlag enligt min mening utgöra ett avgörande hinder.

Motionen har varit remitterad till järnvägsstyrelsen för utlåtande och likaledes till svenska järnvägsföreningen, och de hava som vi veta avgivit utlåtanden och därvid motiverat sin ståndpunkt. Det är en massa skäl som anföras emot en fraktlindring. Jag vill icke tillåta mig uppräknat allt möjligt, då jag vill hoppas, att kammarens ledamöter tittat på det förut, så att var och en har sin

ståndpunkt given i frågan. Jag kan emellertid icke underlåta att påpeka, att den tablå, som finnes på sid. 4 av järnvägsstyrelsens utlåtande, visar taxorna för 100 kilogram enligt olika tariffer, nu och 1914. Priserna för 1914 stå här inom parentes. Ser man först på sträckan 100 kilometer enligt tariff 3, finner man, att frakten för 100 kilogram 1914 utgjorde endast 93 öre, nu utgör den 2 kr. 42 öre, differensen blir 1 krona 49 öre. För 200 kilometer är det nu 3 kronor 84 öre mot 1 krona 55 öre 1914. För 500 kilometer är det nu 6 kronor 35 öre mot 2 kronor 64 öre 1914, för 1,000 kilometer: nu 9 kronor 18 öre, 1914: 3 kronor 87 öre; för 1,500 kilometer nu: 11 kronor 59 öre, 1914: 4 kronor 92 öre; och till sist 2,000 kilometer, där vi nu hava en fraktsats av 14 kronor 1 öre emot 5 kronor 97 öre 1914. Den sista siffran visar en differens på 8 kronor 4 öre.

Dessa fraktavgifter, säger järnvägsstyrelsen, synas vara ungefär 60 % under de nuvarande. Det är väl kanske en något missvisande siffra, ty jag antar, att det är själva medeltalssiffran man räknat med här, men går man till exempel till skillnaden 8,04 vid den sistnämnda tariffatsen, så förstår man, att procenttalet är bra mycket högre. Det är en siffra, som jag tycker är ganska talande. Bara detta att tänka sig, att man skall betala 8 kronor 4 öre mera nu än 1914 för 100 kilogram till trakter, som till exempel ligga långt upp i Norrbotten, visar, att frakterna äro alldeles uppåt väggarna, och jag undrar, om järnvägsstyrelsens fraktpolitik är fullt sund. Jag tycker vi fått belägg för att den icke är riktig, när vi helt nyligen läste järnvägsrådets kritik över järnvägsstyrelsens fraktpolitik under den gångna tiden. Det är klart, att även järnvägarna måste följa med sin tid, och fraktsatserna måste också gå ned.

Jag kan icke finna någon anledning att avslå detta förslag. Det är en hel del saker emot, som järnvägsstyrelsen framhåller, det är tarifftekniska svårigheter bland annat och mycket annat som framhålles här, som skulle omöjliggöra en fraktnedsättning. Men jag anser, att det icke bör finnas några större hinder. Man bör kunna hitta på utvägar, varigenom man kan klara upp möjliga svårigheter på denna punkt. Kammarens tredje tillfälliga utskott, som ju behandlat denna fråga, har ibland sina ledamöter särskilt en del järnvägsstjänstemän. Dessa se saken från sin synpunkt, men vi producenter och konsumenter måste betrakta saken från våra synpunkter. Majoriteten i utskottet har fallit undan för järnvägsstyrelsens uttalande här och gått på avslag av motionen. Det finnes dock fyra reservanter med herr Björnberg i spetsen, som visserligen icke yrkat bifall till motionens kläm, men som i alla fall gått med på motionens syfte genom att yrka på en fraktnedsättning av 30 % av nuvarande fraktavgifter. Jag tycker, att det är väl en ganska billig begäran, att vi sätta ned fraktavgifterna 30 %, och det bör väl icke vara någon vidare svårighet att räkna med 30 hundraledar och få ned avgiften på det sättet. Det skulle vara till verklig hjälp för norrlänningarna, som gärna vilja köpa vår frukt, och det skulle samtidigt hjälpa fruktodlarna avsevärt. Det spelar en ganska stor roll för dem som syssla med detta i synnerhet för dessa mindre fruktodlare, som icke hava lagerlokaler. De få plocka sin frukt, sortera den noga, packa den och se till att det finnes lämpligt emballage m. m., och de kunna icke förvara den någon längre tid. De stora trädgårdarna däremot hava det ofta så ställt, att de hava stora lagerrum, där de kunna förvara den över vintern och kunna därigenom betinga sig högre pris. Detta skulle hjälpa de mindre fruktodlarna, och jag anser, att vi böra göra vad vi kunna för att hjälpa dem, varför jag, herr talman, skall be att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Björnberg m. fl.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr andre vice talman! Då den motion, som utskottet erhållit till förberedande behandling undertecknats av 32 medlemmar av kammaren, är det självfallet att utskottet betänkt sig mer än en gång, innan det gått att avstyrka densamma. Då utskottets majoritet nu i alla fall av-

Andra kammarens protokoll 1924. Nr 26.

Ang.
nedsättning av
frakten vid
transport av
svensk frukt
m. m.
(Forts.)

styrkt motionen, är det också självfallet, att utskottet därför har funnit sig hava synnerligen starka skäl. Utskottet har också enligt min mening förebragt dessa skäl i sin motivering till utskottsutlåtandet. Det är ju huvudsakligen trafiktekniska synpunkter, och skulle man utveckla dessa synpunkter mera utförligt än som återfinnes i utskottets utlåtande, skulle det taga en ganska lång tid. Jag skall emellertid icke så mycket gå in på detaljer i detta avseende. Innan jag går in på de trafiktekniska synpunkterna, vill jag nämna, att om man ser på motionärens yrkande, så kan man redan där finna en hel del saker, som man skulle vilja tala med motionären om, men jag skall icke gå in därpå i detta sammanhang. Jag skall endast i korthet redogöra för de synpunkter, som för mig varit bestämmande, när jag tagit ståndpunkt till den föreliggande frågan, och jag tror, att samma synpunkter hava varit avgörande för de fem övriga ledamöter av utskottet, som tillsammans med mig stå för utskottets utlåtande.

Man vet, att de fraktavgifter, som tillämpas vid järnvägarna, äro uppdelade i 13 olika tariffer: tariffen 1, som är den högsta, till tariffen U, d. v. s. tarifferna äro 1—12 och den billigaste, som är benämnd U. De tre högsta av dessa tariffer, 1—3, tillämpas vid styckeGodsförsändning, sålunda vid fraktgodsförsändning understigande 2,500 kilogram. Sedan komma de billiga tarifferna från 4 och nedåt, som tillämpas vid vagnslastsändningar, beroende på sändningens vikt och godsslagets beskaffenhet. Nu ligger ju frågan så för det godsslag som nu behandlas, nämligen äpplen och päron, att då de transporteras som styckeGods tillämpas redan den billigaste tariffen. Kammarrens ledamöter torde förstå, att det icke är möjligt att så totalt bryta sönder tariffsystemet, att man flyttar ned detta styckeGodsslag i vagnslasttariff, ty då skulle med fullständigt samma rätt en hel del andra varuslag kunna behandlas på liknande sätt.

Det är icke någon leksak att på detta sätt bryta sönder ett tariffsystem, som tillämpats under en lång följd av år, och jag tillåter mig i detta avseende hänvisa till att år 1907 tillsattes en stor taxekommitté med uppdrag att utarbета förslag angående revision av taxorna vid statens järnvägar. Denna kommitté avlämnade sitt förslag först 1915. Men även denna kommitté, i vilken det fanns experter från olika håll både från järnvägarna och industrien, byggde sitt tariffsystem i huvudsak på samma grunder, när det gällde godsindelning, som det tariffsystem, som för närvarande tillämpas. Nu ligger ärendet så till, som kammarrens ledamöter veta, att denna taxekommittés förslag ännu icke trätt ut i livet. Vi känna till från tidningspressen, att järnvägsrådet under sista veckan har avgivit ett yttrande beträffande taxsystemet, som just hänger samman med den av mig nyss omnämnda taxekommitténs betänkande. Det är sålunda att vänta, att någon gång under en icke alltför avlägsen framtid, förmodar jag, en revision av taxsystemet skall komma till stånd. Men att så här på rak arm besluta en ändring i tarifieringen på det sätt, som i motionen påyrkats eller ens i den avsevärt mera begränsade form, som reservanterna i utskottet föreslå, har jag för min del icke kunnat vara med om, och jag har sålunda måst gå på avslag i det förevarande fallet. Jag vill i detta avseende också nämna, att det är självfallet, att man måste taga hänsyn till huru tarifieringen av ett varuslag står i förhållande till tarifieringen av andra varuslag. Nu är förhållandet det, för att nu nämna ett par varuslag, att blåbär och lingon tarifieras för närvarande — jag talar för närvarande förnämligast om styckeGodstarifieringen, ty det är den som har största betydelsen i detta fall — i tariff 3 på samma sätt som äpplen och päron. Nog skulle det för mig te sig synnerligen egendomligt, om äpplen och päron skulle tarifieras i en tariff, som är 30 % lägre än den man placerat blåbär och lingon i; vi hava ju varuslaget potatis, som också taxeras i samma tariff. Det skulle vara rentav orimligt, att äpplen

och päron, som betinga ett utförsäljningspris av 1 krona 50 öre eller kanske mera per kilogram, skulle taxeras billigare än potatis, som betingar ett utförsäljningspris av 15 öre eller något sådant.

Det är sett ur dessa synpunkter som jag för min del icke kunnat gå med på att bifalla ens det förslag som reservanterna hava begränsat sig till. Jag skulle också i detta sammanhang kunna åberopa en hel del ytterligare skäl, men på samma motiv, som motionärernas talesman framhöll, nämligen att vi ha bakom oss en synnerligen lång arbetsdag, skall jag begränsa mig till detta. Jag vill emellertid säga, att frågan ligger icke så till, att utskottsmajoriteten har fallit undan för järnvägsstyrelsens synpunkter, som den ärade motionären tillät sig uttala, utan vi ha efter moget övervägande kommit till samma slutsats som järnvägsstyrelsen kommit till, men man har icke rätt att säga att detta är att falla undan för järnvägsstyrelsens synpunkter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Sjögren* instämde häruti.

Herr **Björnberg**: Herr talman! Vi ha inom utskottet, såsom synes av betänkandet, icke blivit eniga i denna fråga, ehuru vi från början hoppats detta och ehuru det lär vara kutym att undvika reservationer i vårt utskott. När emellertid flertalet av utskottets medlemmar stannade för att avstyrka förevarande framställning, kunde jag och några med mig icke biträda utlåtandet.

Utskottets ärade ordförande har i sitt anförande framhållit, att synnerligen starka skäl förelågo för utskottet att i detta fall gå på avslag å motionen. Denna mening kan jag dock icke dela. Såvitt jag förstår, hänföra sig avslagsskälen uteslutande till tarifferingssvårigheter eller till den synpunkt, som man här åter och åter upprepar, nämligen att det skulle vara fara för att genom ett bifall till motionen komme att bryta sönder de bestämmelser, som för närvarande gälla om frakternas storlek. Framställningen innefattar förslag om sänkning av frakten under fyra månader av året, med 30 % för frukt, som forslas till trakter norr om Krylbo. Det förvånar mig verkligen, att detta förslag kan möta ett så kraftigt motstånd. När medlemmar av riksdagen i stort antal framställt yrkande om dylik fraktnedsättning, ett yrkande som icke innebär någon partipolitik och som icke medför ett ensidigt gynnande av vare sig producenter eller konsumenter, borde man kunna tillmötesgå detta berättigade krav. Man talar om att frukten skulle kunna tåla vid de frakter, som nu påläggas densamma, men detta påstående är säkerligen oriktigt. Jag skall givetvis vid denna sena timme icke trötta med något längre anförande, utan jag har bara velat med några få ord ytterligare stryka under, att det finns goda grunder för reservanternas yrkande, och jag vill också uttala den förhoppningen, att vid den omröstning, som eventuellt kommer att ske, helst snarast möjligt, man kommer att få en ganska avsevärd majoritet för den reservation, som är fogad vid betänkandet.

Med herr Björnberg förenade sig herrar *Nilsson* i Vibberbo, *Jansson* i Edsbäcken, *Johansson* i Krokstorp och *Karlström* i Lummelanda.

Herr **Dahlén**: Herr talman! Endast några ord! En stor del av kammarens ledamöter hysa tydligen ett synnerligen litet intresse för denna fråga, och man får givetvis icke förundra sig däröver. För övrigt är det nog så, att intresset är olika på olika håll, mindre i de södra landsändarna än i de norra. För oss, som bo i Norrbotten, har dock denna fråga mycket stor betydelse. Jag skall icke göra mig skyldig till att upprepa vad motionären och herr Björnberg yttrat, utan vill endast tillägga, att fraktsändningarna till övre Norrland inte

Ang.
nedsättning av
frakten vid
transport av
svensk frukt
m. m.
(Forts.)

Ang.
nedsättning av
frakten vid
transport av
svensk frukt
m. m.
(Forts.)

uteslutande röra sig om stycke gods utan många gånger även gälla vagnslaster. Fraktsatserna bidraga då även i detta fall att så mycket fördyra frukten, att det knappast finnes någon möjlighet att uppe i Norrbotten använda sig av frukten med någon fördel.

Nu visar det sig i detta avseende liksom i så många andra, att den del av mänsklighetens välgörare, som kallas mellanhänder, taga ut den största profiten — enligt järnvägsstyrelsens beräkning icke mindre än 80—90 % av vad frukten kostar, när den kommer från de södra landsändarna upp till Norrland. Att motarbeta detta genom kooperativa sammanslutningar, vore givetvis ett verkligt producent- och konsumentintresse. Vad järnvägsstyrelsen anför utgör sålunda intet skäl för att bibehålla de höga fraktsatserna, ty genom sänkning av desamma med 30 %, såsom reservanterna föreslagit, kommer det givetvis att bereda större möjligheter för befolkningen i Norrland och i synnerhet uti Norrbotten att genom kooperativa sammanslutningar bättre tillgodogöra sig den frukt, som finnes i de södra delarna av landet.

Jag skall inte upptaga kammarens tid längre utan ber endast att få säga, att det finns ju så många skäl, som tala för att Norrlands befolkning bör få de lättnader, som innefattas i den föreslagna sänkningen av fraktsatserna. Jag anhåller med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

I detta anförande instämde herr *Samuelsson*.

Herr **Strindlund**: Herr talman! Det kan naturligtvis icke förnekas, att en sänkning av fraktsatserna i någon mån skulle kunna åstadkomma bättre inkomster för producenterna av de i motionen omnämnda frukterna. Det kan heller icke anses helt uteslutet, att även konsumenterna skulle kunna få nytta av en fraktsänkning genom att fruktprisens sänkning därigenom möjliggjordes. Därom är ingenting att säga; det är givetvis ett intresse, att frukten tillvaratages och utnyttjas. Vad jag däremot icke kan förstå är, att man inskränkt sig till begäran om fraktlindring enbart för äpplen och päron. Nog äro väl våra skogsbär minst lika värdefulla för hushållen. God tillgång på blåbär och lingon finnes inom landet och det är alldeles givet, att en nedsättning av frakterna å dessa skulle vara till fördel för såväl producenter som konsumenter. Blåbär och lingon äro minst lika hälsosamma och betydelsefulla som äpplen och päron, och jag kan därför icke förlika mig med den begränsning, som gjorts i motionen. Givetvis spelar dessutom en fraktnedsättning större roll för avsättningen av våra skogsbär än av äpplen och päron, då frakten procentuellt sett är större i det förra fallet än i det senare. Om avsättningen av skogsbär skulle upphjälpas, komme den inkomst, som erhöles genom bärens tillvaratagande, att i huvudsak tillfalla de mindre bemedlade på landsbygden. Det är därför, som jag i egenskap av norrländsk landsbygdsrepresentant icke anser mig kunna rösta för denna motion och icke heller för reservationen med de begränsade yrkanden, som framställas i densamma.

Även en annan orsak gör, att jag icke kan förena mig med reservanterna. Det villkor, som uppställs för erhållande av fraktnedsättning enligt reservanternas förslag, tillämpas jämväl vid befraktning av åtskilliga andra varor än de här nämnda, är för oss norrlänningar minst sagt förhatligt. Jag kan icke förstå, vad det egentligen ligger för mening i att en fraktlindring på exempelvis hö och potatis skulle kunna erhållas endast under den förutsättningen, att befraktningen sker i nordlig riktning. Under ett verkligt gott skördeår kan det ju dock vara till stor fördel att vinna avsättning för våra produkter genom att forsla dem till orter söderut. Varför skall man då icke under sådana omständigheter kunna bevilja samma förmån som vid en transport i andra riktningen?

Det skulle i detta fall vara mycket att tillägga, men då tiden är långt framskriden, vill jag nöja mig med att få dessa synpunkter antecknade i protokollet. Jag vet, att jag inte kan få proposition på ett yrkande, som skulle överensstämma med min uppfattning i ämnet, och jag måste därför, herr talman, avstå från att göra något yrkande.

*Ang.
nedsättning av
frakten vid
transport av
svensk frukt
m. m.*

(Forts.)

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Den närmast föregående talaren syntes hylla principen: allt eller intet, och när han i detta fall inte kunde få allt, så ville han inte ha någonting. Då herr Strindlund blandar in frågan om skogsbären i föreliggande ärende, kunde en smula eftertanke ha sagt honom, att skogsbären förekomma i stort sett i hela vårt land och sålunda inte på långt när föreligger behov av transport av sådana från den ena landsändan till den andra som beträffande äpplen och päron, vilka endast finnas i de sydligare och mellersta delarna av landet.

Emellertid vill jag gentemot utskottet, som i sin motivering gör gällande, att om »skälighets omsorg kan nedläggas å fruktens kvalitet, sortering och packning, svensk fruktodling även med nuvarande fraktsatser kan göras ekonomiskt lönande», framhålla att man under senare tider kommit till den erfarenheten, att det inte blott är frukt av hög kvalitet, som företrädesvis kan och bör odlas, utan att man även bör ägna uppmärksamhet åt den billiga s. k. hushållsfrukten. Denna frukt måste avyttras till billiga pris; den tål icke vid de dyra fraktkostnader, som för närvarande debiteras, och kan följaktligen icke säljas från södra och mellersta Sverige upp till Norrland. Följden blir i stället, att stora massor av frukten faktiskt måste rutna ned eller användas till kreatursfoder. Det är inte rimligt att driva en sådan uppfattning, som utskottets ärade ordförande gör, att man under alla förhållanden skall tillse, att det gällande tariffsystemet icke sönderbrytes. Det kan ju hända, att det tariffsystem, som finnes, icke är det under alla förhållanden bästa, icke är det system, som tager nödig hänsyn till näringarnas behov. Jag är av den uppfattningen, att man även där får tillämpa principen, att det ena måste hjälpa det andra och att det finns näringar, som arbeta under sådana förhållanden, att om de varor, som de producera, skola vinna tillräcklig avsättning, vederbörande järnvägar måste tillse, att frakterna bli jämförelsevis billiga. Frukt är en sådan vara, och jag tror, att det skulle vara klokt och riktigt, att tillse, att man i sådana särskilda fall icke endast räknar efter, huruvida enligt ett visst system det ena eller andra betalar sig, utan även verkligen söker göra någonting för respektive näringar genom rimliga fraktsatser. Då förra året frågan om ett annat sätt att hjälpa fruktodlingen var uppe, uttalade en av de ivrigaste motståndarna häremot, att han till fullo erkände, att den svenska fruktodlingen liksom mycket annat lede av höga fraktsatser. Jag beklagar, att han icke är närvarande i dag och kan hjälpa oss i detta föreliggande lilla spörsmål.

Jag skulle som sammanfattning av min mening i tariffrågor vilja säga följande: det kan inte vara riktigt att hålla sådana frakttariffer, som endast tillgodose, att vederbörande järnvägar ha förtjänst på allt vad de transporterar, utan det är enligt min mening nödvändigt, att man söker göra samhället och näringarna gagn genom att bidra till att vissa varuslag lätt förflyttas från en viss produktionsort inom landet till en annan ort — varigenom också kan undvikas, att köpa en hel del varor från utlandet. Anlägger man denna synpunkt på saken, tror jag, att man i någon mån kan lämna sina farhågor för ett sönderbrytande av frakttarifferna. Jag anser också, att det föreligger starka skäl för att i detta fall göra ett undantag från de vanliga frakterna, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Ang.
nedsättning av
frakten vid
transport av
svensk frukt
m. m.
(Forts.)

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag hade icke ämnat begära ordet vidare, men då saken är den, att jag är ensam att företräda utskottets synpunkter, medan de talare, som ha en annan uppfattning, äro många till antalet, har jag ansett mig ha skyldighet att yttra ännu några ord.

Jag vill då först framhålla, att de som talat för fraktsänkningens betydelse för såväl producenter som konsumenter med hänsyn till den lättnad, som skulle inträda för Norrlands befolkning att få tillgång till frukt, tydligen alldeles överskattat betydelsen av ifrågavarande fraktlindring. Om kammarens ärade ledamöter ville studera den tabell, som återfinnes på sid. 5 i utskottsutlåtandet och som ingår i järnvägsstyrelsens utlåtande i ärendet, skall man där finna en redogörelse för vad det kostar att skicka frukt från vissa platser i södra delarna av landet till Norrland, och jag skall då be att få nämna, vad frakten, totaliter räknad, går till per kilogram med utgångspunkt från nuvarande pris. Från Eslöv till Östersund blir fraktbeloppet 10.6 öre per kilogram, från Linköping till Östersund 9 öre, från Eslöv till Luleå 14 öre och från Linköping till Luleå 12.3 öre. Om man nu, som reservanterna vilja, sänker dessa fraktsatser med 30 %, gör det i runt tal 3 öre per kilogram. Är det någon, som verkligen tror, att detta har någon större betydelse för konsumtionen eller avsättningen av frukten?

Herr Dahlén talade om att till Kiruna, där han är hemmahörande, ofta komma vagnslaster med äpplen och päron, varför frakten även i sådana fall har betydelse. Om man emellertid tänker på vad det skulle kosta att skicka en vagnslast äpplen från Trälleborg till Kiruna, blir fraktbeloppet 8 kr. 2 öre på 100 kilogram, d. v. s. med frånräknande av emballage och dylikt, omkring 10 öre per kilogram av fruktens nettovikt. Enligt reservanternas förslag skulle frakten komma att sänkas till omkring 6 öre per kilogram. Tror någon, säger jag om igen, att detta skulle ha någon betydelse för priset på frukt i Kiruna? Nej, saken ligger nog så till, att den fraktnedsättning, som här skulle komma till stånd, skulle slukas av mellanhänderna, och jag har verkligen inte några som helst ömma känslor för denna del av vår medborgarkår. Sedan vill jag också, då jag fruktar, att döma av debatten, att reservationen kan komma att godtagas av denna kammare, fråga de herrar, som ämna rösta för densamma: är Krylbo verkligen någon som helst rationell gräns i detta fall? Är det icke lika berättigat, att de, som vilja sända frukt till Jämtland *över inlandsbanan*, åtnjuta fraktnedsättning, som att fraktlindring beviljas dem, vilka få frukt transporterad från de östra delarna av Sverige *över Krylbo*? Jag bara frågar — de som vilja taga ansvaret för ett beslut i överensstämmelse med reservationen, må ge svaret.

Herr Björnberg: Herr talman! Endast några ord med anledning av herr Strindlunds yttrande! Jag tycker det är egendomligt, att herr Strindlund kunde gå fram och yrka avslag på motionen, därför att det här inte är fråga om andra saker än äpplen och päron. Vi kunde väl inte gärna i utskottet behandla frågan om fraktlindring för vare sig blåbär eller lingon eller fläsk, som någon i utskottet gjorde gällande; det skulle verkligen varit ganska anmärkningsvärt, om vi i betänkandet eller reservationen yrkat fraktnedsättning för sådant, som icke varit i frågasatt i motionen.

När utskottets ärade ordförande frågade, om just Krylbo var en sådan station, att man där skulle sätta gränsen, så vill jag framhålla, att det står både i motionens och i reservationens kläm, att det begäres nedsättning för varor, som äro avsedda för trakter norr om Krylbo, och vi skulle förmoda, att det inte är alldeles uteslutet, att vid tillämpningen — när det gäller att bestämma, var och på vilka områden nedsättning skall äga rum — taga hänsyn till även trakterna norr om Krylbo. Vad som ligger norr om Krylbo, ligger norr om

Krylbo, och det spelar väl ingen roll, om transporterna skola gå över inlandsbanan eller på den gamla statsbanan.

Herr Eriksson hade en känsla av, att reservationen skulle gå igenom här i kammaren, och jag hoppas detta livligt. Det borde väl för övrigt vara skäl att snart sluta debatten, ehuru jag för min del icke har något emot att fortsätta ännu en stund. Jag tror, att tusentals fruktodlare skulle vara tacksamma för det tillmötesgående, som ett bifall till reservationen innebure. Det finnes visserligen personer, som göra gällande, att det råder mycket litet intresse för fruktodling, men jag är av en annan mening; jag har under många år rest i Norrland och kan vittna och intyga, att det konsumeras kolossalt mycket frukt, varför ett bifall till reservationen skulle ha rätt stor betydelse.

Man har gjort gällande, att fraktnedsättningen spelar en ofantligt liten roll, och att det är andra faktorer, som äro de avgörande. Ja, jag vill inte förneka, att man exempelvis genom sammanslutning har möjlighet att motverka dessa mellanhänder, som härvidlag tillskans sig oskäligen vinster, men vi behandla ju icke denna fråga nu utan frågan om nedsättning av frakterna. Jag kan inte tro, att mellanhänderna skulle bli lättare att ha att göra med och gå lindrigare fram, om vi fortsatte att tillämpa dessa höga frakter för frukttransporterna. Jag bor i en sådan trakt av landet, och har rest mycket också i Sydsverige, där det produceras mycket frukt, och enligt min erfarenhet förhåller det sig så, att en ofantligt stor del av frukten under säsongen fullkomligt förstöres och icke kommer till någon nytta, därför att den icke kan säljas. Finge man däremot lindrigare frakter, tror jag att man kunde skicka frukt såsom stycke gods direkt till kunderna i ganska stor utsträckning; man skulle då icke behöva några mellanhänder utan kunna sända dem direkt till adressaten. Vad vidare angår försäljningen av frukt vagnslastvis, då det alltså är fråga om större partier, kan jag erinra om, att dylika försäljningar inte alltid äro lukrativa och medföra oskäligen, hundraprocentiga, förtjänster för mellanhänderna, ty frukten är en mycket ömtålig vara och kassationsprocenten är stor, i det att fruktmånglarna och fruktförsäljarna få vräka bort frukt i stora massor till ingen nytta. Därmed har jag icke alls förnekat, att mellanhänderna många gånger fördyra frukten i oskäligen grad.

Att fraktnedsättningen skulle visa sig lycklig och lämplig, kan man alltså enligt min mening inte komma ifrån. Jag tror nämligen inte, att de argument äro hållbara, som gjorts gällande från järnvägstjänstemännens sida — ty det är ju egentligen deras sakkunskap som mer än nödvändigt demonstrerats både i utskottet och i kammaren. Järnvägstjänstemännen äro ju också talrikt representerade i riksdagen, då endast ett enda parti består av ända till 22 stycken järnvägsanställda. Jag hoppas, att reservationen skall samla flertalet av kammarens ledamöter.

Herr Molin: Herr talman! Endast en kort anmärkning. Utskottet synes göra gällande, att det egentligen är fruktodlarnas eget fel, att de icke kunna sälja sin frukt. Utskottet säger nämligen: »Erfarenheten synes även ådagalägga, att i de fall, då skälig omsorg kan nedläggas å fruktens kvalitet, sortering och packning, svensk odling även med nuvarande fraktsatser kan göras ekonomiskt lönande.» Jag vill häremot framhålla, att jag i min hand har en avskrift av en skrivelse från styrelsen för Sveriges pomologiska förening för år 1922, där det begäres fraktnedsättning å frukt och där man uttryckligt säger ifrån, att man inte kan klara sig med de gällande fraktsatserna. Jag vill då fråga: tror man, att de enskilda fruktodlarna kunna klara sig bättre med de nuvarande fraktsatserna än Sveriges pomologiska förening? Jag vidhåller mitt yrkande. Bifall till reservationen.

Ang.
nedsättning av
frakten vid
transport av
svensk frukt
m. m.
(Forts.)

Ang.
nedsättning av
frakten vid
transport av
svensk frukt
m. m.
(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å tredje tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 3, bifaller den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 62 ja mot 30 nej; och hade kammaren alltså med avslag å utskottets hemställan bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivras första kammaren.

§ 8.

Ang.
inlösning av
vissa
frälseräntor.

Slutligen föredrogs andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inlösning för statsverkets räkning av vissa i äldre tider donerade eller försälda frälseräntor å kronohemman; och yttrade därvid:

Herr **Karlsson** i Grängesberg: Herr andre vice talman! Utskottet säger i sitt avstyrkande utlåtande, att ett tillgodoseende av motionens syfte skulle kräva åtgärder helt utanför motionens ram. Detta är riktigt, och yrkandet i motionen borde, anser jag, ha haft en annan formulering. Man kan emellertid vara övertygad om, att då det gäller att gå till rätta med orättvisorna mot de fattiga och röra vid de rikas privilegier, reser nog det borgerliga juristeriet borst, hur än förslagen och yrkandena äro formulerade. Jag vill därför vända på utskottets motivering en smula och säga, att ett tillgodoseende av motionens syfte kräver nog *åtgärder helt utanför det borgerliga juristeriets ram.*

När man närmare börjar sätta sig in i och studera de olika sätt, på vilka de rika och mäktiga rövat jorden ifrån dem som uppodlat densamma, finner man, att de alltid gått tillväga på ett synnerligen lömskt sätt. Jordens odlare och brukare ha i allmänhet berövats sin rätt, utan att de själva haft en aning om eller förstått, hur det tillgick. Detta beror, kan man säga, huvudsakligen därpå, att jordens brukare haft för stor tilltro till den borgerliga staten, dess institutioner och kapitalistiska juristeri. Kronan har från början ägt jorden och upplåtit de stora ödevidderna till fattigfolk, som fått bryta och odla jorden under den naturliga förutsättningen, att de och deras efterkommande skulle få besitta densamma mot erläggande i vissa fall av en mindre avgift till kronan. På det sättet har det ena området efter det andra lagts under plogen, sönerna ha tagit vid och fortsatt arbetet efter sina fäder, och hemman efter hemman har blivit åkerjord. Men bakom de fattiga odlarnas rygg ha de rika och mäktiga alltid stått på lur och planlagt, huru de vid lämpligt tillfälle skulle kunna slå under sig den odlade jorden. Vid de jordofferier, som det här är fråga om, var det adeln, som höll sig framme och satte sig i besittning av oerhörda områden odad jord, samt skogar, kvarnar, bruk o. d. Detta skedde genom de s. k. frälseköpen, som började om-

kring år 1622 och fortsatte till fram emot slutet av drottning Kristinas regeringstid. För att skaffa pengar till de ständiga krigen överlät då kronan hemman och skatterättigheter i massa till adelsmännen mot oskäligt låga betalningar, och folket som odlade jorden måste därefter betala sina skatteräntor till dessa adelsmän i stället för att betala desamma till kronan. Brukarna fingo emellertid ändå sitta kvar på sina hemman, och son efter far, generation efter generation, leva sig in i den fasta tron, att de fortfarande sutte med tryggad besittningsrätt eller som ägare till sina hemman. De fortsatte som vanligt att odla jorden, de byggde och underhöllo sina hus som egna, ända till dess de stora bolagen, som nu fått adelsmännens rättigheter på sig överlåtna, ansågo tiden vara inne att låta bönderna veta, att de voro sålda med både hull och hår.

Vi kunna erinra oss det sorgligt beryktade Älglösafallet, som också motionären talar om i sin motion — det är ett typiskt exempel på huru bolagen och finansmännen anse sig kunna behandla jordens odlare och brukare i våra dagar. Detta fall är väl bekant i alla sina upprärande detaljer, men jag kan ändå inte underlåta att ännu en gång erinra om detsamma, detta särskilt därför att slutakten ännu icke är utspelad. Jag vill då först påminna om, att Älglösagården i Films socken bevisligen innehafts från far till son från 1700-talets början, och jag vill också påminna om, att den nu vräkte Algot Janssons fader, efter det han övertagit gården, uppodlade ny jord, så att arealen av odlad jord under hans tid ökades från 17 till 45 tunnland. Under tiden har mangårdsbyggnad, nytt stall och andra uthusbyggnader uppförts, och från allt detta vräkes nu både fader och son utan att erhålla någon som helst ersättning. Detta fall utgör, kan man säga, det mest markanta bevis för att de kapitalistiska maktägarna i våra dagar gå fram mer hänsynslöst än någonsin tidigare. Inför dylikt överväld står den enskilde till synes fullständigt rättslös. För min del anser jag, att det är en skam, att slikt kan få försiggå i dessa tider, och man kan sannerligen ge utskottet rätt uti, att härvidlag sannerligen behövas åtgärder helt utanför motionens ram, åtgärder som verkligen komma våldsverkarna att förstå, vad deras frid tillhör och en gång för alla gör det omöjligt för bolagen och finanskapitalet att uppträda på detta sätt mot jordens odlare och brukare.

I detta sammanhang vill jag till sist säga ett par ord angående en passus i utskottets motivering, som jag finner ganska anmärkningsvärd, att de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet kunnat godkänna. Utskottet säger mot slutet av sitt utlåtande, att motionens syfte endast kan tillgodoses under förutsättning av att staten blir ägare till jorden. Detta är riktigt, men sedan har utskottet gett sig in på funderingar rörande frågan, hur staten åter skall kunna komma i besittning av sina forna jordområden, och därom heter det i motiveringen, »att, så vitt utskottet kunnat finna, detta icke skulle kunna ernås på annat sätt än genom direkt köp». För min del anser jag dock, att då man vet, hur staten avhänts ifrågavarande jordvidder för en spottstyver, då man känner till hur de som brukat denna jord under århundraden blivit utsugna av de adelsmän och privatkapitalister, som på ett så lättvindigt sätt blivit »ägare» till densamma och då man slutligen ser, hur de nuvarande »ägarna» fara fram med dem, som odlat och arbeta på denna jord — ja, då finner jag sannerligen inga skäl, som tala för att staten bör vräka över dessa bolag en massa pengar för att köpa tillbaka de jordområden, som tidigare avhänts staten för så gott som ingenting. Nej, för att komma till en bättre tingens ordning på detta område måste ett rent konfiskationsförfarande tillgripas. En konfiskation, vilken återför jorden från bolagen till kronan, som därefter med *tryggad besittningsrätt* upplåter den till dem, som bruka densamma. Det är, såvitt jag kan förstå, den enda tillförlitliga vägen för jordfrågans lösning.

Jag har, herr talman, som frågan för närvarande ligger, intet yrkande att framställa.

Ang.
inlösnings- och
vissa
frälseräntor.
(Forts.)

Ang.
inlösnings av
vissa
frälseräntor.
(Forts.)

Herr Ward: Herr andre vice talman, kammarledamöter! Det är förklarligt, om kammarens ledamöter börja bliva mycket otåliga, då mot slutet av denna långa arbetsdag uppstår diskussion för varje ärende. Jag lovar att från början till det yttersta koncentrera mitt lilla anförande.

När man betraktar å ena sidan motionärens framställning till kammaren och andra sidan utskottets betänkande i frågan, torde det icke kunna på något håll råda tvivel om, att utskottet är inne på rätt väg, då det förklarar, att ett bifall till motionärens yrkande ingalunda skulle kunna leda till det resultat, motionären tänkt sig. Motionären föreslår ju, att man skulle genom inlösen av vissa frälseräntor söka bereda åborna en tryggad besittning på de hemman, som de bruka. Nu har ju, som vi veta, riksdagen genom två beslut så att säga reglerat inlösningsen av olika räntor, dels skattefrälseräntor och dels räntor av annan natur. Beträffande de s. k. »kronofrälseräntorna», varom här är fråga, har riksdagen genom ett beslut av år 1912, vilket sedan kom ut i form av lag den 8 november samma år, fastställt vissa regler, efter vilka kronofrälseräntor kunna få avlösas. Det finnes sålunda redan ett institut, skapat för inlösende av kronofrälseräntor. Vad beträffar de hemman, som här äro på tal, och andra liknande, kan man icke säga att kronofrälseränta föreligger, ty enligt upplåtelsehandlingarna, sådana de tolkas av de rättslärdade, har upplåtelsen av dessa frälsehemman omfattat jorden som sådan. Frälsemannen fick sålunda börsrätt till jorden, och någon frälseränta till densamma kan icke uppstå på annat sätt, än att frälsemannen försålt börsrätten till åbon, som bebott lägenheten i fråga. I de fall, som nu äro påtalande, har veterligen ingen sådan upplåtelse emellan frälsemannen och åbon ägt rum och följaktligen får man väl utgå från, att räntan och börsrätten, den egentliga äganderätten till själva jorden, äro förenade på en och samma hand. Ett beslut av riksdagen nu att exempelvis gå in för en inlösnings av kronofrälseräntor, d. v. s. samma förfarande med avseende på kronofrälseräntorna, som riksdagen tidigare beslutat med avseende på skattefrälseräntorna, skulle sålunda icke kunna medföra att exempelvis Äglösamannen bleve ägare till den jord, han brukade. Ett sådant beslut skulle icke utöva någon som helst inverkan på hans ställning i detta fall. Då är det alldeles riktigt, som utskottet resonerar, att under sådana förhållanden erfordras helt andra åtgärder från statsmakternas sida för att härvidlag få till stånd en för brukaren tryggad besittningsrätt.

Nu anmärkte den föregående ärade talaren, att det förvånat honom mycket, att utskottets socialdemokrater i motiveringen icke angivit någon annan möjlig utväg än att återförvärva dessa egendomar till kronan genom direkt köp. Det är uppenbart, att utskottet härvidlag icke kunnat skriva på annat sätt, ty, när utskottet vill redogöra för vilka möjligheter som *för närvarande* stå till buds, måste utskottet naturligtvis räkna med gällande lagstiftning. Om riksdagen exempelvis beslutar en social expropriationslag, kommer givetvis frågan i ett annat läge, men för närvarande finnes ingen annan möjlighet att återförvärva dessa hemman till kronan än att genom direkt köp återbörda dem. Sålunda är denna passus i utskottets motivering icke alls svår att förstå.

Nu har jag kommit till slutet av mitt anförande, och jag vill då konstatera, att den föregående ärade talaren verkligen gav utskottet rätt i att ett bifall till motionen icke skulle leda till det resultat, motionären tänkt sig. Det är intressant detta herr Karlssons inlägg i debatten, när man ställer det mot bakgrunden av ett uttalande i dagens nummer av Folkets Dagblad Politiken, som ju inom Sveriges press representerar samma parti, som herr Karlsson företräder inom riksdagen. Ifrågavarande tidning skriver i en artikel, där vissa förhållanden i samband med Äglösaaffären behandlas:

»När så skandalen verkligen dragits inför riksdagen, så finner man att ett enhälligt utskott, stött på juristernas heliga konklav, kammarkollegium, likasom hela den för ett ögonblick indignerade allmänna opinionen vill, att samhället skall

lägga armarna i kors och anse allt bra, som det är. Andra kammarens tillfälliga utskott har nämligen hemställt, att Sjöbloms motion om vissa åtgärder i syfte att bereda innehavare av dylika hemman en tryggad besittning icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda. De tre socialdemokraterna i utskottet instämna. Och i dag skall väl kammarens majoritet instämna med utskottet! Ännu så länge sitter den byråkratiska juridiken och den kapitalistiska brutaliteten trygg. Vi ha kommit långt framåt sedan den tid, då rätten var vad *folket* ansåg vara rätt!»

Detta sista kan väl vara riktigt, men det förvånar mig verkligen, att Folkets Dagblad Politiken kunnat på detta sätt angripa utskottet och riksdagen, när det kommunistiska partiets egen representant icke kan komma till annat resultat än det, som utskottet i sitt betänkande redogjort för.

Med vad jag nu sagt har jag icke velat förringa värdet och betydelsen av den opinion som rests i Äglösafallet. Att denna händelse liksom andra liknande, är upprörande, ligger i öppen dag. Jag är övertygad om att icke minst det socialdemokratiska partiet skall kraftigt söka härvidlag få rättelse till stånd, men då, som utskottet påpekar, med de möjligheter, som för närvarande stå till buds. Ingenting i det syftet kan vinnas på den väg, motionären anvisat, är det givet att man icke har någon annan utväg än att yrka avslag å föreliggande motion. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kilbom: Herr talman! Herr Ward skall inte försöka förvåna mig med det uttalande, som han läste upp ur Folkets Dagblad Politiken för i dag, och han skall inte heller lyckas inge någon den föreställningen, att herr Karlsson *inte* kommit till annat resultat än utskottet. Herr Karlsson har ju underlåtit att framställa ett yrkande, och däri ligger naturligtvis, att han icke kan godkänna utskottsutlåtandet — det är alldeles självfallet. Måhända anser herr Karlsson, att den kläm, som inrymmes i motionen, inte är lämplig eller framkomlig, men i varje fall synes mig motionen vara ofantligt mycket riktigare än utskottets utlåtande.

På tal om Äglösafallet, kommer utskottet med ett uttalande, som är något av det mest mjölkaktiga jag sett. Det är verkligen typiskt, hur det låter härvidlag: »I förbigående må slutligen, i anledning av vad i motionen anförts rörande hemmanet Äglösa i Films socken i Uppland, vilket synes hava varit den direkta anledningen till att föreliggande motion väckts, framhållas, att någon kronofrälseränta överhuvud taget icke torde existera i fråga om nämnda hemman, enär, såvitt utskottet kunnat utröna, ränte- och bördsrätten städse varit förenade på en och samma hand.» Jag tillät mig i fjol föredraga en del utdrag ur handlingarna från riksarkivet i detta ämne — jag beklagar, att jag icke har dessa papper med mig — som visade, att det icke förhåller sig på det sätt, som utskottet här påstått. Från bolagets sida har man företagit, med tillhjälp av en tjänsteman i riksarkivet — ett sätt för övrigt, som måste på det bestämdaste brännmärkas — en privat utredning angående förhållandena med hemmanet Äglösa, en utredning som också kom till det resultatet, att bolaget hade rätten på sin sida. Det är just precis samma slutsats utskottet kommit till och här framför. Jag skall förresten fråga herr Ward: vilka papper är det, som herrarna undersökt och som lett er till den slutsats, som står i betänkandet? Var finnas dessa papper, låt mig titta på dem ett ögonblick! Vem har gjort undersökningen? Man skall, synes det mig, icke yttra sig i en så allvarlig sak, när man tydligen endast rör sig med allmänna talesätt — jag beklagar, att jag måste göra ett sådant konstaterande. Bolagets juridiska ombud — så vitt jag kan förstå en ärad ledamot av första kammaren — har också försökt driva den sats, som därvidlag står i betänkandet, men jag vågar påstå, att de undersökningar, som legat till grund för ett dylikt resultat, äro tendentiösa.

Ang.
inlösning av
vissa
frälseräntor.
(Forts.)

Ang.
inlösnings
vissa
frälseräntor.
(Forts.)

Utskottet säger i fortsättningen: »Huruvida vid någon tidpunkt sådana förhållanden varit rådande i här förevarande fall, att hemmanets brukare med större eller mindre fog kunnat bibringas den föreställningen, att de med bördsrätt ägde hemmanet i fråga, tillkommer det icke utskottet att söka bedöma.» Observera nu detta utskottets uppträdande! Till en början säger utskottet, att *så långt det kan bedöma* — sålunda ett ytterligt svävande talesätt— har det i detta fall icke funnits någon kronofrälseränta, detta ehuru det finns flera handlingar i riksarkivet, som ge stöd för, att det funnits sådan. Men för det andra säger utskottet efter denna behandling av Äglösafallet, att det inte alls kan yttra sig därom, huruvida sådana förhållanden förekommit, som kunde ha ingett Jansson i Äglösa den tron, att han ägde bördsrätt. Det är ett utlåtande av ett riksdagens utskott år 1924, berörande en man, som blivit behandlad på det sätt som Jansson i Äglösa. Undra då på att bolaget anser sig kunna handla som det gjort.

Jag kan, herr talman, med stöd av utskottets eget utlåtande i denna fråga, icke finna annat än, att utskottet antingen är vilselett i denna sak eller också att utskottet inte har företagit några ordentliga forskningar i ärendet. Under remissdebatten i fjol framdrog jag en del dokument, från vederbörande myndigheter bestyrkta avskrifter, angående hur med detta hemman under tidernas lopp förfarits, framför allt till den tid då Louis de Geer fick övertaga frälseräntan, dokument som gav vid handen att mot Äglösabonden begåtts en stor orättvisa.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet, nr 5 A, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1924—1925 under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet; och

från bevillningsutskottet, nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utförelsebevis för råg och vete.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckt motion om avskaffande av den ärftliga konungamakten och införande av republik;

statsutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkterna 117, 121 och 122 av åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående kommunala mellanskolor, lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken ävensom en i anledning av framställningen rörande kommunala mellanskolor väckt motion;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av kostnaderna för anskaffande av valkuvert m. m.;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ortopediska institutet;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för verkställande av undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som äro eller kunna vara för kronans räkning inmutade, m. m.;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för bergmästaren Carl Oskar Norelius att övergå å den för bergsstaten nu gällande avlöningsstaten; och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande i vissa fall av kronans rätt till danaarv;

bankoutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § 8 mom. i lagen den 9 december 1910 om kyrkofond;

nr 24, i anledning av väckt motion om ändring av 22 § i lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag; och

nr 25, i anledning av väckt motion om ändring av 10 § i lagen den 10 mars 1923 med vissa bestämmelser rörande hyra m. m.;

andra lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län m. m.; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i resereglementet.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Leffler</i>	under 14 dagar fr. o. m. den 9 april,
» <i>Hedlund</i> i Östersund	» 5 » » 7 »
» <i>Wiklund</i>	» 14 » » 9 » och
» <i>Persson</i> i Björsholm	» 14 » » 8 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1,20 på natten.

In fidem
Per Cronvall.

Tisdagen den 8 april.

Kl. 3.30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 1 och den 2 innevarande april.

§ 2.

*Svar å
interpellation.*

Ordet lämnades nu till

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Malmroth**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr Samuelson till mig riktat en interpellation rörande vissa fälttjänstövningar, som under vintern ägt rum i Råneå och vilka enligt interpellantens uppgift skulle hava väckt synnerligen stor uppmärksamhet på grund av det betydande antalet sjukdomsfall, som under övningarna inträffat bland det däri deltagande manskapet. Interpellanten har härvid till mig framställt följande spörsmål, nämligen:

1) huruvida jag uppmärksammat de av interpellanten angivna händelserna i samband med fälttjänstövningarna i Råneå, och, i så fall, vilka åtgärder mot det ansvariga befälet, som med anledning härav kunde förväntas;

2) huruvida jag ämnade vidtaga några åtgärder för att ekonomiskt skydda de värnpliktiga, som under övningarna ådragit sig sjukdomar och härav bleve lidande; samt

3) huruvida det vore att förvänta sådana åtgärders vidtagande, som för framtiden omöjliggjorde ett upprepanande av sådant riskerande av de värnpliktigas hälsa och liv.

Innan jag närmare ingår på ett besvarande av de sålunda framställda frågorna, anser jag mig böra nämna, att jag redan före interpellationens framställande genom en här i huvudstaden utkommande tidning fått min uppmärksamhet fäst på de av interpellanten påtalade förhållandena. Med anledning härav lät jag dels genom kommandantskapet i Boden, dels ock genom generalfältläkaren, vilken vid nämnda tid vistades därstädes, under hand införskaffa erforderliga upplysningar rörande ifrågakarande fälttjänstövningar och vad därmed stode i samband. De upplysningar, som härvid kommo mig tillhanda, gävo mig icke anledning att i ärendet vidtaga någon ytterligare åtgärd.

Sedan frågan emellertid genom förevarande interpellation dragits inför riksdagen, har jag med anledning av densamma infortrat yttranden *dels* från kommandanten i Boden, som anbefallt ifrågakarande fälttjänstövningar och under vilkens befäl dessa övningar ägt rum, *dels ock* från arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse.

Av de avgivna yttrandena inhämtas bland annat följande:

Ifrågakarande fälttjänstövningar ägde rum under tiden från och med den 21 februari till och med den 1 mars innevarande år. I övningarna deltog, förutom trupper tillhörande Bodens garnison, andra arméfördelningens underbefäls-

skolor, formerade på en bataljon, förband ur Svea och Göta ingenjörkårer, formerade på en ploghalvkolonn, samt den till Bodens fästning förlagda spaningsflygavdelningen — tillhoppa omkring 1,200 man. Trupperna voro fördelade å två kårer, A och B. För förflyttningen från Boden till utgångslägena, för kåren A Jämtön—Högsön och för kåren B Lappräsk, användes 2 resp. 3 dagar. Avstånden från Boden till dessa platser äro omkring 5 resp. 10 mil. De dagar, då stridsövningar förekommo, varade krigstillståndet mellan kl. 7 fm. och kl. 7 em. Nattjänst förekom icke någon gång under övningarna. Förläggningen ordnades utan undantag inomhus med halm i väl uppvärmda rum. Utspisningen var god och riklig. Provianten tillreddes i medförda kokapparater och kom alltid i rätt tid truppen tillhanda.

Övningarna voro enligt kommandantens uppfattning av synnerligen lindrig beskaffenhet och dagsmarscherna synnerligen måttliga för att icke säga små.

Vad hälsotillståndet inom Bodens garnison beträffar, har detta under innevarande vinter ej varit sämre än närmast föregående år. Nu som då hava fall förekommit av epidemiska sjukdomar, scharlakansfeber och mässling. Om någon epidemi har dock ej varit tal. Influensa har visserligen före de här ifrågavarande fälttjänstövningarna förekommit å de flesta truppförbanden, mest å Norrbottens regemente. Men ej heller denna sjukdom har varit av epidemisk omfattning, och sjukdomen har hela tiden varit av synnerligen lindrig art. Innan kommandanten beslöt sig för att låta de planlagda övningarna komma till utförande, inhämtade han fästningsläkarens mening, huruvida influensan vore av den beskaffenhet, att ett inställande av övningarna vore påkallat. Fästningsläkaren uttalade som sin uppfattning, att så ej vore fallet. Dagen innan avmarschen till övningarna ägde rum, företogs en särskilt noggrann sjukvisitation, och samtliga personer, som därvid av någon anledning ansågos icke böra deltaga i övningarna, kvarlämnades i kasern.

Såsom ett sammanfattande omdöme har kommandanten ansett sig kunna uttala, att övningarna i detalj noggrant planlagts; att alla försiktighetsmått vidtagits för truppens bästa; samt att för kommandanten anledning icke förelagat att frångå sitt beslut om övningarnas planliga utförande.

Jag övergår nu till en granskning av de påståenden, interpellanten framställt rörande de med ifrågavarande fälttjänstövningar förknippade förhållanden.

Interpellanten har framhållit det anmärkningsvärda däri, att fälttjänstövningarna förlades till Råneå, »oaktat i detta samhälle under längre tid rått en förhärjande influensaepidemi. Hur pass allvarlig denna var» — fortsätter interpellanten — »framgår därav, att före fälttjänstövningarnas början i socknen utfärdats förbud för mötens och andra folksamlingars hållande.»

Enligt den med anledning av interpellationen verkställda utredningen hava de officerare, som, innan övningarna ägde rum, företogo rekognosceringarna för förläggning m. m., icke hört talas om någon influensa eller sjuklighet överhuvud taget, som kunde inverka på övningarna. Ej heller framställdes av ortsbefolkningen till officerarna av annan anledning erinringar mot dessa övningar, utan visades tvärtom stort tillmötesgående och intresse för desamma. För vinnande av full klarhet om hur det i verkligheten förhöll sig med hälsotillståndet i Råneå vid tiden för övningarna, har yttrande inhämtats från den å platsen bosatte provinsialläkaren, vilken, bland annat, meddelat, *att* någon influensaepidemi honom veterligt icke rådde inom Råneå kommun tiden före eller under fälttjänstövningarna; *att*, därest en sådan epidemi då varit rådande, tjänsteläkaren på platsen icke skulle kunnat sakna vetskap härom, till och med om epidemien varit av än så lindrig art; *samt att* provinsialläkaren icke kunde anse, att allvarliga risker förefunnits för övningarnas förläggande till Råneå.

Vad angår det av interpellanten gjorda uttalandet rörande förbud mot sam-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

mankomster inom Råneå socken, hava såväl provinsialläkaren som hälsovårdsnämndens ordförande intygat, att ett sådant förbud visserligen tidigare varit utfärdat till följd av en då rådande difteri- och scharlakansfeberepidemi av mindre omfattning, men att detta förbud upphört att gälla den 16 februari, således innan fälttjänstövningarna togo sin början.

Interpellanten har vidare anført, att det med bestämdhet påstås, att chefen för Norrbottens regemente allvarligt avrätt från övningarna.

Kommandanten har bestritt riktigheten av denna uppgift, såvitt därmed skulle menas, att chefen för Norrbottens regemente före övningarna skulle hava till kommandanten framfört någon maning eller något råd i av interpellanten antydd riktning. Däremot har regementschefen, enligt vad kommandanten meddelat, under övningarnas gång eller närmare bestämt sent på aftonen den 24 februari, då hans kår redan ett dygn varit förlagd i Jämtön—Högsön, d. v. s. omkring 5 mil från Boden, till kommandanten gjort en framställning, vilken enligt kommandantens förmenande varit omotiverad och därför ej föranlett någon kommandantens åtgärd.

I interpellationen har härefter gjorts följande uttalande: »Ett stort antal av de värnpliktiga insjuknade snart sagt dagligen i hög feber och influensa, och att följderna av övningarna icke kommer att inskränka sig härtill synes framgå av de allvarliga sjukdomsfall, lunginflammation, som åtminstone ett par värnpliktiga ådragit sig.»

Av den verkställda utredningen framgår, att ett antal värnpliktiga insjuknade under övningarna, samt att sjukdomen praktiskt taget utan undantag var influensa. Emellertid har intet influensafall av svårare beskaffenhet och intet fall av lunginflammation yppat sig bland de trupper, som deltagit i övningarna. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse har också uttalat, att under ifrågavarande övningar ingen anmärkningsvärt stor, än mindre allvarlig sjuklighet i influensa varit rådande bland däri deltagande trupper.

Slutligen har interpellanten anført, att »det ansvarslösa i övningarnas i Råneå anordnande framgår än tydligare därav, att man icke nöjde sig med att till dem kommendera värnpliktiga från Norrbotten, utan att till och med sådana från södra delarna av landet uppskickats». Interpellanten förmenar, att dessa senare värnpliktiga, som vore ovana vid den stränga vintern i Norrbotten, därigenom i än högre grad utsattes för risken att ådraga sig sjukdomar.

Med anledning härav har kommandanten i sitt yttrande framhållit, att vare sig truppen är norr eller söder ifrån, densamma ej beordras att deltaga i övningar av något så när krävande art annat än efter noggrant övervägande från den ansvariga myndighetens sida beträffande truppens förmåga härtill. I fråga om det nu föreliggande fallet har kommandanten meddelat, att inom det ena av de söder ifrån kommande truppförbanden, som deltog i fälttjänstövningarna, nämligen andra arméfördelningens underbefälsskolor, var sjukligheten betydligt mindre än inom Norrbottens regemente, och inom det andra av ifrågavarande truppförband, som bestod av personal ur Svea och Göta ingenjörkårer, inträffade under hela tiden för övningarna intet enda sjukdomsfall. Ett par dagar efter övningarnas avslutande lämnade båda truppförbanden Boden fulltagliga och, såvitt kommandanten har sig bekant, utan en enda sjuk man.

Av vad nu anförts torde till fullo framgå, att de näståenden, som interpellanten funnit sig böra framkasta och på vilka han grundat sina mot vederbörande militära myndigheter riktade beskyllningar, icke äro med de verkliga förhållandena överensstämmande. Den i ärendet förebragta utredningen synes mig icke giva stöd för någon befogad anmärkning mot det sätt, varpå här ifrågavarande fälttjänstövningar planlagts och kommit till utförande. Jag vill i detta sammanhang omnämna, att arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse förklarar, att, därest frågan om dessa övningars hållande av kommandanten hän-

skjutits till sjukvårdsstyrelsen, styrelsen från hälsovårdssynpunkt icke skulle ansett hinder föreligga för övningarnas hållande.

Med utgångspunkt från den av mig nyss angivna uppfattningen kan svaret på det första och det tredje av interpellantens till mig riktade spörsmål självfallet icke bliva annat än det, att några åtgärder i av interpellanten antydd riktning från min sida icke äro att förvänta.

Vad slutligen angår interpellantens fråga nummer 2, huruvida jag ämnar vidtaga några åtgärder för att ekonomiskt skydda de värnpliktiga, som under övningarna ådragit sig sjukdomar och härav blivit lidande, får jag, under hänvisning till gällande bestämmelser angående rätt till fri sjukvård och fria läkemedel under fredstid för den militära personalen ävensom angående ersättning för kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, såsom svar å sistnämnda fråga meddela, att, såvitt jag nu kan finna, några särskilda åtgärder i berörda avseende icke äro av omständigheterna påkallade.

Härefter yttrade

Herr Samuelsson: Herr talman! Jag får för det första tacka herr försvarsministern för det svar jag erhållit på min interpellation. Jag vill redan på förhand säga, att jag hade icke väntat mig några särskilda åtgärder i detta fallet, sedan jag genom tidningspressen fått reda på det svar, som kommandanten i Boden lämnat, ett svar, som passerat snart sagt hela den svenska tidningspressen. Men icke förty och då den redogörelse jag fått för händelserna vid fälttjänstövningarna vid Råneå icke överensstämmer med kommandantens uppgifter, anser jag nödvändigt att litet närmare ingå på frågan.

Kommandanten vill göra gällande i sitt svar, att dessa fälttjänstövningar varit in i detalj noga planlagda, att alla försiktighetsmått blivit vidtagna för truppens bästa och att ingen anledning förelegat att frångå beslutet om övningarnas fullföljande. Generalen säger även i början av den artikel, som gått igenom pressen, att han icke haft någon kännedom om, att någon förhärjande influensaepidemi varit rådande under övningarna, vilket icke hindrar, att det litet längre ned i samma redogörelse göres gällande, att den inom truppförbandet grasserande sjukdomen, praktiskt taget, varit av lindrig art. I ena fallet alltså har någon epidemi icke förekommit, i andra fallet har denna epidemi, som graserat bland de värnpliktiga, varit av lindrig art.

Nu har jag för min del den uppfattningen, att därest man här skulle vidtaga en fullständig och opartisk undersökning på ort och ställe, så skulle man ovillkorligen komma till det resultatet, att det icke går att, som man alltid vill göra, utan vidare bagatellisera dessa fälttjänstövningar, särskilt vintertiden, och de vådor, som ungdomen är utsatt för genom sitt deltagande i dessa övningar. I det nu ifrågakvarande fallet är att märka, att innan denna fälttjänstövning vid Råneå igångsattes, hade en influensaepidemi förekommit där, och denna var så pass allvarlig, att man proklamerat förbud mot hållande av möten och sammankomster. Detta förbud hade visserligen upphävts några dagar före dessa övningar, men jag må säga, att det är en händelse, som ser ut som en tanke, när man särskilt framhåller den passus i general Rappes svar i tidningarna, vari anföres, att planläggningen av fälttjänstövningarna varit så i detalj väl uppgjord på förhand. Man ville, sades det, ungefärligen följa med de trupprörelser, som ägde rum på samma plats för 150 år sedan, en historia, som general Rappe också i den redogörelse, som gått genom pressen, ingående behandlat.

Vi veta att det på den tiden var krig i just dessa trakter, och generalen har i sitt svar pekats på de vedermödor, som militären då var utsatt för, och mot vilka enligt hans mening ansträngningarna under de övningar, som nu ägt rum på samma plats, voro rena bagateller. Man har enligt mitt förmenande rätt att

Svar å
interpellation.
(Forts.)

fråga sig, om det verkligen är nödvändigt, att i fredstid på ungefär liknande sätt som under kriget för 150 år sedan utsätta ungdomen för de stora vådor, som dessa ansträngande vinterövningar medföra.

Såväl kommandanten som vederbörande på regementet hava vägrat att lämna uppgifter till pressen om inträffade sjukdomsfall. Jag vet, att tidningarna gjort förfrågningar hos vederbörande om hur det förhöll sig med saken, men man nekade att lämna några uppgifter härom. Trots detta har det sipprat ut en del om de förhållanden, som voro rådande under övningarna. Sjukhuset i Boden var överfullt, och man hade fått vidtaga en del provisoriska anordningar kring övningsområdet, såväl i Råneå som på Jämtön och på en del andra platser.

I min interpellation till försvarsministern hade jag särskilt gjort gällande, att chefen för Norrbottens regemente uppmanat kommandanten att inställa övningarna på grund av den epidemi, som var rådande. Jag erkänner, att jag fått dessa uppgifter från pressen, från en borgerlig tidning i Luleå, som meddelade att det hade gjorts en del erinringar från vederbörande chef så sent som den 24 februari, utan att kommandanten ansett dessa erinringar vara av den beskaffenhet, att han borde taga något notis om dem. Jag för min del betvivlar mycket starkt, att regementschefen verkligen gjort någon framställning till kommandanten om inställande av fälttjänstövningarna, ty jag har den på egen erfarenhet grundade uppfattningen, att en militär är i första hand militär och därför i första hand också ser på det militära, men i sista hand på deras intressen, som deltaga i den militära utbildningen.

För att nu återgå till själva övningarna, skall även jag nämna en del detaljer; och reflekterar man allvarligt över dessa detaljer, måste man erkänna, att det skall vara ett märkvärdigt människomaterial, som utan att drabbas av sjukdom eller överansträngning skall kunna utstå en behandling sådan som den, som förekom vid övningarna i Råneå.

Det påstås här, att dessa övningar icke skulle varit ansträngande. Enligt de uppgifter jag fått voro de tvärtom mycket ansträngande. Man märkte, att de i övningarna deltagande trupperna alltid voro mycket uttröttade och svettiga på kvällen. När de sedan instuvades på kvällarna, skedde detta enligt de uppgifter, som lämnats av deltagarna själva, icke i uppvärmda bostäder, utan det var i gamla bagarstugor, som finnas litet varstades i samhället och där det fanns halm, i vissa fall frusen halm, som de värnpliktiga fingo ligga på efter de mycket uttröttade fälttjänstövningarna. Tager man detta i betraktande, måste man erkänna, att det skall vara en märkvärdig hälsa, som skall stoppa under dylika förhållanden.

Beträffande behandlingssättet vill jag framdraga ett par exempel. Tisdagen den 26 februari väcktes manskapet, åtminstone den kontingent, från vilken jag erhållit dessa uppgifter, klockan 6 på morgonen. Klockan halv 7 intogs frukostmålet, som bestod av en frusen korvbit, ett par potatisar och en bit bröd. Det var den kraftiga näringen, och med denna dagsranson fingo de värnpliktiga sedan hålla på med fälttjänstövningar till klockan 7 på kvällen. Först klockan 7,30 e. m. fick man återigen mat, som då bestod av litet kall köttsoppa med bröd till. Detta var på tisdagen den 26 februari. Påföljande dag var det för samma kontingent samma behandling, samma ransonering och samma ansträngande fälttjänst. När det dessutom kunde antecknas, att termometern visade över 30 grader kallt under dessa övningar, så må det ju sägas vara egendomligt, om de värnpliktiga kunde stå ut med en sådan behandling, och egendomligt är det också, att man kan säga, att en dylik behandling var human och att man sett till trupperns bästa.

Ännu ett bevis är följande. På onsdag den 27 februari frambars sålunda av en del av dem, som varit med vid fälttjänstövningarna — 12 kompaniet vid regementet — en protest mot den behandling, som de fått röna under denna fält-

tjänstövning. Vi, som varit med och exercerat, känna alla till, huru protester upptagas av vederbörande, och något undantag härutinnan från regeln utgjorde ej heller detta fall. Kammarens ledamöter skola sålunda inte tro, att det blev någon ändring på grund av denna protest från de i fälttjänstövningen deltagande. Som man kunde vänta, ansågs protesten i stället, som vanligt, som ett grovt brott. Straffet utblev ej heller, ty dagen efter, på torsdagen alltså, fingo de protesterande straffexercis på förmiddagen. Emellertid vill jag framhålla, att bara den omständigheten, att de deltagande så skarpt reagerat mot den behandling, som de fått röna under fälttjänstövningen, att de protesterat emot densamma, väl om något visar, att den relation, som av vederbörande givits händelserna där uppe, icke varit så fullkomligt riktig. Enligt min uppfattning bör man även taga notis om de uppgifter, som komma från de deltagande själva.

Kammarens ledamöter känna nog även till, att det på grund av krigslagarna och de särskilda förhållanden, som råda på lägerplatserna, icke är så gott för de värnpliktiga att framföra sina särskilda protester och ställa krav på förändringar i de rådande förhållandena. Jag säger ännu en gång, att man ju alltid vet, hur svaret på sådana protester blir, och att resultatet så gott som alltid blir det motsatta, d. v. s. så, att protesterna resultera i bestraffningar i stället för i förbättringar i anmärkta förhållanden. Det är nog nödvändigt, att man själv och särskilt riksdagen börjar mera intressera sig för dessa fälttjänstövningar för att se till, om man inte kan få någon ändring i de nuvarande förhållandena d. v. s. så att behandlingssättet av de värnpliktiga blir mera humaniserat.

Varje dag under övningarna blevo sjuka forslade till sjukhuset i Boden eller inkvarterade på annat håll. Följande uppgifter äro, som sagt, icke lämnade till tidningspressen. En dag sålunda, det var tisdagen den 26 februari, inkom till Boden icke mindre än 33 av de deltagande i fälttjänstövningarna, och alla dessa ledo i mycket hög grad av influensa med feber varierande mellan 39 och 40 grader. För övrigt såg det nästan ut, som om man ansett sig hava gjort en mycket ädel gärning bara i och med att de sjuka blivit transporterade till Boden, ty när de sjuka väl kommit till Bodens station visade det sig, att man icke hade vidtagit några åtgärder för transporten av de sjuka från stationen till sjukhuset. De transportmedel, som stodo till buds, möjliggjorde ej att forsla flera än ett par tre sjuka åt gången till sjukhuset. De övriga fingo kvarbliva i stationens väntsal, tills fordonen kommo tillbaka för att återigen taga med en ny omgång sjuka och så undan för undan. Man förstår, vilka risker en sådan långsam transport av de sjuka — man lägge märke till, att det här gällde sjuka, som hade mycket hög feber — kan innebära, och att det vill till en synnerligen motståndskraftig konstitution hos de sjuka för att kunna stå ut med sådana påfrestningar.

Så behandlas fosterlandsförsvare i allmänhet och särskilt när det gäller vinterfälttjänstövningar. Man förvånar sig ändå i den borgerliga pressen och hos överklassen i allmänhet över, att det skapas antimilitarism på lägerplatserna. Att något sådant skapas är ett förhållande, som jag helt naturligt inte har någonting emot, men jag tror att jag utan överdrift kan påstå, att detta är ett agitationsmedel, som är alltför starkt, och som för den enskilde individen kan föra med sig rätt så stora vådor och svåra konsekvenser. Alla dessa uppgifter har jag, som sagt, erhållit av de deltagande själva, och man torde ursäkta mig, att jag sätter lika stor tro till de uppgifter, som kommit från de värnpliktiga själva, som jag sätter till de uppgifter, som lämnats av kommandanten och övriga vederbörande, som kanske i något avseende kunna ha nytta av att uppgifterna lämnas på det sätt, som de gjort.

Det sades i svaret, och särskilt har kommandanten kraftigt understrukt det, att det icke har inträffat några sviter efter övningarna. Jag har pekats på ett par fall av lunginflammation, som jag fått veta direkt från sjukhuset. Att det

Svar å
interpellation.
(Forts.)

inte, sedan interpellationen framställt, inträffat hårdare sviter, är en sak, som, det vill jag bestämt säga ifrån, inte vederbörande kunna ha någon orsak att taga åt sig eller kunna tillskriva sig äran utav. Det är ren tur, att svårare sviter ej inträffat. Emellertid, förhållandena hava icke varit sådana, att man kan påstå, att behandlingssättet av de värnpliktiga i något avseende verkat hindrande på sviters uppkomst.

För övrigt är det inte så, att man hör klagomål över de värnpliktigas behandlingsätt, bara när det gäller vinterfälttjänstövningar. Jag har till exempel här en redogörelse för förhållandena på Västernorrlands regemente, en redogörelse som för övrigt stått att läsa i tidningen Nya Norrland för den 11 mars, och som behandlar bland annat influensaepidemien, som härjade inom regementet. Vi veta, att man där uppfört ett nytt stort sjukhus. Som sagt, det gick en influensaepidemi vid regementet, och i tidningsartikeln påpekades, att det, på grund av upplysningar, som man fått av regementsläkaren, framgår, att den vid regementet grasserande sjukdomen måste tillskrivas de ansträngningar och den behandling, som de värnpliktiga blivit utsatta för under fälttjänstövningen vid regementet.

Jag är övertygad om att den, som vill vara ärlig, måste erkänna, att man nästan dagligen eller mycket ofta åtminstone kan i tidningspressen — icke endast i arbetarepressen utan även i den borgerliga pressen — få läsa notiser med uppgifter om att sjukdomar grasserat bland de värnpliktiga, och om det icke är direkt utsagt, så kan man dock läsa mellan raderna, att sjukdomarna till stor del uppkommit på grund av övningarnas karaktär och den stränga behandling, som de värnpliktiga under övningarnas gång blivit utsatta för. En dag, det var den 11 mars, anmäldes 100 sjukdomsfall vid Västernorrlands regemente, och det förmodas, att det till stor del berodde på det oförständiga behandlingssätt, som manskapet varit utsatt för under övningarna.

För min del är jag övertygad om att det icke i längden går att bagatellisera detta behandlingssätt av de värnpliktiga. Det går inte att bara vara nöjd med att få upplysning av vederbörande om att sjukdomarna varit av lindrigare art, och att man anser förhållandena vara sådana, att man inte behöver vidtaga några åtgärder.

Jag vill för min del vädja till kammarens ledamöter att mer uppmärksamt följa med förhållandena på regementena och särskilt då förhållandena under vinterfälttjänstövningarna. Vi hava också anledning till uppmärksamhet i dessa avseenden, då vi kanske hava egna söner vid regementena, som äro utsatta för detta behandlingssätt, och om man talar med dem eller ser, när kontingenterna komma hem efter slutad vinterfälttjänstövning, får man den uppfattningen, att de tagit skada av dessa övningar. Jag kan peka på en hel del fall, där de i vinterfälttjänstövningarna deltagande blivit utsatta för lång tids lidanden på grund av den behandling de blivit utsatta för under dessa vinterövningar.

Vad jag med detta har velat säga är, att jag vill få ändring i dessa förhållanden, så att en mera humanitär anda blir rådande, speciellt då det gäller tjänstgöring under vinterfälttjänstövningarna .

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 3.

Föredrogos var för sig och hänvisades till behandling av lagutskott de på kammarens bord liggande motionerna nr 445 och 446 av herr *Paulsen* samt motionen nr 447 av herr *Ericson* i Boxholm.

§ 4.

Vidare föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, statsutskottets utlåtanden nr 34—40, bankoutskottets utlåtande nr 32, första lagutskottets utlåtanden nr 23—25, andra lagutskottets utlåtande nr 13 och andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

§ 5.

Herr förste vice talmannen gav härpå ordet till

Herr **Rydén**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa att på morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden statsutskottets utlåtande nr 34 måtte uppföras närmast efter statsutskottets utlåtande nr 8 och därefter övriga ärenden i den ordning, de förekomma på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 6.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Koningen, nämligen:

från konstitutionsutskottet:

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 20 november 1863 om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm samt förslag till förordning om vården av vissa kyrkogårdar i Stockholm; och

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ratificering av vissa ändringar i stadgan för den internationella arbetsbyrån;

från bankoutskottet, nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, i vad avser elfte huvudtiteln; samt

från första lagutskottet, nr 83, i anledning av väckt motion med förslag till lag om polisväsendet i riket.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av att traktater rörande inrättande av undersöknings- och förlikningsnämnder avslutas mellan Sverige samt Danmark, Finland och Norge;

bevillningsutskottets betänkande, nr 33, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen angående försäljning av pilsnerdricka;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 35, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar, punkt 8;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt område i Mölltorps socken av Skaraborgs län; och

nr 28, i anledning av väckt motion om efterskänkande av viss kronans fordran hos Johannes Andersson i Attorp Västergården m. fl.; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 5, i anledning av första kammarens beslut rörande väckt motion om avvägbringande av utredning rörande antagande av ett världsspråk och inrättande av en internationell världsspråksakademi; och

nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i kungörelsen den 19 maj 1916 med vissa bestämmelser rörande elektriska starkströmsledningars anordnande i förhållande till trafikleder och svagströmsledningar m. m.

§ 8.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Riksdagsman Dan Poppius är på grund av magsjukdom (Ulcus ventriculi?) tillsvidare förhindrad att delta i riksdagsarbetet.

Lund d. 6 april 1924.

E. Carstens-Johannsen.
leg. läkare.

§ 9.

Avgåvos två motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 150, med förslag till lag om samhällets barnavård m. m., nämligen:

nr 448, av herr *Pehrsson* i Göteborg; och
nr 449, av herr *Sehlin*.

Nämnda motioner bordlades.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Björnberg</i>	under 12 dagar fr. o. m. den 11 april,
» <i>Olsson</i> i Labbemåla	» 12 » » 11 »
» <i>Öberg</i>	» 12 » » 11 »
» <i>Pehrsson</i> i Göteborg	» 12 » » 12 »
» <i>Johansson</i> i Hörninge	» 12 » » 11 »
» <i>Bodén</i>	» 11 » » 12 »
» <i>Olsson</i> i Kullenbergstorp	» 14 » » 10 » och
» <i>Persson</i> i Fritorp	» 12 » » 11 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.19 e. m.

In fidem
Per Cronvall.